

CSALÁD

1999/6. VII. ÉVFOLYAM

GYERMEK

IFJÚSÁG

ÁRA: 200 Ft

Gondolatok a szülésről

Kötődés örökbefogadó
családokban

Életek és statisztika

Drogkonferencia

Igazságosság,
méltányosság és
a tehetséggondozás

Mobilitás Ifjúsági
Szolgálat

Veszélyeztetett felnőttek
a gyermekotthonokban

„Az ember az egy túlélő”

Tartalomjegyzék
1999., 6. lapszám

Szerző	Cím
Kricsfalvi Nóra	A MOBILITÁS IFJÚSÁGI SZOLGÁLAT „APA ÉS FIA KERESI A GYÖNYÖRŰSZÉP NŐT, AKI NEM TALÁLJA ÖNMAGÁT”
Sipos László	AZ ALAPÍTVÁNYOK A GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGVÉDELEMBEN
Marik Noémi	„AZ EMBER AZ EGY TÚLÉLŐ” Galeriktől a Vígsházig
Mikus Gyula	DROGKONFERENCIÁK
Nagy Lajosné	ÉLETEK ÉS STATISZTIKA – AZ ÖRÖKBEADÓ ANYÁK VETÜLETÉBEN ESÉLY KÖZÖSSÉGFEJLESZTŐ ÉS CSALÁDSEGÍTŐ SZOLGÁLAT
Incze Gabriella	GONDOLATOK A SZÜLÉSRŐL
Sáska Géza	IGAZSÁGOSSÁG, MÉLTÁNYOSSÁG ÉS A TEHETSÉGGONDOZÁS
Molnár László	JELENSÉGEK I.
Bogár Zsuzsa	KÖTÖDÉS ÖRÖKBEOGADÓ CSALÁDOKBAN
Jásper Éva	SZOCIÁLIS MUNKA EGY LAKÓOTTHONBAN ÉLŐ, ÉRTELMILEG SÉRÜLT FIATALLAL ÉS CSALÁDJÁVAL
Büki Péter	VESZÉLYEZTETETT FELNŐTTEK A GYERMEKOTTHONOKBAN

Bemutatjuk

A MOBILITÁS IFJÚSÁGI SZOLGÁLAT

1. A MOBILITÁS IFJÚSÁGI SZOLGÁLAT TÖRTÉNETE

A Mobilitás Ifjúsági Szolgálatot a Művelődési és Közoktatási Minisztérium alapította 1995. decemberében az oktatáson kívüli nemzetközi ifjúsági cserekapcsolatok fejlesztése, ifjúsági szakemberek nemzetközi együttműködésének elősegítése és ifjúsági célú pályázatok lebonyolítása érdekében.

2. A MOBILITÁS IFJÚSÁGI SZOLGÁLAT TEVÉKENYSÉGE

A Mobilitás Ifjúsági Szolgálat kiemelt feladata az Európai Unió Fiatalok Európáért programjának kezelése. Ezt a feladatot hivatalosan, az Európai Bizottsággal kötött szerződés értelmében, mint Nemzeti Iroda végzi.

A Fiatalok Európáért Program a 15-25 év közötti fiatalok csoportos cseréit, tanulmányújtjait, ifjúsági szakemberek továbbképzését, európai szintű együttműködését támogatja.

A program és a pályázatok egységes kezelését, a minőségi követelmények érvényesítését a Nemzeti Irodák nemzetközi hálózatának szoros együttműködése, a közös felkészülések, képzések, az állandó kapcsolattartás és információáramlás teszi lehetővé.

A Mobilitás felelős az ifjúsági területet érintő kétoldalú kormányközi megállapodások megvalósításáért is.

A Mobilitás a nemzetközi ifjúsági kapcsolatok fejlesztése érdekében, nonprofit és intézményi területen létrejövő cserék elősegítésére és támogatására, nemzetközi rendezvényeken való részvétel támogatására pályázatokat ír ki.

A Mobilitás Ifjúsági Szolgálat fenti tevékenységének elősegítése érdekében rendszeres információs tevékenységet folytatott, mint ügyfélszolgálati iroda működött, napi nyitva tartással. A pályázni szándékozókat, a szokásostól eltérő módon mindenki számára állandóan nyitott pályázati tanácsadásra fogadta, aminek a keretében az előkészítéshez, programtervezéshez, költségvetés kialakításához és a lebonyolítást követő értékeléshez adott segítséget. Az ország minden részről tájékoztatókra, információs napokra, kiállításokra szóló meghívásoknak tett eleget. Nehézségbe ütközött ugyanakkor az intézményen vagy szervezeten keresztül nem elérhető fiatalokkal való kapcsolatépítés.

Az információknak a fiatalokhoz történő hatékonyabb eljuttatása érdekében ifjúsági munkásokból álló önkéntes hálózatot szervezett meg. A hálózat tagjai önkormányzati kapcsolatban állnak a fiatalokkal az ország különböző pontjain. A hálózat tagjai 1996. októbere és 1997. júniusa között ötmodulos képzési programon vettek részt. Ennek keretében megismerkedhettek a pályázattal rendszerével, a pályázati tanácsadással, segítséget kaptak a velük kapcsolatos információk terjesztéséhez. A fentiekén kívül hasznos módszereket sajátíthattak el a nemzetközi csere szervezéséhez, a lebonyolításuk során felmerülő problémák kezeléséhez.

„A Fiatalok Európáért Program minőségi követelményei miatt a potenciális pályázók többségénél létezik egy gátlás, még akkor is, ha a csereprogram megvalósításához szükséges feltételek adottak. Ez jól felépített képzéssel oldani lehet. A képzésen meghatározzuk a program irányát, a közös csoportmunkák során megszilárdul a motiváció és a résztvevők választ kapnak kérdéseikre. A Hálózati képzés hatékonysága abban mutatkozik meg, hogy mennyire sikerült a helyi közösség életének részévé

tenni azt az információt, hogy a Fiatalok Európáért Program segítségével 'jó dolgokat lehet csinálni.'” (részlet a Hálózati Képzés értékeléséből)

A hálózati képzés regionális képzésekkel folytatódott 1998. novemberében az ország három pontján, Egerben, Veszprémben és Békéscsabán. Ezeknek a lebonyolításából már a hálózati képviselők is aktívan kivették a részüket.

A hazai és a külföldön megvalósult nemzetközi képzéseknek egyik központi célja a Fiatalok Európáért Program lehetőségeinek és az általa bevezetett új módszerek, az interkulturális tanulásnak és gyakorlati alkalmazásának megismerése volt.

„Az interkulturális tanulás az a pedagógiai megközelítési mód, amely lehetővé teszi a kultúrák közötti különbségek és a belőlük fakadó előítéletek, feszültségek tudatosítását és békés formában történő feldolgozását. A nemzetközi cserékben a fiataloknak ilyen megközelítésben kell egymással ismerkedniük, tudatosítva önmagukban saját értékeiket, identitásukat, de ugyanakkor kiszakítva őket elszigeteltségükből, előítéleteikből és megnyitva őket egy másik kultúra felé.”

3. A FIATALOK EURÓPÁÉRT PROGRAM

A Fiatalok Európáért Program fő célja a fiatalokat egymás jobb megismerésére és kölcsönös elfogadására, azaz toleranciára nevelni, megismertetni velük az európai valóságot és Európa aktív és felelős polgáraivá tenni őket.

Az Európai Bizottság 1989 óta működtetett programokat a 15-25 év közötti fiatalok nemzetközi mobilitásának elősegítésére. A Fiatalok Európáért Program különböző formái, a Tempus, a Pétre, az Erasmus más-más területeken, eltérő célcsoporttal, de mind a fiatalok nemzetközi tapasztalatszerzését igyekeztek előmozdítani és kezdeményezéseiket anyagilag is támogatni.

Az Európai Bizottság határozata értelmében 1995-1999 között FEP III. néven 126 millió ECU-t fordít a fiatalok támogatására. A program kiegészíti a Leonardo és a Socrates programokat, mindháromat a XXII. sz. Oktatási-Képzési-Ifjúsági Főigazgatóság kezeli.

Az uniós csatlakozási tárgyalások előrehaladtával lehetőség nyílt arra, hogy a társult országok is bekapcsolódjanak az uniós programokba és saját országukban, saját hatáskörrel bírálják el a pályázatokat. Elsőként, a fiataloknak szóló programok kaptak erre lehetőséget.

Az Európai Unió 1997-ben 89.000 ECU, 1998-ban 417.000 ECU támogatásra kötött szerződést a magyar állammal a Fiatalok Európáért Program keretében. A pályázatok támogatását és a Program működtetésének költségeit fele-fele arányban fedezi a magyar költségvetési és az Unió hozzájárulás.

IFJÚSÁGI CSERÉK

Az ifjúsági cserék kritériumai

- minimum két csoport – kis létszám (16-20 fő)
- rövid időtartam (6-21 nap)
- közös téma
- interkulturális tanulás
- fiatalok aktív részvétele

Az 1997-es első decentralizált pályázati meghirdetés óta a fiatalok nemzetközi programszervezési kedve egyre több ifjúsági cserét hozott létre. 1997-98-ban 165 pályázat született.

A program alapelve az volt, hogy jó minőségű cserék létrejöttét segítse elő. A szigorú előírások jól végiggondolt módszertant igyekezte érvényre juttatni. Bár a pályázati elvárásoknak nem volt egyszerű megfelelni, a pályázatok minősége fokozatosan javult, a beadott pályázatok 67-70%-a támogatást nyert. 1997-98-ban projektenként átlagosan 609.260 Ft támogatást ítéltünk meg.

Ifjúsági cserékre fordított támogatás (Fiatalok Európáért A.I.) 1997-98

A csereprogram témája szabadon választott lehetett. A fiatalok érdeklődésének középpontjában leginkább az alábbi témák álltak:

1. Európai öntudat
2. Esélyegyenlőség
3. Kulturális örökség megőrzése
4. Művelődés és kultúra
5. Környezetvédelem

Néhány példa megvalósult cserékből:

- Interkulturális tanulás egymás hagyományainak megismerésén keresztül
- Fiatalok munkanélkülisége
- A kábítószer, alkohol és AIDS veszélyei
- Nemzetközi drámatábor
- Európai mobilitás – tanulható?
- Víz-ember-társadalom: nemzetközi környezetvédelmi nyári találkozó

A program elsősorban hátrányos helyzetű fiataloknak igyekezett segíteni. A Tanácsadó Testület meghatározása szerint hátrányos helyzetűnek minősültek az elmúlt két évben, és ezért előnyt élveztek, ill. nagyobb arányú támogatást kaphattak azok a fiatalok, akik isztelepülésen éltek, gazdaságilag elmaradott régióból származtak, saját vagy szüleik szociális körülményei az átlagosnál nehezebbek voltak, esetleg szellemi vagy fizikai sérültek voltak.

Az elmúlt két év tapasztalatai azt mutatják, hogy kiugróan magas a budapesti fiatalok által kezdeményezett projektek száma.

Kiemelkedően aktívnak bizonyult az észak-északkelet magyarországi térség, a projektek száma arányosan megoszlik a térség különböző megyéi között. A vidéki térségek közül a Dél- és Dél-nyugat Dunántúl képviseltet magát a legkisebb arányban a cseréket szervezők között. Érdekes, egyben örvendetes tény, hogy a küldő és fogadó programok száma csaknem teljesen kiegyenlítette egymást.

Az elmúlt két évben benyújtott pályázatok közel 2.000 magyar fiatal bevonásával készültek, ami cserénként átlagban 18 főt jelent. A programok jelentős része viszontfogadással folytatódott egy következő fordulóban.

Pályázati határidők	Beadott pályázatok száma	Igényelt támogatás összesen (Ft)	Nyertes pályázatok száma	Megítélt támogatás összesen (Ft)
1997. május 1.	19	24.731.339	19	13.387.000
1997. október 1.	17	11.307.511	12	6.889.000
1998. február 1.	36	22.663.750	18	10.609.575
1998. május 1.	81	56.134.195	53	19.683.900
1998. október 1.	12	8.074.620	9	5.443.480
Összesen:	165	122.911.415	111	67.627.885

A részvevő fiatalok átlagos életkora 1997-ben a fogadó programok esetében alacsonyabbnak (15-20 év) bizonyult. A külföldre utazók között nagyobb arányban szerepelt a pár évvel idősebb korosztály (18-23 év). 1998-ban ezzel szemben mind a küldő, mind a fogadó programokon leginkább 15-20 éves fiatalok vettek részt. Ez nem feltétlenül jelentette azt, hogy ebben a korosztályban több csereprogram született hanem inkább azt, hogy a 15-18 éves fiatalok csoportjai magasabb létszámúak voltak.

A pályázó szervezetek között egyaránt találkoztunk önkormányzatokkal, helyi és országos ifjúsági szervezetekkel, környezetvédelmi, kulturális, sport, hagyományörző egyesületekkel, alapítványokkal, diákönkormányzatokkal, de gyakran pályáztak iskolák informális ifjúsági csoportjai is.

A projektek legnagyobb százaléka a helyi szinten működő szervezetek lelkes munkájának eredménye volt mind 1997-ben, mind 1998-ban. A fiatalok helyi szintű mozgósítása, közvetlen környezetük, lakóhelyük életében való részvételük egyik hangsúlyos célja a nemzetközi ifjúsági programoknak is.

Év	Helyi	Regionális szinten működő szervezet	Országos	Európai
1997.	46 %	0 %	36 %	18 %
1998.	55 %	20 %	19 %	6 %
Összesen:	54%	17 %	21 %	8 %

A nemzetközi ifjúsági cserében résztvevő szervezetek megoszlása 1997-98

A legnépszerűbb partnerországnak az elmúlt két év tapasztalatai alapján az immár hagyományos partnerünknek tekinthető Németország bizonyult.

1. Németország
2. Franciaország
3. Spanyolország
4. Nagy-Britannia
5. Finnország

Rövid tanulmányutak ifjúsági munkások számára

A tanulmányutak rövidegük és tartalmas programjaik miatt nagyon népszerűek voltak. A tanulmányúton való részvétel feltétele volt, hogy a jelentkező csoportja a későbbiekben nemzetközi cserekapcsolatot szándékozzon megvalósítani. A tanulmányutak félévente, egyéni pályázatként kerültek meghirdetésre a Nemzetközi Irodák által kifejlesztett, koordinált rendszerben.

A kiutazók jellemzői: aktívan tevékenykedő ifjúsági munkások egy nonprofit szervezetben, fiatalokkal foglalkozó intézményben vagy ifjúsági csoportban. Az átlagéletkor 20 év volt.

Küldő programok

Támogatott létszám	1997. I-II. félév	1998. I-II. félév
	29 fő	40 fő

Amelyik országra a legtöbb voltak kíváncsiak az elmúlt két évben...

Franciaország, Dánia	7-7 fő kiutazó
Németország, Görögország	6-6 fő kiutazó
Nagy-Britannia	5 fő kiutazó
Belgium, Hollandia, Írország, Olaszország	4-4 fő kiutazó

4. EGYÉB NEMZETKÖZI IFJÚSÁGI KAPCSOLATOK TÁMOGATÁSA

Kétoldalú kormányközi megállapodások

Az ifjúságpolitikai együttműködés szempontjából legjelentősebb országokkal kétoldalú megállapodások, ún. protokoll-szerződések szabályozzák a kapcsolatokat. 1997-98-ban három országgal volt Magyarországnak ilyen protokollszerződése: Németországgal, Franciaországgal és Olaszországgal.

A protokollszerződések két részből állnak. Az első tartalmazza a szakmai együttműködést, amelynek keretében az elmúlt két évben szakértők csoportjai cserélhettek tapasztalatot az ifjúsági munka és az ifjúságpolitika területén.

A második rész tartalmazza a csoportos ifjúsági csereprogramokra vonatkozó megállapodást, amelynek értelmében mindkét fél vállalja, hogy az ifjúsági szervezetek között már meglévő partnerkapcsolatokat támogatja. Közös, kétoldalú cserekapcsolatok szervezésekor a partnerek pályázatot nyújthattak be, amit a két ország lehetőségeihez mérten, az adott ország prioritásaitól függően évről évre kölcsönösen támogatott.

Szinte minden esetben a kormányok által felajánlott speciális, ifjúsági területet vagy kultúrát érintő egyéni tanulmányutakon is részt lehetett venni.

Egyéb két- és többoldalú cserekapcsolatok

A kiemelt országokon túl minden európai országokkal létesítendő csereprogrammal lehetett pályázatot benyújtani, sőt a kiírások nem zárták ki a más földrészen lakó fiatalokkal szervezendő cseréket sem. A határon túli magyar gyermekekkel és fiatalokkal szervezett programok fontosságát pedig külön pályázat keretében nyújtott támogatásokkal ismertük el. Ezeket magyar költségvetési pénzforrásokból támogattuk.

A Mobilitás Ifjúsági Szolgálat a fenti programjainak keretében felvállalta az iskolai és testvértelepülési csereprogramok támogatását is, annak ellenére, hogy célcsoportját elsősorban a civil ifjúsági szervezetek jelentik. Nem mondtunk le azonban arról, hogy ezeket tartalmilag úgy befolyásoljuk, hogy közelítsenek az ifjúsági szervezetek által szervezett csereprogramokhoz. Szerettük volna megmutatni, hogy önmagában egy külföldi kapcsolat még nem érték, csak akkor lesz azzá, ha az együtt töltött napokat tudatosan, pedagógiaiilag felelősen és a program jellegéhez igazodva szervezik meg.

A pályázatok elbírálásánál az olyan projekteket igyekeztünk előnyben részesíteni, amelyekben a fiatalok az előkészítő szakasztól a megvalósításon át az utólagos értékelésig a program aktív részvevői voltak, amelyekben a partnerscsoportok közös tevékenységének eredményeképpen a fiatalok megismerték a kulturális különbségeket, tudatossá tették és megtanulták értéküként megélni azokat, amelyeknek hatására a fiatalok várhatóan nyitottabbá, toleránsabbá és társadalmilag aktívabbá váltak. Előnyt élveztek továbbá a hátrányos helyzetű fiatalok programjai.

Két év alatt csaknem 3000 pályázat!

	Beadott pályázatok száma	Elfogadott	Támogatás nagysága (Ft)
	1997		
Magyar-német	82	78	18.000.000,-
Két- és többoldalú	1293	492	73.000.000,-
Összesen:	1375	570	91.000.000,-
Projektenkénti átlagtámogatás			159.649,-
	1998		
Magyar-német	304	149	9.000.000,-
Magyar-francia	112	64	10.000.000,-
Magyar-olasz	67	30	4.000.000,-
Két- és többoldalú	420	317	44.000.000,-
Határon túli	650	204	16.000.000,-
Összesen:	1553	744	93.000.000,-

Projektenkénti átlagtámogatás			125.000,-
-------------------------------	--	--	-----------

A protokollszerződésekben foglalt egyéni tanulmányutakon 1998-ban 77 fő vett részt.

Írta: Kricsfalvi Nóra

„APA ÉS FIA KERESI A GYÖNYÖRŰSZÉP NŐT, AKI NEM TALÁLJA ÖNMAGÁT”

Jostein Gaarder nevét már ismertté tette Magyarországon a *Sofie világa* című, elsősorban gyerekeknek és fiataloknak írt filozófiatörténete. A kártya titka is boncolgat filozófiai kérdéseket, de a cselekmény egy család történetét dolgozza fel. A regény kamaszkorú hőse Hans Thomas, aki az édesapjával elindul Norvégiából Görögországba, hogy felkutassa édesanyját, aki kilenc évvel ezelőtt nyomtalanul eltűnt. Kiderül, hogy a nagypapát azért nem ismerte, mert német katona volt, aki a világháború idején szeretett bele a nagymamába, akit a falu ezért megszégyenített. Édesapja pedig alkoholistá. Az utazás során rengeteg dologról beszélgetnek, Európa legszebb városaiban járnak, és közben arra keresik a választ, kik is ők valójában, honnan jöttek, milyen szerepe van az életben a sorsnak és a véletlennek, hogyan születnek az előítéletek. Útjuk egyik állomása egy kis városka – Dorf – ahol az öreg pékmester egy zsömlébe sütött könyvecskét ad Hans Thomasnak; egy benzinkútnál pedig a törpétől kap egy nagyítót. Minden szabad pillanatot kihasználva a kisfiú olvasgatja a zsömlekönyvet, és lassan rájön, hogy az családjának történetét tartalmazza, a régmúlttól kezdve. Az is kiderül a zsömlekönyvből, hogy miért hagyta el őket édesanyja, sőt a jövőre vonatkozólag is tartalmaz bizonyos jóslatokat. (Természetesen ezen jóslatok megegyeznek a delphoi jósdában Püthia által mondottakkal.) A zsömlekönyv története és az utazás lassanként teljesen egybefolyik; 52 kártyalap elevenedik meg a mesében, hogy Hans Thomas választ kapjon a benne motoszkáló kérdésekre. Az édesanya természetesen előkerül, a dorfi pékről kiderül, hogy nem más, mint a német nagypapa, aki egész életében a családját kereste. Gaarder meglepően szépen ír, a legelképezhetőbb műfajokat keverve, csöppet sem bántó módon. Egyszerre olvashatunk egy mesét, filozófiai dialógusokat, útiregényt és családregegyét, különböző szociális kérdéseket boncolgatva. Szakmailag sem szociológiai sem filozófiai szempontból nem tökéletes persze a könyv, de nem is ez a célja, hanem a problémafelvetés, vitaindítás. Elsősorban gyerekeknek szól, de éppen úgy, mint a *Sofie világa*, a szakmában dolgozók számára is gondolatébresztő.

Jostein Gaarder: *A kártya titka* Magyar Könyvklub – Elektra Kiadóház
Készítette: Kricsfalvi Nóra

Írta: Sipos László

AZ ALAPÍTVÁNYOK A GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGVÉDELEMBEN

I.

A gyermek- és ifjúságvédelem szinte egyidős az államilag szervezett társadalommal. Már a római, sőt a sumér-akkád jogrendszerben is találunk ezzel foglalkozó intézményeket. Magyarországon az 1877. XX. törvénycikk 306. §-ban foglalta össze a gyámság és a gondnokság szabályait. Természetesen a mai értelemben vett gyermek- és ifjúságvédelem a polgári társadalom egy bizonyos fejlettségi fokán teljesedett ki, a századforduló táján.

Az alapítványok a maguk tartós és közérdekű céljai közé hamar felvették a gyermek- és ifjúságvédelmet, illetőleg annak rokonterületeit. Árvaházak, nevelőintézetek, de ad hoc problémák kezelésére létesített segélypénztárak is működtek alapítványi jelleggel. Andrassy Dénes gróf – emberbaráti és kulturális célú alapítványai mellett – több tízezer koronás alapítványt hozott létre gyermek- és ifjúságvédő célzattal. Monoki birtokát pedig a Gyermekvédő Ligának ajándékozta.

A magyar alapítványi jog újraszabályozása (1987) után¹ alapítványaink mintegy tizede tevékenykedik e területen. Az 1997. november 1-jén hatálybalépett gyermekvédelmi törvény - 1997. Évi XXXI. Törvény – újra ráirányította a figyelmet erre a területre. A törvény 17. § (1) bekezdésének h./ pontja külön is nevesíti az alapítványokat, mint amelyek a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódóan látnak el feladatokat a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése érdekében.

A gyermek- és ifjúságvédelmi alapítványok legfontosabb céljai:

- a rászorult gyermek- és fiatalok támogatása,
- az elhelyezés, nevelés biztosítása,
- a nevelőszülők támogatása, a nevelőszülői rendszer fejlesztése,
- az állami gondoskodásból kikerült fiatalok segítése,
- üdültetések és táborozások szervezése,
- a nevelési-oktatási tevékenység fejlesztése, az eszközállomány bővítése.

A gyermek- és ifjúságvédelmi alapítványok többsége oktatási és nevelési intézményekhez, mintegy negyedük egyházakhoz kapcsolódik.

II.

A társadalmilag rendkívül jelentős és hasznos gyermek- és ifjúságvédelmi célokat kitűző alapítványok tevékenysége a gyakorlatban azonban nem mindig megnyugtató.

Az alapítványok fölött a törvényességi felügyeletet az ügyészség gyakorolja (Ptk. 74/F. § (1) bek.) Az ügyészek majd egy évtizede folyamatosan végeznek alapítványokat és közalapítványokat érintő működésfelügyeleti törvényességi vizsgálatokat. Ezek sorába illeszkedett a nemrégben lefolytatott gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos alapítványi vizsgálatunk is. A több tucat megvizsgált alapítvány ugyan – bár van köztük több országos hatáskörű, tevékenységével minisztérium által dotált

célokat szolgáló² – Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei székhelyű, tapasztalataink minden bizonnyal általánosíthatóak.

Meglepetéssel tapasztaltuk, hogy több alapítvány a csekély indulótöke miatt még sokáig csak „vagyont gyűjt”, célszerű működését nem kezdi meg. A gyermek- és ifjúságvédelmi alapítványok negyedét az ügyészi vizsgálat keltette fel álmából.

Az alapítványok működése általában törvényes, ám előfordult, hogy a kezelő szervek többéves szünetet tartottak, továbbá az is, hogy a kuratórium ülései, döntései nem voltak dokumentálva.

Vegyük most górcső alá a gyermek- és ifjúságvédelmi alapítványok sajátos világát.

III.

A gyermek- és ifjúságvédelmi alapítványok alapítói fele részben jogi személyek (jellemzően oktatási-nevelési intézmények, gazdasági társaságok, önkormányzatok), fele részben magánszemélyek voltak.

Szembetűnő, hogy itt a magánszemélyek többen együtt hoztak létre alapítványt, általában három-négyen, de előfordult 20-28 fős alapítói közösség is.

Az egykoron összességében 5-6 millió forintos induló vagyonnal létrehozott gyermek- és ifjúságvédő alapítványok vagyona több mint 150 millió forintra nőtt. Van olyan közalapítvány, mely majd 100 milliós, további kettő pedig sok milliós vagyonnal bír.

Mivel valamennyi gyermek- és ifjúságvédelmi alapítvány nyitott, az alapítók inkább a későbbi csatlakozók befizetéseiben bíztak, ám sokszor csatlakozniuk kellett. Vannak alapítványok, amelyek kapcsán csatlakozás (befizetés) egyáltalán nem történt. Ugyanakkor néhány alapítvány esetében jelentős csatlakozások növelték az alapítói vagyont. Példának okáért a Népjóléti Minisztérium 1991-ben 100 millió Ft-tal támogatta – rögvest megalakulását követően az egyik nyíregyházi alapítványt, a Német Evangélikus Egyház pedig 15.000 DEM-et juttatott egy megyebeli alapítványnak.

Az alapítványok pénzvagyonukat pénzügyintézetek folyószámláin, illetve lekötött betétként tartják. Jelentős ingatlanvagyona (jellemzően valamikori családi házak) csak néhány alapítványnak van. Így az „E. Alapítvány” 93,5 m² alapterületű lakásingatlanában a nagykorúvá vált állami gondozott gyermekek elhelyezését szeretné megoldani „krízisház-zsilipház” jelleggel.

IV.

Jelentős problémát vet fel azonban az, hogy egyes alapítványok úgy ítélték meg, hogy vagyonuk csekély, tevékenységükhöz még hozzá sem láttak. Nem egy teljes passzivitásban leledző alapítványt maga az ügyészi vizsgálat „ébresztett fel”.

Az alapítványok negyede a megalakulásuk óta eltelt évek során sem fejtett ki tevékenységet, hanem „tőkét gyűjtöttek”.

Az ügyészi vizsgálatok – és figyelmeztetések – eredményeképpen ezek az alapítványok célszerű működésüket legalábbis megkezdték.

V.

A ténylegesen is működő alapítványok egyébként folyamatosan fejtik ki tevékenységüket. A kuratóriumok alapítványi támogatásaikat az alapító okirataiknak megfelelően folyósítják, üzemeltetik az otthonokat, szerzik be az oktatási-nevelési tevékenységet segítő eszközöket, szervezik a táborozásokat, üdültetéseket.

A gyermek- és ifjúságvédő alapítványok vállalkozói tevékenységet alig végeznek.

Egy-két esetben történt próbálkozás – az alapító okirattal összhangban – gazdasági-vállalkozási tevékenység beindítására, az alapítványi cél érdekében. Így például az egyik alapítvány gazdasági társasággal kívánt bevételhez jutni, a rászorultaknak forgalmazandó kedvezményes áruk, ruházati cikkek által. Időközben azonban a Kft. veszteségessé vált tevékenységét megszüntették. Egy másik alapítvány pedig 500 példányban időszakos kiadványt jelentetett meg.

A kuratórium vagyon-felhasználással kapcsolatos döntései jogszerűek voltak. Kivétel nélkül az alapító okiratban megjelölt gyermek- és ifjúságvédelmi célok érdekében történtek. Megemlítendő az is, hogy a kezelő szerv tagjai minden esetben „ingyen” fejtik ki tevékenységüket, még a költségtérítés sem jellemző az alapítványok működésére. Az ez alól kivételt jelentő alapítvány esetében a kuratórium saját döntése szerint évi egyszeri 10.000 Ft-os tiszteletdíjban részesítette a saját tagjait. (Ez az egyébként több mint 6 millió forint vagyonnal rendelkező alapítvány esetében évi 50-50.000 Ft kiadást jelentett.) Ezenkívül utazási költségekre is történt néhány száz forintos kifizetés.

VI.

Az ügyészi működésfelügyeleti vizsgálatok alapján egyébként 22 ügyészi intézkedést tettünk.

Törvénysértő mulasztás és gyakorlat miatt 6 felszólalást, a jövőbeni törvénysértés veszélye miatt 5 figyelmeztetést, kisebb jogsértések miatt 4 jelzést nyújtottunk be a kuratóriumok elnökeihez.

Az alapítóknak 6 esetben címeztünk „informális ügyészi intézkedést” a hiányos vagy jogsértő alapító okirat kiegészítése vagy módosítása érdekében.

Egy ellehetetlenült, vagyontól felélt alapítvány megszüntetése érdekében pedig keresetet nyújtottunk be.

A kereset alapján a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság az alapítványt megszüntette, törölte a nyilvántartásból.

A vizsgálatok alapján benyújtott valamennyi ügyészi intézkedésünk eredményes volt.

VII.

A gyermek- és ifjúságvédelmi alapítványok további működése biztosítottnak látszik, az alapító okiratban megjelölt célok hosszabb távon is időtállóak. A kuratórium tagjainak tevékenységén múlik, hogy az alapítványi célok megvalósításában mennyire lesznek sikeresek, mennyiben tudják segíteni az alapítványok a gyermek- és ifjúságvédelem ügyét.

Jegyzetek:

¹ Az alapítvány – mint jogintézmény – néhány évtizedes „száműzetés” után az 1987-es Ptk. Módosítás kapcsán foglalta el újra helyét a magyar jogrendszerben. Az 1987. évi 11. számú törvényerejű rendelet a Ptk. 74/A-F. §-ainak beiktatásával tette újra lehetővé azt, hogy alapító tartós, közérdekű célra alapítványt hozzon létre. Ekkor nyert elismerést az alapítvány jogi személyisége is. Az alapítványi jog lényeges módosítására 1990-ben került sor, amikor is az alapítványok nyilvántartásba vétele a bírósághoz került. Az 1993. évi XCII. törvény újra módosította az alapítványi jogot, s bevezette a közalapítvány jogintézményét.

² Az „ÉE. Alapítvány”-t még a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tanács hozta létre 1989. decemberében azzal a céllal, hogy segítse a Magyarországon élő nyugdíjra jogot nem szerzett idős nevelőszülőket, támogassa a nevelőszülői hálózat bővítését, javítsa az állami gondoskodásban részesülők életkörülményeit. Az alapítvány bejegyzését követően a Szociális és Egészségügyi Minisztérium 1990. januárjában 100 millió Ft-os támogatásban részesítette az országos jelentőségű alapítványt.

Írta: Marik Noémi

„AZ EMBER AZ EGY TÚLÉLŐ”
Galeriktól a Vígszínházig
(Beszélgetés Hujber Ferencsel, két ülésben)

Faluról felkerült naiv, őszinte legényke zsarunak áll. Szolgálat közben belebotlik egy kedves kínai lányba. Fokozatosan szerelmi kötődés alakul ki közöttük. S bár egymás nyelvét nem beszélik, mégis nagyon megértik egymást. Ám a szervek másképp akarják, s akadályokat gördítenek eléjük. Majdnem mese, majdnem valóság, majdnem szerelem.

Salamon András legújabb, több díjat is elnyert filmjének, a Közel a szerelemhez főszereplője: Hujber Ferenc. Hujber tavaly végzett a Főiskolán, Horvai István osztályában. Még negyedéves sem volt, amikor eljátszotta Karcsi szerepét, igen érzékenyen, hitelesen, a kritikusok szerint is elismerést érdemlően. Jelenleg a Vígszínház szerződöttagja, ahol esténként több ezer ember tapsol neki. Ám nem mindig volt ez így...

1.

– Mesélted, hogy sokan úgy mentek oda hozzád, hogy szinte teljesen azonosítottak Karcsival, úgy vettem észre, mintha ez bántana téged. Pedig ez egyrészt óriási elismerése a hiteles színészi alakításodnak, másrészt egy természetes reakció is.

– Nem, nem bánt, és tényleg természetes. Az alap pedig tényleg az, tehát Karcsi. Az hozott anyag. Olyannyira, hogy abban a pillanatban, ahogy beléptem a filmbe, és elkezdtek a forgatást, mindenki Karcsinak hívott. Karcsi, állj légy szíves a kamerának arra az oldalára, Karcsi figyelj, Karcsi így, Karcsi úgy. Én voltam a Karcsi.

– És akkor az életben is kezdél egy picit Karcsivá válni...

– Igen. Engem tulajdonképpen ez a Karcsi-szerep húzott ki a válságból. A film egy olyan állapotban kapott el, a főiskola harmadik évének a végén, amikor már nagyon-nagyon szerettem volna kibeszélni magamból valamit...

– Mennyire tudtál azonosulni magával a szereppel?

– Én nem azonosultam ezzel a szereppel. Egyszerűen végre előjöhett belőlem az, akit nem mutathattam meg a főiskolán egyetlenegyszer sem. Amit őrizgettem magamban, amilyen valójában vagyok, az itt kijöhetett tiszta erővel, mert már annyira vágyott, hogy kijöjjön, hogy az istenit, hát lássátok már meg bennem a jót is. A Főiskola negyedik évében, amikor a Filmszemlén megnézték a filmet a tanáraink, az osztálytársaim, akkor ámultak el, hogy én ilyen is tudok lenni.

– Mennyire kellett színészkedned, vagy mennyire egész egyszerűen csak hagynod, hogy a felszínre törjön Karcsi-éned?

– Nem kellett ott nagyon színészkednem. Egy dologra kellett figyelnem, a forgatás technikai részére. Karcsival nagyon könnyű dolgom volt, mert sok olyan dolog volt a bennem, aminek nagyon jól tett, hogy a Karcsi-figurától állandó megerősítést kap. Hiszen nem is olyan régen én még tényleg egy ilyen naiv, tiszta legényke voltam. Csakhogy ebbe úgy belegyalogoltak a főiskolán, rögtön az első félévben, mind tanárok, mind osztálytársak. Mondom ez egy nagyon felfokozottan heves év, illetve másfél év volt, tehát ahogyan mi égtünk ezalatt a másfél év alatt, abba nagyon bele lehet öregedni. Tehát lelki érettség szempontjából ahova el tud jutni az ember. Többen kérdezték tőlem, hogy csak eljátszom-e a vidékit, vagy tényleg vidéki vagyok. Na most a vidéki embereknek van egy olyan tulajdonsága, ami mindig és mindenhol megkülönbözteti őket a többiektől, hogy sokkal nyíltabbak, és sokkal több minden meglátszik rajtuk, a viselkedésükön, azon, hogy mire hogyan reagálnak. A vidéki embernek nincsen álarca, a pestinek általában van. A pesti embereknek megvan az

a zseniális tehetségük, hogy olyan álarc mögé tudnak bújni, úgy tudnak nézni üres arc kifejezéssel, hogy nem veszel észre rajtuk semmi visszajelzést. És sokkal többet kell egy vidékinek letennie az asztalra, fel kell nőnie. Én amikor például feljöttem Pestre, akkor mindenki azt mondta Szombathelyen, hogy itt fogok meghalni, mert annyira önállóan vagyok, és ez így is volt. Feljöttem, és nem csinálhattam azt, amit otthon, tehát nem lehettem egy hisztis, kiállhatatlan gyerek, amit pedig sokszor eljátszottam a szüleimmel. Nem lehetett, hogy ne álljak a sarkamra, tehát valamit kellett csinálni, mert különben nem lett volna az egészből semmi. És akkor elkezdtem két lábra állni. Tehát az, hogy én most itt vagyok, és itt tudok veled beszélgetni a Vígszínház öltözőjében, az egy nagyon nagy erőfeszítés eredménye, mert engem az életben senki nem segített, hogy ezt a pályát csináljam, mindenki ellenem volt, mindig. Hihetetlen megszokni azt is, hogy nem otthon vagy, hogy nem azok a barátaid, új kapcsolatokat kell kialakítanod, meg kell tanulnod újra járni. Tehát följössz ide, és nem teheted meg azt, hogy elsírod magad, és hazamész, és aztán hagyod a fenébe az egészet. Nem teheted meg, mert foggal-körömmel menni kell tovább, nem teheted meg, hogy meghátrálsz, mert akkor semmi nem lesz.

– Jobban kijön így az emberből a tehetsége?

– Igen, igen. Pontosan az hozza ki. Kényszerítve van az ember arra, hogy kihozza magából a legtöbbet, a legjobbat; kihozza a szükséges tehetséget, mert különben elsétálnának mellette a lehetőségek. Egy teljesen idegen környezetbe bekerülni olyan, mintha gyerekként kerülnél be valahová. Azt kell megtanulni, ami másnak természetes. Azt is nehéz megszokni, hogy ilyen rengeteg ember van egy helyen.

– Te szombathelyi vagy, hát az sem olyan túl kicsi város.

– Igen, Szombathelyen laktam, és az sem kis város, de Budapestnél mégiscsak sokkal kisebb. Ott például végig tudsz úgy menni az utcán, hogy nem üközői emberbe. De Pesten? Közlekedési dugók sincsenek. Vagy mérsz a városban tizenöt percet, és már kint is vagy a zöldövezetben, ahol tudsz biciklizni. Azért ez egy nagyon megnyugtató dolog. Nekem egy idő után ugyan borzasztó unalmas lett, mert én szerettem a sürgés-forgást. De ez akkor is óhatatlanul rajta hagyja a nyomot az emberen, tehát egész egyszerűen meglátszik rajtad.

– Hogy kerültél föl Pestre?

– Egy szakmunkásképző iskolában voltam szakácstanuló, ott végeztem szakácsként, utána elmentem szállodába dolgozni. Közben felléptem – mindig erről álmodoztam -, játszottam színjátzó körökben is. Nagy nehezen kikönyörögtem magamnak, hogy feljöhessek a fővárosba egy színiiskolába. A szüleim fizették a tandíjat, én pedig a Madách Színházban dolgoztam kellékesként. Aztán meg elvégeztem a Főiskolát.

– Elsőre felvettek?

– Igen, húsz évesen.

– A szüleid büszkék rád?

– Aha, most már igen.

– Mi az, hogy most már igen?

– Hát, régebben kevésbé. Én most nem lennék ilyen, ha nem lenne bennem kiskorom óta egy frusztráció, hogy én kevesebb vagyok, mint a többiek. Gyerekkoromban volt egy törés az életemben, az, hogy elvittek abból a suliból, ahova két évet jártam általános iskolába. Persze valószínű nem lett volna jobb, ha ott maradok, tehát biztos, hogy ott is elromlottak volna dolgok, mit tudom én, de énbennem mégis az a kép van, hogy ott még minden jó volt, tehát addig volt minden jó, amíg ott voltam. Onnantól kezdve azonban, ahogy átkerültem harmadik osztályban egy másik iskolába, onnantól kezdve bennem valami eltört, minden tönkrement. És hirtelen minden elromlott. Egyszerre nem szerettek. Tudom, hogy ennek köszönhetem, hogy most itt vagyok, de ezt akkor nem így éli meg az ember. Akkor ott volt, és elkezdtek nem szeretni. Küzdenem kellett a tanárokkal is, és ez egy gyereknek szörnyű. Úgy éreztem, hogy a szüleim is a tanároknak adnak igazat. Tehát egyedül éreztem

magam, és nem éreztem, hogy bárki is segíteni akarna nekem. És elkezdtem én is megváltozni, hülyeségeket csináltam, butaságokat, iszonyú rosszul tanultam, nem tanultam, nem foglalkoztam semmivel, és egyfolytában harcban álltam a szüleimmel. Nem tudták, hogy mi lehet velem, csak azt érezték, hogy valami nagyon nagy baj van. És én se éreztem ebből semmi mást, mint azt, hogy énnekem valami nagyon nem jól megy, hogy nem jól csinálom a dolgokat, tehát hogy valamit elrontottam, és hogy ezt valamivel pótolni kell, mert különben el fogok veszni, nem fog figyelni énrám senki. És elkezdtem olyan dolgokat csinálni, pontosan ebből fakadóan, hogy figyeljenek rám. Na most, ez kezdetben igencsak rosszul sült el, mert elkezdtem hazudozni, mindenféle történeteket találtam ki, és olyan szintre vittem, hogy már az atyáúristen se tudta, hogy mikor mondok igazat. Gátlástalanul hazudtam bárkinek a szemébe, és ez azért volt nekem nagyon jó, így utólag, mert el kellett kezdenem történeteket kitalálni, mesélni. Édesapámon volt a legjobb gyakorolni, mert őt volt a legnehezebb becsapni, őt nemigen lehetett, de én a tökélyre fejlesztettem. Tehát ha már őt is át tudtam verni, akkor az egy igen pré pont. Voltam bandákban is, ahol úgy szereztem magamnak nevet, hogy én loptam mindig a cuccokat a boltból. Ott is be kellett valahogy illeszkedni, tehát hogy legyen valami, amiben én jobb vagyok, mint a többiek, és én nagyon ügyesen loptam, pókerarccal, és mindenre tudtam figyelni (már akkor elkezdtem figyelni). És ilyenkor elkezdtek figyelni végre a többiek is. Az iskolában meg olyan dolgokat csináltam, ami miatt a végén megutáltak, és már az osztály bolondja voltam, és hülyegyereke. És hiába volt ez nekem rossz, én akkor is csináltam. Utána bekerültem a szakmunkásképzőbe, akkor ott is ugyanezt kellett végigélni, hogy valami nem jól megy, valamit nem jól csinállok. De közben akkor már elkezdtem a versmondást, elkezdtem a színjátszást is.

– Ezek hogy jöttek?

– Hát, felajánlották a lehetőséget, hogy vagy kirúgnak az iskolából, vagy csinállok végre valami hasznosat is most már, mert már túl sok a botrányom.

– És akkor pont ezt választottad...

– Igen, szépen olvastam, és már korábban is mondtam verset. Dehát borzasztó rosszul mondtam verset. Na szóval, oda akartam kilyukadni ezzel az egésszel, hogy minden, amit csinállok, vagy amit csináltam, azt azért tettem, hogy bebizonyítsam a szüleimnek, hogy én is érek valamit, hogy én is vagyok olyan jó, mint a többiek. Aztán ez egy kicsit túl jól sikerült, mert most itt vagyok a Vígyszínházban, és több ezer embernek játszom estéről estére. De az egy másik tézista. Én csak azt akartam bebizonyítani, hogy én sem vagyok kevesebb, mint a többi ember. És ez a mai napig így van. Tehát ha azt mondom, hogy most a szüleim büszkék rám, akkor azt mondom, hogy most már. De régebben én ezt nem így éltem meg, hanem úgy éreztem, hogy olyan fiú van, akit szégyellni kell, és én nem szerettem volna, hogy olyan legyek, akit szégyellni kell. És az, hogy színjátszottam, és hogy több ember előtt szerepelhettem, az egy nagyszerű alkalom volt arra, hogy felhívjam magamra a figyelmet. És végre már nem olyanokkal kellett felhívni a figyelmet magamra, hogy belekötök emberekbe, hogy rosszkodom, hogy profin lopkodom, vagy hogy hazudozom, vagy meséket találok ki, mert már ott volt rá a tökéletes alkalom, a színpad.

2.

– Másodikos korodban volt a törés, hogy átvittek egy másik iskolába, ez valami konkrét dolog miatt történt, vagy mi volt az oka ennek az átvitelnek?

– Egy testnevelésszakos iskolába jártam, ahol nagyon jól éreztem magam, és jó eredményeim is voltak, annak ellenére, hogy nagyon szigorúak voltak a tanárain. És ott nagyon szerettek, legalábbis én úgy éreztem. A mostani szombathelyi baráti köröm például azóta is abból az osztályból van, pedig csak az első két évet jártam velük. Szinte kivétel nélkül mindenkiel tartom valamilyen szinten a kapcsolatot. Viszont ez az iskola bent volt a város szívében. Több utca, több úttest, egy kisgyerek nem mehet egyedül, tehát el kellett kísérni, amit viszont elég nehéz volt megoldani. Így kivettek ebből az

iskolából, az első két év után, amikor a húgom is már elkezdett iskolába járni, és átvittek egy közelebbi orosz tagozatos iskolába, ami csupán ötven méternyire volt a lakásunktól.

– Szóval akkor nem veled volt a baj...

– Nem, nem, nem velem volt, velem ott semmi baj nem volt. Imádtak a tanárok, nagyon jól sportoltam, nagyon jól tanultam. Az osztály is jó volt. De nem csak az osztály, a tanárok is jók voltak. Egyhez például, aki átvette az osztályunkat, még a mai napig is eljárók, pedig ő már engem nem is tanított. Ez is furá. Nem tudom, valamitől minden ami ott van, az jó. Valamitől jó emlék fűződik hozzá. Pedig a másik sem volt sokkal rosszabb, csak gyerekként ezt még másképp éltem meg. És ezért hirtelen nagyon sok probléma lett velem. Nagyon sok osztályfőnöki figyelmeztetést kaptam például órai rendetlenkedés miatt. Amikre mindig nagyon érzékenyen reagáltam, mert borzasztóan féltam a szüleimtől, hogy mi lesz, mert azt gondoltam, hogy az én butaságom, és rosszaságom miatt, amit én azóta már teljesen másképp értelmezek...

– De akkor még te is úgy élted meg, hogy rossz vagy?

– Igen, én úgy éltem meg, de nem tudtam ellene mit csinálni, így kellett hogy viselkedjek. Így kellett, muszáj volt, nem tudtam volna másképp létezni. És minél jobban korlátoztak, én annál jobban belementem a dolgokba, pedig nem értettem én se, hogy mit akarok. Tudtam, hogy rossz vagyok, és hogy valami nagy rosszaságokat csinálok, amik nem jók. Ezért is féltam annyira, hogy most én ezzel megbántom a szüleimet. Volt úgy, hogy haza se mertem menni, vagy úgy mentem csak haza, hogy közben a szomszédhoz vittem be az osztályfőnöki figyelmeztetést, akivel mi nagyon-nagyon jóban voltunk.

– Ilyenkor kikaptál otthon?

– Nem, ez volt a furcsa, hogy nem, tehát engem nem vertek, maximum ha valami nagyon nagy butaságot csináltam, de akkor is csak a fenekemet, de olyan igazi verés nem volt, semmi. Talán egyszer vagy kétszer kaptam csak életemben pofont édesapámtól.

– A szüleid nagy elvárással voltak irántad? Sokat kellett teljesítened, hogy megfeleljél nekik? Szigorúan fogtak?

– Nem, nem. Egyáltalán nem, nem volt azzal semmi különösebb gond. Mármint az elején, később persze már igen. De igazából én már az óvodában is egy nagyon rossz gyerek voltam, és nem is szerettek nagyon.

– Verekedős voltál?

– Nem, nem verekedős, hanem olyan gyerek, aki nem passzol bele a tömegbe, hanem valamitől kirí onnan. Előbb láttam meg például dolgokat csomó mindenben, emellett nagyon nyüzsgős gyerek is voltam, az ilyeneket pedig nem szeretik az óvó nénik. Szóval egy rendetlen, kezelhetetlen gyerek voltam. Volt például a délutáni pihenő, én viszont nem szerettem pihenni délután, nem rosszalkodtam, csak nem voltam hajlandó pihenni. Ezért volt, hogy bezártak abba a raktárba, ahonnan hoztuk ki az ágyakat, és ott kellett aludnom. Ütni nem ütöttek, de édesanyám mesélte, hogy előfordult, hogy másnak a becsinált nadrágját adták oda, hogy azt vigye haza, merthogy azt én csináltam.

– És utáltál óvodába járni?

– Nem, nem, én ezeket a dolgokat valamitől észre sem vettem, nem reagáltam le őket, tehát nekem ezzel nem volt bajom. Talán mert nagyon nyüzsgős gyerek voltam, nagyon sok mindent csináltam. És már ott is lehetett verset mondani, tehát lehetett szerepelni. Szóval, én szerettem óvodába járni, bár már nagyon szerettem volna iskolába is menni. Csakhogy évvesztes voltam, így még egy évet rá kellett húzni az óvodára, amiért viszont mérhetetlenül dühös voltam. Azt hiszem, ez volt az első törés. Azután jött az iskola, ami az óvodámtól húsz méterre volt. Odajártam két évig, és aztán jött a második törés, vagyis hogy át kellett mennem innen egy teljesen idegen közegbe, egy orosz tagozatos iskolába. Úgy, hogy ők már az első két évet együtt járták, tehát már egy összeszokottabb osztály voltak, amihez kaptak egy új osztályfőnököt, meg kaptak engem meg még néhány gyereket. Nekem mérhetetlenül nehezen ment a beilleszkedés. Egyrészt mert oroszot kellett tanulni testnevelés helyett, amit ki nem

állhattam, a testnevelést viszont imádtam. És egyszerűen lehetetlennek tűnt, hogy az ottani heti hat vagy nyolc testnevelés óra helyett itt csak heti kettő legyen. És nem is olyan szinten, nem is olyan intenzitással. Amikor én mindig is nagyon mozgékony voltam, énnekem a mozgás az mindig örület volt, talán az alkatomtól. És mindig szerettem magamat kitenni a veszélyeknek. Sportot űztem például abból, hogy egyfolytában tele legyek sebekkel.

– Szóval, gyűlöltem az egész iskolát. És akkor elkezdtem renitenskedni, iszonyúan leromlott az eredményem is, hisztiztem, nem akartam tanulni. Mindenkiel bajban voltam. És mindennel baj volt. Az osztályfőnököm sem szeretett, többször volt például, hogy úgy alázott meg az osztály előtt, hogy még magam is azt hittem, hogy én vagyok a hibás, közben így utólag már tudom, hogy nem is voltam én akkor olyan nagyon hibás. Most már a szüleim is másképp értékelik ezt a dolgot, de akkor...

– Akkor ők hogy élték meg, és mennyit láttak ebből?

– Azt hitték, gondolom, hogy velem van a baj. Bár ez mindig is egy nagyon fehér folt volt a mi életünkben otthon, tehát nem nagyon beszélgettünk róla, csak néha.

– Ennyire kezelhetetlen volt a helyzet, vagy ilyen durva dolgok voltak?

– Nem voltak durva dolgok, de én nem beszéltem róla. Furcsa, de én soha semmit nem beszéltem meg a szüleimmel. Ők mindig más hitvallást követtek, mint én; nekem mindig az volt a jó, ami nekik nem. Tehát én már nagyon korán elkezdtem a lázadó viselkedést.

– Konzervatívak?

– Nem, egyáltalán nem konzervatívak, csak van egy saját életük, egy saját moráljuk, erkölcsrendszerük, ami teljesen más, min? az enyém. Most már tudom, hogy valószínűleg azért, mert én egy ilyen alkat vagyok. És ami nekem sokat segít a színházban, vagy a színészetben, az a hétköznapi életben sok mindent megnehezít. Én teljesen másképpen működöm. Mindig is másképp működtem, a gyerekek között is, másképpen láttam meg a lányokat is, másképpen gondolkoztam, más szemmel figyeltem. Kedvenc foglalatosságom volt például az órán olvasni. Egyfolytában olvastam, le se lehetett lőni. Édesanyámtól láttam a példát. A szüleim valahol értelmiségi embereknek számítanak, édesapám üzemmérnök, és most vállalkozó, édesanyám pedig, amit én nagyon nagy teljesítménynek tartok, a szövőgyár mellett, tehát a napi három műszak mellett tette le az érettségét, az unokatestvérével, úgy hogy közben egyfolytában olvasott. Az édesanyámnak például megvan az összes Jókai kötete.

– És te miket olvastál?

– Regényeket, az összes gyerekregényt, amihez hozzá lehetett jutni, azt mind kiolvastam. Nagyon bennem van még most is, hogy kisgyerekkoromban mennyit olvasok. És ott voltak a versek is. Verseket írtam, és mindenki tudta is rólam az iskolában, hogy verseket írok. Valószínű ezért is küldtek engem később versmondásra.

– És amikor elkezdtlél rosszul tanulni, akkor a szüleid próbáltak foglalkozni veled?

– Persze, én azonban nemigen tudtam koncentrálni rá. Írni is csúnyán írtam. Ja, igen...ajaj. Ez volt még a nagy húzás, amikor rájöttem, hogy nekem nagy bajaim vannak abból, hogy balkezes vagyok. Lévén, hogy olyan volt a töltőtoll, hogy ahogy írtam, egyszerre kentem is el, így olvashatatlaná vált az egész. És nem tudtam átszokni jobb kézre, de nem is igen akartam. Édesanyámat például átszoktatták, és azóta is meg van kavarodva a félteke-érzékelése. Engem már hál isten nem kezdtek átnevelni, csak egyszerűen tudták, hogy bal kezes vagyok (én voltam egyedül balkezes az osztályban), én viszont nem értettem, hogy miért van az, hogy mindenki szépen tud írni, csak én nem. És rengeteget kellett gyakorolnom. Aztán meg kiderült, hogy matekhoz hozzá se lövök, pedig sokat gyakorolt velem édesapám, mondta, hogy ez így meg így van, tehát kiszámolódik. Amikor vele csináltam a példákat, volt sikerélményem, de amikor elment, akkor megint összezavarodott minden, és már fogalmam sem volt az egésztől. Akkor ott volt az orosz is, amit gyűlöltem. Egyszerre odakerültem egy orosztagozatos osztályba, ahol heti nyolc oroszóra volt.

– A környezet meg a szituáció miatt utáltál tanulni, vagy fordítva, amiért nem ment a tanulás, utáltad meg az iskolát?

– Nem utáltam én mindent, az éneket például szerettem, az irodalmat szerettem, a történelmet, a biológiát bírtam. De engem inkább azok a dolgok érdekeltek, amik egy gyereket érdekelhetnek. Egy gyereket, főleg egy olyat, aki különösen érzékeny a különböző dolgokra, aki romantikus, elkalandozó. Azt tudtam csak, hogy olvasni, olvasni. A végén már rám is parancsoltak, hogy ne olvassak annyit, hanem inkább tanuljak helyette, így az ágy alatt olvastam tovább, lámpával, éjszakákon át. És akkor aztán szépen el is romlott a szemem. A negyedik évben jött a szemüveg, a lehető leghülyébb kerettel, úgyhogy a szemüveggel megint iszonyú nagy harcom volt. Gyűlöltem magamat, mert szerintem csúnyán néztem ki. Tesi órán le kellett tenni, akkor meg nem láttam rendesen, nem tudtam, merre kell mozogni. Plusz konfliktusok a tanárokkal, hogy nem látom rendesen a táblát, aztán rájöttek, hogy miért... És aztán jött a nagy krach, negyedikben, amikor is megint kettést kaptam egy matematika dolgozatomra, és ekkor már nem bírtam tovább, és azt mondtam, hogy nem, ez az iskola így képtelenség. Fogtam magam, otthagytam a cuccaimat, a köpenyemet, meg mindent, hazamentem, és írtam édesanyámnak egy búcsúlevelet, hogy elmentem, és nem is jövök haza többé. És elindultam és mentem. Bujdokoltam, nem akartam az emberek szeme elé kerülni, és csak azt tudtam, hogy nekem innen el kell mennem mindenképp. Bementem az erdőbe, ott keringtem, majd rájöttem, hogy semmi értelme ennek az egésznek. És akkor jöttem rá (amiről sok gyerek csak ábrándozik, de én effektíve ki is próbáltam, tehát tudom, hogy miről szól), hogy nem érdemes elmenni világgá. Ott rádöbben egy erdőben, annak a súlyosságára, hogy te egy rossz gyerek vagy, és egyedül nem tudsz megélni, csak hogyha szüleid is veled vannak, és így vissza kell menned abba az átkozott, gonosz suliba. Csak ültem ott, telt a nap, és egyre rosszabbul lettem. Hihetetlen sírógörcsöt kaptam.

– És amikor látták a szüleid, hogy ekkora a baj, hogy próbáltak segítenek?

– Nagyon megnyugtattak, és iszonyú szépen beszéltek velem, apukám leült mellém és mondta, hogy nem ez a megoldás, és hogy értsem meg, nem akartak ők nekem rosszat, és ha ennyire nagy törés ez az én életemben, ha tényleg annyira szeretném, akkor rendben, visszamehetek a régi iskolámba.

Akkor először magyarázták el nekem, hogy miért kellett eljőnnöm abból az iskolából. És akkor megértettem végre, hogy nem voltak ők gonoszok velem, csak egyszerűen így kellett lennie. Ezért azt mondtam, hogy nem, akkor ne vigyenek vissza, végigcsinálom ezt az iskolát. És csináltam, csináltam; továbbra is iszonyú rossz eredményekkel. Majd eljutottunk a hatodik osztályig, amikor is úgy döntöttek (hiszen a 74-76-os év volt a csúcs, amikor nagyon sok gyerek született, és már 40-45-en voltunk egy osztályban), hogy létrehoznak egy új osztályt. Ide azokat a gyerekeket tették át, akiktől az osztályfőnökök meg akartak szabadulni. Minden osztályfőnök természetesen meg akart szabadulni a maga renitens gyerekeitől. És akkor az elit osztályból hirtelen átkerültem a renitens osztályba. A dolog pikantériája, hogy még onnan is ki tudtam lógni. Még ott is tudtam kiemelkedően rossz teljesítményt

nyújtani. A többiek valahogy mind be tudtak illeszkedni, voltak például ennek az osztálynak is jó tanulói, tehát itt is rögtön kialakult az a hierarchia, ami minden osztályban megvan. És én ebben az osztályban is kilökött voltam.

– Nyomasztó volt átkerülni ebbe az osztályba?

– A furcsa az volt, hogy én nem is fogtam fel a dolog lényegét, csak azt láttam, hogy elkerülök abból a „szar” osztályból, amit gyűlöltem, és átkerülök egy másik osztályba. És annak is örültem, hogy végre nem kell mindennap oroszul tanulnom. Tényleg boldog voltam, hogy elmehettem abból az osztályból.

– És a zűrösebb dolgaidba hogy keveredtél? Volt valaki vagy valami, ami efelé vitt?

– Nem, nem volt. Igaz, inspirál, hogy látsz más srácokat, akik erősnek tűnnek, és olyanok, akik tudják, hogy mit érnek, mi a dolguk. És látod, hogy lázadznak azok ellen a dolgok ellen, amiket te sem szeretsz. Csak ők többen vannak, és alkotnak egy csapatot.

– Ez egy állandó társaság volt?

- Nem, több társaság volt. Az egyik metálbanda, a másik meg olyan banda, amelyekkel lopni jártunk, olyan bandában azonban nem voltam, amik embereket vertek.
- Ezeket az emberek honnan ismerted?
- Hát, az iskolából meg a környékbeli lakótelepekről, tehát több helyről, ezekkel az emberekkel egész egyszerűen csak úgy összefutottál. Volt olyan is, hogy egyszer megverték, aztán meg befogadtak, mint tagot.
- És az ilyen életmód mennyire hagy nyomot az emberben? Mennyire érzékteleníti, tompítja el?
- Hát, biztos, hogy nagyon el tud durvulni az ember egy idő után. De igazából csak az érzéktelenít el, szerintem, ha verekedni, embereket verni is elkezdedsz. Én nagyon csak a kicsi dolgokat csináltam, a nagy bandaháborúkban nem voltam benne. Az már tényleg érzéktelenné teszi az embert. Különben minden magát erősíti, megcsinálsz valamit, és érzed, hogy jó voltál, megcsináltál egy balhét, és nem buktál le.
- Hogy kemény voltál?
- Nem az, hogy kemény voltál – okos voltál, megcsináltad a balhédat, és nem buktál le. Hangsúlyozom, nekem soha nem volt arra szükségem, hogy lopnom kelljen, én nem azért csináltam ilyen dolgokat, mert anyagi gondjaim voltak, vagy mert rákényszerítettek. Pusztán azért, mert te el akartad követni őket, pusztán magad miatt. Vagy-e annyira okos, hogy ne bukjal le. Hogyan tudsz úgy okosnak lenni, hogy ha a huszadik alkalommal is bemész ugyanarra a helyre, akkor te ott még mindig az a kedves, fiatal fiú legyél, akit ismernek. Ezért voltak ezek egyébként nagyon veszélyesek dolgok ám, merthogy mindenki ismert. És ahol ismernek, ott sokkal nagyobb a stressz is, hogy lebuksz.
- És nem buktál le?
- Nem, soha, egyszer se. De azok a srácok se, akikkel együtt mentem. Én jó voltam az ilyenekben.
- Hány éves voltál ekkor?
- Ezek a dolgok még általános iskolás koromban voltak, körülbelül negyedikes koromtól kezdve.
- És végig, egész általános iskolás korodban tartott?
- Persze. Muszáj volt. Azt gondolom, azért, mert muszáj volt, hogy legyen valami sikerélmény is. Tehát hogyha az iskolában nem tanulsz olyan jól, és ezért nem is becsülnek igazán meg nem tartanak elég okosnak se, akkor te mégis be tudd bizonyítani, legalábbis magad előtt, hogy ha nem is vagy annyira okos, de akkor meg vagy elég ügyes és rafinált.
- Otthon is rossz voltál, vagy ott maga a megtestesült angyal?
- Nem, egyáltalán nem voltam angyal. De otthon mindössze annyi volt a rosszaságom, hogy nem tanultam, és hogy megpróbáltam minél többet ellógni otthonról. Volt kulcsom, így folyton lementem a játszótérre.
- Nem szeretted otthon lenni?
- Nem.
- Miért? Unatkoztál, vagy...?
- Igen, otthon lenni csak arra volt jó, hogy bekapja az ember a kaját, hazamenjen este, lefeküdjön, és aztán megint menjen tovább. Nem szerettem otthon lenni. Ha otthon voltam, addig volt jó, amíg nem volt otthon senki. Amikor már otthon voltak, az már rossz volt, mert akkor már nem azt csinálhattam, amit én akartam. Kétpercenként benyitottak, hogy ezt csináljam, azt csináljam, amazt csináljam. Nem volt például külön szobám se, soha.
- A szüleid mennyit tudtak az ügyeidből?
- Szinte semmit.
- Volt azért valaki, akivel megbeszélöd a problémáidat, bajaidat, vagy magadban dolgoztad fel őket?
- Többségében magamban dolgoztam fel. De voltak például – így neveztem őket – fontos beszélgetéseim. Minden évben volt valaki, teljesen mindegy volt, honnan jött, hova ment, akivel az egész mindenséget, dolgot átbeszélhettem. Vadidegen volt, soha többet nem is találkoztam vele.

- Csak az idegenekkel tudtál így beszélgetni?
- Igen, akiket szinte egyáltalán nem ismertem. Beszéltem, beszéltem, és egyszerűen csak éreztem, hogy figyel rám.
- És hogy szakadtál ki végül a galériéletből?
- Szinte automatikusan, úgy, hogy egy másik iskolába kerültem. Bár már általánosban is kevesebbszer tartottam velük, amikor beindultak a színjátszós dolgaim.
- És ezekről a „botrányokról” könnyen váltottál át a színjátszásra? Egyszerű volt, mert a helyett már ebben tudtad kiélni magad és felhívni magadra a figyelmet?
- Igen, ez teljesen természetes dolog volt nekem. Azt ne venni észre nagyon korán, hogy mennyire élvezem azt, hogyha figyelnek engem, ha néznek, ha sokan néznek. Amikor csinálok valamit, valamit, ami szerintem fontos, és mondjuk nagyobb idegzetű is, az mindig jó volt. Emlékszem például a Helyőrségi művelődési házában csak annyit kellett csinálnom, hogy kijövök egy cipővel, teljesen egyedül vagyok a színpadon, és verem a ritmust, amire a többiek majd bejönnek. Belépsz, halál nyugodtan, ott van négyszáz ember, és iszonyúan élvezed, minden porcikádban.
- Nem is izgultál?
- Akkor volt jó, akkor éltem igazán. Mert akkor tudod, hogy végre most mindenki rád figyel. Én mindent meg is tettem azért, hogy a figyelem középpontjában legyek. Ha balhéval, azzal, ha versmondással, azzal. De mindig kellett valaminek lenni.
- Volt valaki, aki segített, aki unszolt ebbe az irányba, hogy ezt csináld?
- Hát, voltak tanárok, akik kedveltek. Hetedik-nyolcadikban például odatettek hozzánk egy frissen a főiskoláról kijött lányt, Erika nénit. Betették rögtön a legrenitensebb osztályba, (nem is tudom, hányszor ment ki sírva.) Kedves volt, és ő mondta a szüleimnek, hogy a gyerek humán beállítottságú, és nagyon szeret szerepelni, érdemes lenne továbbmennie valami ilyen irányba. De hát akkor már megolt az évvégi megbeszélés nyolcadikban, hogy kinek mit javasolnak, kinek mire van lehetősége, esélye. És ott megállapították, hogy a Hujbernek ilyen matematikaeredménnyel semmire sincs esélye. (De az, hogy én esetleg egy későn érő típus vagyok... volt, amiben sokkal korábban értem, mint a többiek, de volt, amiben meg sokkal később. Tehát az érdeklődést a különböző tudományágak iránt, például a fizika iránt, egy életre kiölték belőlem.) És mondták, hogy a szakmunkásképző bőven elég lesz nekem, így nem én döntöttem. Apukám szerint meg a szakácsmesterség elég jó szakma és még segíteni is tudnak.
- Utáltad?
- Nem, nem utáltam. Bejártam az órákra, tanulgattam. Tehát úgy elvoltam, de igazából nem nagyon érdekelt. Természetesen ott is nagyon hamar kivívtam magamnak a lehetőséget, hogy külön legyek. Nem is volt barátom, se semmim. Pillanatok alatt ki tudtam harcolni azt, hogy nekem bajaim legyenek az emberekkel. Ez nem egy tudatos dolog volt, de valamiért, ha én bekerültem valahova, egyszerűen nem tudtam visszafogni magam. Tehát viselkedtem valahogyan, és abból nem tudtam alábbadni. Akkor megerőszakoltam volna magam. Nem tudtam alkalmazkodni se. Nem bírtam visszafogni magam, hogy ne mondjak ki olyanokat, amikről úgy éreztem, hogy ki kell mondanom. Mindig volt valamiféle szenvedéstudatom, hogy jó szenvedni. Tehát, tudat alatt én egészen biztos élveztem ezeket a dolgokat, különben nem csináltam volna. Direkt csináltam magamból például osztálybohócot. Kinevettetem magam, és élveztem, hogy nevetnek rajtam a többiek, és hogy nem kedvelnek.
- És miért nem szerettek?
- Mert tettem róla, hogy ne szeressenek, kötözködtem, hülyét csináltam magamból. Olyan voltam, mint egy falu bolondja, akit meg lehet kergetni, meg lehet dobálni is, és az nagyon jó volt...
- A falu bolondját is szerepként élted meg?
- Dehogyan, nem. Nem szerep volt, hanem... nem, semmiképpen sem szerep, hanem valamiféle élvezet. Ha akartam volna, akár jobban is lehettem volna velük, de én mindig valahogy kiprovokáltam

azt, hogy én legyek az a gyerek, akit megkergetnek, akit elzavarnak, akit kiteszítanak. Aki élvezte azt, hogy kergetik és kövel dobálják, és aztán utána visszament arra a helyre, ahol kövel dobálták, hogy újra megismétlődjön a dolog. Szóval nem tudom, hogy ez milyen perverzió volt, de elég sok minden dolog volt benne.

– És fizikailag hogy álltál a többiekkel szemben?

– Sokkal erősebb voltam, én voltam az egyik legerősebb gyerek.

– Érettebb is voltál?

– Azt hiszem.

– És szeretted ekkortájt magadat? Jóban voltál magaddal?

– Hú, voltak sikerélményeim. Az például egy nagyon jó dolog, amikor észreveszed, hogy pontosan amiatt, mert teneked nem jut ki egy csomó jó dologból, ezért kénytelen vagy olyan dolgokat elkezdni csinálni vagy érezni, olyan dolgokkal manipulálni, amivel nagyobbat nőhetsz a többiek szemében, és én rájöttem, hogy vannak bizonyos dolgok, amikben én jobb vagyok, mint ők, például megfigyelésben. Szóval voltak dolgok, amikkel igencsak meg tudtam lepni embereket, hogy néhány szóból, vagy mondatból, vagy viselkedésből, már sejtettem, hogy körülbelül mi lehet vele a baki, vagy mi van vele. De igazából a gyerekkorom, az még most is egy sötét folt, most is elemzés alatt áll a részemről.

– Nem szeretted a gyerekkorod? Nem szerettél gyerek lenni?

– Azt tudom csak, hogy most mérhetetlenül sokat kamatoztatok belőle. Szóval, azt hiszem, ahogy most zajlik az én életem, az pontosan visszavezethető ezekre a dolgokra, tehát gyerekkorra, feltűnési vágyra, kisgyerekkori bajokra, tehát mindarra, ami nekem rossz volt, vagy ami baj volt. Azok a gyerekek, akik későn érnek, akik nem kedvencek, akik nem szépek, adott esetben valami bajuk, esetleg testi hibájuk, fogyatékoságuk is van, azok valamilyen módon mindig sokkal érzékenyebbek, figyelmesebbek, mint társaik. Talán többet is olvasnak, művelődnek, több dologra tudnak rákészülni, több dologhoz értenek. Mert azok a dolgok, amik másnak jók, azok nekik nem lehetnek azok, mivel nem kapják meg benne a sikert, sőt sokszor még a lehetőségét se.

– A középiskolában se voltak sikerélményeid?

– A középiskolában, ott már voltak, ott már több volt.

– Kezdetől fogva csináltad itt a színjátszást?

– Első évben kezdtem megint színjátszani, aztán első évben eljutottam az országos Kazinczy szépkiejtési versenyre is, ahol igaz, nem kaptam díjat, de maga az a tény, hogy eljutottam az országos döntőre, szakmunkásképzőből, már nagyon nagy dolog volt. Második évtől eljártam versmondó stúdióba is, verset mondtam, próbáltam tisztítani a beszédemet, hogy ne beszéljek csúnyán, hogy ne beszéljek helytelenül. És így elkezdődött szépen lassan a képzésem.

– És maga a színészet hogy jött?

– Nagyon szerettem csinálni, azt el sem tudom mondani, hogy mennyire jó érzés, amikor szerepelsz. Pusztán az, hogy ott vagy a színpadon, és produkálsz magadat, már az is hihetetlen jó érzés. És mivel jó volt csinálni, ezért aztán csináltuk tovább is. Az ifjúsági színházban is.

– És már ott tudtad, hogy színész akarsz lenni, vagy hogy tovább akarsz menni ezen a téren?

– Nem, csak reménykedtem benne, hogy majd én ezt csinálhatom valahol, de hát nem tudtam az útját. Aztán a versmondó stúdióból többen is felvételiztek a Színművészeti Főiskolára, akkor már tudtam, hogy szeretném én is megpróbálni majd később. De készülni nem készültem tudatosan, egyszerűen csak jött. Minden úgy hozódott.

– És a szüleid mit szóltak ahhoz, hogy színészkedsz?

– Hát a szerepelgetéssel nem volt semmi bajuk, örültek, hogy szerepelgetek, de nem gondolták, hogy ebből bármit is komolyan fogok majd később profitálni. Jó, ez egy dolog, csinálja a gyerek, sok mindent csinált már, amit aztán úgy abba is hagyott, mint a huzat, egy év után, vagy még annyi se kellett. Rengeteg mindent csináltam tényleg, sok mindenbe belefogtam, és aztán utána mindegyiket

abbahagytam. Gondolom azt gondolták, hogy ez is egy ilyen lesz. De, amikor már felvettek, akkor eufória volt, az nagyon tetszett nekik.

– Most jól érzed magad a bőrödben?

– Igen. Lételemem a játék. És ha nem csinálhatnám ezt, biztos hogy megint elkezdenék hülyeségeket csinálni. Nem tudom kibírni, hogy ne játsszak. De szerintem ezzel mások is így vannak. A színészet szerintem, vagyis nekem, effektíve terápia. Annyi minden felgyülemlik az emberben, hogy ki kell, hogy játssza magából. A színház ezenkívül egy nagyszerű alkalom arra is, hogy elfoglald magad. Ha nem csinálnád, rosszul lennél, és biztos, hogy kitalálnál magadnak valami pótcselekvést. Az pedig sokkal rosszabb lenne. Olyan dolgok történtek és történnek velem, amelyek nem lehetnek véletlenek, így ezek után lehetetlen, hogy ne legyek hívó. Semmi, de semmi nem indokolta az én színészi pályafutásomat, hogy most itt fogok üldögélni a Vígszínház öltözőjében. Semmi esélyem nem volt rá, még csak különösebben tehetséges sem voltam annak idején. Semmi más nem volt, mint a gyomor, az érzékenység, a túlérzékenység, s ez kiformált valamit, ami most jónak tűnik, sőt remélem, hogy még lesz jobb is.

Írta: Mikus Gyula

DROGKONFERENCIÁK

Beszámolómban két eseményt igyekszem feldolgozni, amennyire lehetőségem nyújtja, két egymást követő konferencia anyagát, hozzáfűzve mindegyikhez saját gondolataimat, értékeléseimet és tapasztalataimat.

Azontúl, hogy személyesen is érint és érdekel volt gondozottaimon és velem ma is kapcsolatban lévő barátaimon keresztül a szenvedélybetegség és a kábítószer-probléma, mint egyszerű hallgatót is mélyen érdekelt az Almássy téren rendezett jún. 1-jei „Szenvedélyek napjának” programja ugyanúgy, mint a BRFK nagyszerűen szervezett „Drog-gondok” címszavú jún. 26-i konferenciája. Természetesen mind a kettőt nagy érdeklődéssel végighallgattam, és amennyire lehetőségem nyílt, jegyzeteltem.

Magam a 80-as évek végén abbahagytam, mint igazgató és pszichológus a szenvedélybetegekhez kapcsolódó elméleti és gyakorlati munkámat.

Mindkét konferencia arról győzött meg, hogy azóta bizony rengeteget változott a világ. Már abban az időben is voltak drámai események, és nekünk is voltak szenvedélybeteg halottaink, de mégis teljesen más a jelenlegi helyzet. Rohamosan nő a kábítószeresek száma, és az általuk használt szerek, drogok változatossága. Egyre fiatalabbak kerülnek be a veszélyzónába, megnőtt a kábítószeresek között a bűncselekmény befolyásoltság, az alvilági összeköttetések és külföldi érdekeltségek hatása és befolyása.

Rám a két konferencia programjából és anyagaiból a legnagyobb hatása a „Más világ (Egy anya naplójából)”c. gyűjtemény tette, amely filmfeldolgozásban is ismertté vált. Szinte egyedülállóan emberközelí, mélyen drámai anyagának most az írásbeli változatával szeretnék röviden foglalkozni.

A kábítószer sodrásában élő és vele együtt vergődő anya az első injekciós tütől és anyagok megtalálásától az eszméletlenül végighallgatott drámai halálhírig a két éven keresztül tartó szenvedés mélységeit és reményeit, altatásait végigéli, és többször halálra szánja magát is. Olyan remek realitással és őszinteséggel megírt ez a napló, hogy mi is vele együtt hiszünk, reménykedünk és kételkedünk.

Az is teljesen logikusnak tűnik, hogy az anya, aki fiáért olyan hatalmas küzdelmet folytatott éveken át, a felejtés és megnyugvás helyett kríziselemzést ír, fontolóra veszi, miben segíthet a sorstárs drogos szülőknek a helyes magatartás és megfelelő viselkedés kialakításában. Ez mintegy második napló.

Mielőtt hozzáfogna, fiának nevében megnyilatkozik. Attila is látta, írja, hogy nem volt érdemes, hogy most már tudja, csalóka fény volt, ami hívogatta és annyi jót ígért.

Figyeljünk és hallgassunk egymásra.

A napló tele van nagyszerű mellékletekkel és kiegészítésekkel. Közülük csak a legfontosabbakat említeném meg, nem is a fontosságuk sorrendjében.

A bő és gazdag ismeretanyagból figyelemre méltók, fiára vonatkozó, szinte élő baráti, barátnői emlékek, a háromgyermekes anya önvallomása (neki drogos leánya volt). Rimanóczy Ildikó „hét kemény drogos év” alatt szerzett tapasztalatai jól illeszkednek a kríziselemzés állításaihoz.

Fontos kiegészítésnek érzem, az „Egy gyógyuló naplója”- szemelvényt a „Sorstársak” ciklusból.

A Leo Amici Alapítvány drogosának sikeres, a győzelem jeleit magában hordó tíz napja, egyre javuló helyzete azt mutatja, hogy megfelelő helyen és segítséggel a megfelelő akaraterő és elszánás birtokában van esély a gyógyulásra. A komlói drogosok munkában töltik mindennapjaikat. A fizikai munka és a sport sokat segít a regenerálódásban. Ezek a gyógyulás és terápia alapvető forrásai lehetnek.

A gyógyulok jelmondata: élj a mában!, emlékezz a múltra!, gondolj a jövőre!. „Az út hosszú. Látni kell a végét, a célt? Nem csak járni kell, és akarni élni, végig járni az utunkat, élni.”

„Az örök mumus, a drog mindig ott marad az agyad egy hátsó kis zugában, hogy tudd, csak a teljes és boldog élet az, ami megvéd tőle. Ha ezt tudod, akkor már nincs is szükséged rá!”

Én a gyógyulok jelmondatához kapcsolnám (mert ide is tartozik) Kály-Kullay Károly szép írását, a „Hit és gyógyulás” ciklusból. Walter Kindermann idézetével nyit: „Segíteni a drogosnak annyi, mint megtanítani élni”. „Élni”. Ezt az egyszerű szót csak az tudja igazán ízlelgetni, aki közel került már a halálhoz, akit megcsapott a megsemmisülés szele. Járnai, végtagfájdalmak nélkül. Nézni tiszta pupillákkal... gondolkodni szabadon, anyagmentesen.

Miközben újra tanítjuk élni szenvedő barátainkat, mi is gazdagabbak leszünk, többet tudunk meg az életről.”

A fenti szempontokból tanulságos a kiegészítésben szereplő Rácz József pszichiátertől származó anyag. „Milyen módszerekkel lehet segíteni, ösztönözni és megszervezni a drogbetegek felépülésének szakaszait.”

Hozzám hangvételében és felfogásában közelebb áll az Oldás és kötés c. írás, amely Komáromi Évának, a Kék Pont drogzonzultációs központ pszichológusának jól sikerült írása. Ez sok tekintetben összhangban van az anya naplójának szülőcsoportra vonatkozó tétéleivel és gondolataival. Talán nem lenne teljes a gyűjtemény és a vele kapcsolatos hivatkozás Pelle Andrea ügyvéd a „Társaság a szabadságjogokért” drogsegélyszolgálat vezetőjének nyilatkozata nélkül. Ennek címe: „Büntett, vagy betegség”.

Ennek az anyagnak a bővebb kifejtését nagy együttérzéssel hallgattuk a BRFK-n szervezett konferencián. Ezen a konferencián a feltételezettnél is humánusabb, tárgyilagosabb volt a légkör. Ezt erősítették olyan példaértékűen tárgyilagos felszólalások, mint Németh Zsolt alezredes főiskolai tanáré és nem utolsósorban az új osztályvezető Csendes László r. alezredes részletes ismertetése napjaink drogz problémáiról, amelyben sürgette az egymást segítő kutató jogi, orvosi együttműködést, és igényelte az egyházi terület segítségét is. Fontosnak tartotta a gyógyszerárakkal való szorosabb együttműködést és ellenőrzést, szerinte túl könnyen lehet megszerezni a lejárt gyógyszereket.

Az Almássy téri rendezvénynek kétségtelenül egyik legnépszerűbb, nagy feltűnést keltett, sajnos csak kevés példányszámban megjelent, alig hozzáférhető, 140 oldalas kiadványa: Bereczki Sándornak a Cserkesz utcai Alapítványi Otthon széles körben ismert vezetőjének „Győztes, vagy vesztes” c. könyve.

Bereczki Sándor lelkipásztor évtizedek óta kutatja és tanulmányozza tudományosan is a drogz problémákat. Széles körű nemzetközi tapasztalatokkal és ismeretanyaggal dolgozik. Érdeklődése kiterjed az alkoholizmusra, az ún. kemény drogzokra és ezek legújabb változataira. Munkájában igyekszik javaslatokat és útmutatásokat adni a megelőzés és megszüntetés problémáira is. Ezzel kapcsolatban leírja saját Cserkesz utcai tapasztalatait is. Bereczki Sándor már fiatal lelki gondozóként ráébredt arra, hogy a szenvedélybetegek kezelésének csakis hosszú távú és széles körű komplex szakmai (orvosi, szociális) és lelki gondozói munka hozhatja meg sikereit. Tapasztalatait, ilyen irányú törekvéseit egyformán ismerik külföldön és Magyarországon is. Egyre több szenvedélybeteg kereste fel személyesen is. Alkoholfüggők, politoxikománok, szipusok, később a szélsőségesebb kábítószeresek is kérték személyes segítségét. Az a meggyőződés alakult ki benne, hogy a függőségben élő embereken a kényszerelvonók keveset vagy semmit nem segítenek. Gyakran saját lakásába fogadta be a leépült, legnehezebb egészségi és szociális állapotú, esetleg hajléktalan szenvedélybetegeket. Barátaival együtt sokat rehabilitált közülük. A szenvedélybetegeknek és hozzátartozóiknak havi rendszerességgel egész napos terápiás programokat rendezett. 1988-tól beindította a fővárosi „Teaházi szolgálatot”. Ezt is elsősorban a legrászorultabbak részére. A hajléktalan és dolgozó fiatalok közül több ezren éltek az általa szervezett segítségnyújtások lehetőségeivel. 1991-ben hozta létre szakemberek széles körű segítségével és támogatásával az

Emberbarát Alapítvány Drogrehabilitációs Intézetét, amely azóta is a főváros első és egyetlen ilyen intézete is. Munkatársaival együtt kidolgozták és vezetik a terápiás foglalkozásokat és az utógondozást, védett munkahelyeket hoztak létre a csökkent munkaképességű tartósan munkanélküli szenvedélybetegek részére (leginkább a Cserkesz utcai otthon rendszerén belül). Különös gondot fordít a fiatal szenvedélybetegek támogatására és mentésére, megelőző felvilágosításának szervezésében. Az évek folyamán az alapítvány drogcentrumában sok fiatal munkatársat és önkéntes segítőt szervezett be az általa létfontosságúnak ítélt tevékenységbe. A „Győztes vagy vesztes” c. könyv, amelyet Bereczki évtizedes kül- és belföldi tapasztalatai alapján írt, dr. Holczberger Mária lektorálásával jelent meg, az Alapítvány gondozásában.

A kötet válogatott és illusztratív. A Cserkesz utcai intézmény mechanizmusát szerencsésen mutatja be képanyagával. Ennek alapján még az indifferens érdeklődő is együttműködni vágyik és kedvet kap a betekintésre. A hallgatók a búság zavarával és a programok torlódásával küzdöttek. Topolánszky Ákos helyettes államtitkár beszámolóját feszült figyelemmel és érdeklődéssel vártam, aki fontos és kemény utalásokat használt a kábítószer terjedéséről. Az együttműködés hiányáról, a világjelenséggé válásról, a kábítószeres és a bűnözés kapcsolatáról, a pedagógusok felkészítésének szükségességéről és sajnos a bekövetkezett droghalál esetek (túladagolások, közlekedési balesetek) számáról is. Érdekes és fontos összefüggések tárultak fel, melyek számomra, aki az 1990-es évek elején kerültem ki a kábítószeres és alkoholisták állami gondozott fiatalokkal való foglalkozásból, számos eseményt merően más megvilágításba helyeztek. Azóta megváltozott a világ, és teljesen megváltozott a droghelyzet. Külön világ pl. a „dealerek” világa, amely kegyetlen és öntörvényű, melyet csak a pénz irányít, megszűnik a józan ész, az erkölcsök. A terjesztők elleni harc alig befolyásolható. Foglalkozott a helyettes államtitkár az egészséges ifjúság nevelésének szükségességével, a fiatalság saját önvédelmi rendszerének kialakításával.

Rigó Péter pszichiáter számos elismerő utalást tett Popper előadására és a Popper féle drogmegközelítésre. Rigó előadása, a „Kábítószer és kultúra” is nagyon érdekes volt. Fokozatosan levezette, hogy a kultúra és civilizáció személytelenné válása a túlzott technizáció és gépzenétől a videó és távközlés uralmáig szinte szükségtelenné teszi a természettel, a művészettel és a kultúrával való kapcsolatot. De az egészséges mozgást is. Nem mesélünk a gyermekeknek, kevesebbet olvasunk, minden téren jellemző az akkultúrálódás terjedése. Szerinte ez is egyik oka a kábítószer hatalmának. Elvész a gondolat szerepe, a művészet ereje és méltósága.

Nagyon fontos és várt előadás volt a tudós gyógyszerészé, az ENSZ fórumokon is közismert Bayer Istváné, aki végigelemezte a drogkereskedelem változásait. Mindenek előtt az ópiumhasználat anyagi mozgatóival foglalkozott. A brit ópiumpolitika elemzésénél érzékletesen bemutatta, hogyan vált a nemesi élvezetből tömegcikk. Sorban feltette számunkra a kérdéseket: Hagyomány-e csupán az ópium? Gazdasági kérdés-e az ópium? A gyarmatosítás következménye-e az ópium? Kisebbségi kérdés-e az ópium? Politika-e az ópium? Közben megismerhettünk bizonyos jelenségeket az ópium használatával kapcsolatban, szintén az angol hagyományokból, mivel itt volt a legfejlettebb a gyógyszeripari és a morfiumpgyártás központja volt Anglia. Ismertette az Angliában jelentkező toxikomániás adatokat, majd az előadás talán legérdekesebb részében rátért a heroingyártás amerikai jellemzőire. Az ópiátok Amerikában a leginkább használt gyógyszerek közé tartoznak. Nem véletlen, hogy hihetetlenül megnőtt a toxikománok száma. A jellegzetes fiatal amerikai férfiak – mondjuk a 23 évesek – nagy számban kábítószeresek. New York a toxikománia központja. Az sem véletlen, hogy a heroin a munkanélküli feketék kábítószeres. Természetesen a második világháború és különösen a vietnámi háború jelentős változásokat hozott a heroinfogyasztás terjedésében, amikor is a katonák használták a drogot.

Kály-Kullay Károly előadása főleg azt feszegette, hogy hogyan lehet feltárni a kábítószerelés mélyebb családi okait és kísérő jelenségeit. Az alkohol veszélyeztetettség egyik melegágya a drogok terjedésének. Magyarországon 1 millió 200 ezer az alkoholista. Fontos adatok lehetnek és jelzések is az egy-szülős család körülményei, ahol a fiatal előtt nincs megfelelő férfiminta. Számos esetben a rövid, gyors gazdagodás a kiváltó ok. Az elhanyagoltság, a korai szülőnélküliség, az állami gondozottság mind befolyásoló tényezők lehetnek. Kály-Kullay valamennyi ok feltárását fontosnak tartja. A bekerülő kábítószeres fiatal minél előbbi gyógykezelését, megfelelő orvoshoz irányítását fontosnak tartja. Az együttműködésben nagy súlyt helyez a szülőkkel való állandó kapcsolatra és a család körülményeinek minél alaposabb feltárására.

A megismerkedést elsősorban az anyával folytatott hosszú beszélgetéssel indítja. Vele általában 2 óras egyéni beszélgetést folytat, amelyben valamennyi kora gyermekkori sérülésre is kitér. Szorgalmazza a minél gyorsabb bekapcsolását a már veszélyeztetett vagy már függő fiataloknak, célszerű ezeket, ha lehet minél gyorsabban orvoshoz irányítani, megfelelő gondozásban részesíteni. A fiatalokkal való foglalkozás mellett végig gondozni kell a szülőket is, létrehozták a szülőcsoportot a Mátix-Egyesület keretében, már évekkal ezelőtt.

Kály-Kullaytól ugyanennek a szemléletnek a bővebb kifejtését hallottuk a BRFK konferencián, ahol szóba került a pedagógusok e témával kapcsolatos felkészítése is. Megemlítette, milyen drámai hatást váltott ki a környezetből két 18 éves kábítós fiatal halálesete.

Az Almássy téri programból a már felsoroltakon kívül csupán az alkoholizmussal kapcsolatos két érdekes anyagot említek meg, korántsem a teljesség igényével. Az egyik egy névtelen alkoholista, az Anonim alkoholisták klubja nevében tartott beszámolót. Végiglemezte többszörösen megkezdett, abbahagyott, új alapokra helyezett kórházi és közösségi próbálkozásait. Ma a klub lelkes munkatársa, aki bejár a kórházakba, hogy segítsen a tévelygőknek és támogassa példájával is a beteget. Ezzel az érdekes beszámolóval volt kapcsolatos az a kísérőanyag, amelyet a konferencián „Az alkoholizmus betegség progresszív felfogása (Addikciótól a felépülésig)” cím alatt közöltek. Az anyag amerikai változatában Doyle F. Linley (1968) szemléletesen ábrázolja az alkoholizmus ismert 9 jelét és ezt követően a folyamatos leromlason keresztül – amely akár évtizedekig tarthat – a felépülés és a társadalmi rehabilitálódás, tehát a családba és közösségbe való visszaépülés ugyancsak hosszú ideig tartó szakaszát.

A BRFK-anyagból jelentősnek érzem Csendes László beszámolójához kapcsolódó kábítószeres büntettek adatait. Magyarországon a legutóbbi 1998-as adatok szerint 120 esetben foglaltak le összesen 634 kg kábítószer (nagy többségében heroint, de szerepel hasis, marihuána és amfetamin por is). 17 esetben felderítettek hasis, vadkender ültetvényt. Jelentős a kábítószeres bántott vagy vétség miatti büntető eljárás alá vont személyek száma is. 1998-ban összesen 455 főt vontak eljárás alá, és közülük csak 45 fő volt a külföldi állampolgár. A kábítószeres halálesetek száma csak 1993-tól ismeretes, korábbi adatokat nem regisztrált a rendőrség. Az 1993-94-95-ös halálesetek csaknem mind túladagolás következményei, 1996-ban 10 fő kábítószer-fogyasztást követő baleseten halt meg. Az 1997-ben regisztrált 13 főből 3 fő kábítószer-fogyasztást követően baleset vagy öngyilkosság áldozata, a legutóbbi 1998-as 22 áldozat túladagolás következtében halt meg. A BRFK programjából megemlítenő, érdekessége és fontossága miatt is Frech Ágnes másodfokú bírónő beszámolója az új jogszabályok és büntetőeljárások alkalmazásáról.

Mindenki számára izgalmas és jól követhető volt – már csak az írásbeli melléklet miatt is – Elekes Zsuzsanna és Paksi Borbála „A középiskolások alkohol és drogfogyasztása Budapesten 1999-ben” statisztikai beszámolója. Ez az anyag kitért a kábítószereken kívül a legális szerek, nyugtatók, alkohol és gyógyszerek együttes fogyasztására. Majd a marihuána és az összes tényleges kábítószer terjedésére. A legkorábbi adatok 1992-ből származnak, a legutóbbiakban kísérlet történt a 99-es adatok megközelítésére is. Ezek azonban nem teljesek.

Nagy várakozás előzte meg a Drog-gondok szimpóziumon Fűnk Sándor pszichiáter kábítószerkutató főorvos (Merényi kórház) addiktológus előadását. Ebből az előadásból megtudhattuk, hogy egy új fiatal kábítószeres generáció nőtt fel (17-18 évesek), akikben kevés az idősebb kábítószeresekre jellemző tapasztalat és félelemzés. Teljes erővel vetik bele magukat a kábítószerrel való ismerkedésbe és éppen ezért nagyfokú a veszélyeztetettségük. Hamar jutnak el a toleranciáig, a változatosságok megközelítésére törekszenek. Hamar eljutnak a betegség harmadik fokozatáig, amely a mélypontot képezi. A családjukkal való együttműködés is meglehetősen nehéz.

Topolánszky Ákos helyettes államtitkár a BRFK-ban tartott előadásában beszélt a kábítószerproblémák történetének hármas tagolásáról. Szerinte az első időszak az állítás és tagadás időszaka volt, elsősorban a problémák megközelítésének ösztönös időszaka. A második szakaszban az ösztönéleti szintről áttértünk a tudatosság, a válaszadás szintjére anélkül, hogy a tények és a valóság riasztó erejét a homályba burkoltuk volna.

Mit teszünk jelenleg? Próbáljuk megteremteni a koordinációt a kábítószeres ügyekben, az együttműködésre hivatott szervek kölcsönösségét kialakítani, a minisztériumon belül is, az összjátékot, a droginformációs központot. A perspektivikus vonalvezetést, a kormányzati, önkormányzati együttműködés lehetőségeit, egyszóval az áttekinthető drogstratégia alapjait, amelyben nagy szerepet szánunk a folyamatosságának és megújulásnak, és a megújulás folyamatosságának.

„Nem titkolom, előttem olyan vízió bontakozik ki, amelyben mindenki (jogászok, orvosok, pedagógusok, pszichológusok) egyformán látják saját feladatukat, és amelyben a szülőknek és az önálló ifjúsági fórumoknak is megvan a maguk kábítószer-ellenes programja. Vízióm a közös drog nélküli cselekvés. Olyan megközelítésre törekszem, amelyben fontos a szülői, pedagógiai, ifjúsági drogellenes érzékenység. Ebben a vízióban az is szerepel, hogy a fiatalok képesek védekezni a drog ellen, hajlamosak és képesek visszautasítani a drogot.

A családok ereje és önvédettsége, a fiatalok ellenálló képessége és egészségvédelme fontos elemei ennek a programnak.

Az egyéni és társadalmi károk csökkentésének kábítószerellenes programja is fontos, az egész társadalom érzékenységének és különösen az érintett rétegek, korosztályok érzékenységének fokozásáról van szó. Lényeges, hogy mindenkinek van ereje és indíttatása a drog elleni védekezésre.” – mondta.

Írta: Nagy Lajosné

ÉLETEK ÉS STATISZTIKA – AZ ÖRÖKBEADÓ ANYÁK VETÜLETÉBEN

Az Alfa Magzat-, Csecsemő-, Gyermek- és Családvédelmi Szövetség olyan civil szervezetek kezdeményezésére jött létre 1996 áprilisában, amelyek egyetértenek abban, hogy a társadalom jövőjét a ma gyermekeinek biztonsága, a gyermekvédelem eredményessége határozza meg. A Szövetség munkájában résztvevő szervezetek és magánszemélyek világnézeti hovatartozástól, valamint pártoktól és politikai mozgalmaktól függetlenül egyetértenek abban, hogy az emberi élet a fogantatástól kezdődik. Munkánk célja, hogy a magzatukat nem kívántként hordó kismamák figyelmét felhívjuk arra a felelős szerepre, amit születendő gyermekük életében töltenek be. Ugyanakkor a szövetség a valódi döntési, választási szabadságot juttatja érvényre, amikor az abortusz-lehetőséggel szemben felajánlja a segítségét, ha a válsághelyzetben lévő nő ezt kéri.

A Szövetséget 1998. januárjától visszamenőleges hatállyal kiemelten közhasznú szervezetté nyilvánította a Fővárosi Bíróság.

A Szövetség munkatársai önkéntesen, ellenszolgáltatás nélkül, „szabadidejükben” végzik gyermekmentő tevékenységüket, a csecsemőgyilkosságok, abortuszok, család nélkül felnövő gyermekek magas száma miatt érzett megrendüléstől, és az ebből eredő jobbító szándéktól indítatva.

Az ún. „Alfa hangok”, minden megyében egy-egy mobiltelefonon várják a bajba jutott, tanácstalan, válsághelyzetben lévő nők, anyák hívásait.

Ingyen hívható zöld számunkon (06-80-630-333) éjjel- nappal élő hang várja a segítséget kérő hívását, mert ha nincs is bekapcsolva valamelyik megyei munkatárs telefonja, a hozzá érkező hívás átirányítódik az ún. központi ügyeletre.

Állami feladatot látunk el, jelenleg karitatív alapon, és nem csak beszélünk, hanem cselekszünk is!

Eddigi munkánkkal bizonyítottuk, hogy szükség van ránk, hiányt pótolunk, és lehet tisztességesen, törvényesen, pénz nélkül, már a legkorábbi életkorban is, nyíltan örökbeadni a vér-szerinti családjukban elutasított és gyakran titkolt gyermekeket.

Ma az állami intézmények csak a titkos örökbeadást vállalják, amikor is az anya nem tudhatja, hogy mikor, hol, kinek, és hová adják örökbe a gyermekét.

Munkánk tapasztalata az, hogy vannak olyan szülőanyák, akik igénylik azt, hogy tudják, kihez, kerül a gyermekük. A feldolgozott 100 nyílt örökbeadás tapasztalatában azt látjuk, hogy eddig nem jelentett különösebb problémát ez a nyíltság. Gyakorlatunk azt mutatja, hogy ez így jól működik, és erre szükség van.

Mi a későbbiekben is segítjük mindkét felet, ha a szülőanya információt szeretne, hozzánk bizalommal fordulhat, és az örökbefogadó családokkal is tartjuk a kapcsolatot. Megalakult az „Alfás családok” klubja, akik rendszeresen találkoznak.

MIT JELENT A NYÍLT ÖRÖKBEADÁS?

A törvény értelmében a szülők a gyámhivatalban nyilatkozatot tesznek, hogy lemondanak a gyermekükről az ott jelenlévő örökbefogadó házaspár javára, akik pedig nyilatkoznak arról, hogy a gyermeket a sajátjukként fogják felnevelni.

Abban az esetben, ha az anya még nem férjezett, akkor csak ő jelenik meg és ír alá, de ha férjezett és külön él, akkor a férj is kell az eljáráshoz, még ha nem is ő a gyermek biológiai apja.

Ezek azok a nem várt nehézségek, amiket csak „civil” mentalitással lehet megoldani. Az adódó nehézségeket sokszor azonnal kell megoldani, nem járhat le a munkaidő, nem lehet halogatni és tologatni az ügyintézkést, mert az a gyermek érdekét sérti. Találékonyak kell lenni, célratörőnek,

határozottnak, diplomatikusnak...és strapabírónak. Elkötelezettségünk indítéka, hogy ne a kórházban vagy a csecsemőotthonban várakozzon a rendezetlen életű és helyzetű anya gyereke, hanem minél hamarabb szerető karok vigyék haza, hivatalos, törvényes eljárás után.

Mi fontosnak tartjuk, hogy az anya gyakorolhassa azt a jogát, hogy gyermekének ő keressen családot, mert akkor tudja, hol, kinél nevelődik fel a gyereke, akit ő nem tudott valamilyen oknál fogva vállalni. Ez számára is megnyugtató.

Az anyáknak persze nem könnyű lemondani a gyermekükről, de hisszük, hogy nekik is jó a nyílt eljárásban való részvétel. A körülményeiket ők ismerik, ők tudják, hogy miért kell így dönteniük, és ők hozzák meg a döntést. Mi mellettük vagyunk, töprengéseiket van kivel megosztani. Semmivel sem rosszabb az az anya, aki ilyen módon mégis gondoskodik a megszületettéről, és nem surran ki a kórházból felelőtlenül. Magát is áltatva azzal, hogy majd valamikor magához veszi.

A krízishelyzetbe jutott anyák történetei ezerfélék, mindegyikben közös azonban, hogy a család magukra hagyja őket a problémáikkal, és rájuk bízva a megoldást, hogyan keverednek ki belőle. Sajnos ma általános jelenség a családok szétesett állapota, a párkapcsolatok ziláltsága is

A gyámhivatali nyilatkozattételkor, amikor a résztvevők mindnyájan ott ülnek, a kérdések közti csendben semmihez sem hasonlítható légkör van. Felelősség a felelőtlenségben, boldog befejezett várakozás a régóta annyira áhított gyermek után, nyugalom.

Mindig voltak és mindig lesznek nők, akik gyermeküket nem kívánt teherként hordják, de nem szabad hagyni, hogy végzetes megoldásba, egy csecsemőgyilkosságba csússzanak bele.

A szülőanyját mindenkinek joga van megismerni, ezért is jobb a nyílt eljárás. Nem feszülnek titkok, nem suttog a szomszédság, az örökbefogadás egy tudott és lezárt aktus.

A megszületett gyermekek életében folytonosság van, élettörténete nem szakad meg, a múltjuk megmarad, hiszen szüleik is ismerik, és így tudnak róla beszélgetni.

Érdekes jelenség, hogy az az anya, aki már eldöntötte, örökbe adja az újszülöttjét, az szinte sosem nézi meg a megszületett kisbabát (ezt előre meg is kell beszélni a szülészobai személyzettel), és nem is szoptat.

Az örökbefogadó házaspárok bizalommal és derűvel vállalják és fogadják meg, hogy egy másik ember gyermekét a sajátjukként fogják szeretni és felnevelni.

A krízisterhes anyát végig kísérik a szülésig. Ha kórházban van és kéri, akkor rendszeresen látogatjuk, hogy ne legyen egyedül. Mindig fenntartjuk az anya jogát arra, hogy csak a szülés után döntsön véglegesen: örökbeadja a babát vagy sem. Ez még abban az esetben is így van, ha már az örökbefogadó házaspárt is ismerjük. Az örökbefogadásra jelentkezőkkel személyesen beszélgetünk és elmondjuk, hogy milyen papírokat kell a hivatalos örökbefogadáshoz beszerezni.

Mindig teljesen előkészített ügyek kerülnek a gyámhivatalok elé, amit a legtöbb esetben értékelnek is a hivatalok munkatársai.

A történetek ezerfélék, és a megoldások sem mindig egyszerűek, sőt egyre furcsább esetekben kell közreműködnünk.

Éppen az egy civil szervezet jellemzője, hogy a munkatársak rugalmasan tudnak alkalmazkodni az éppen aktuális helyzethez és tennivalókhöz.

Megrendítő emberi kapcsolatokkal és krízishelyzetekkel találkozunk a munkánk során.

A jó munkához jó együttműködés is szükséges. Jó érzés, ha a hivatalokban hozzánk hasonló elhivatottan dolgozó gyámügyesekkel találkozunk, ha a kórházakban a szülész orvosok, kórházi védőnők kollegiálisán, megértően tudnak hozzáállni és segíteni, hiszen mi is ezt tesszük, és mindig a gyermekek érdekében.

Mindnyájunk felelőssége, hogy a segítség lehetőségéről eljut-e a korrekt információ a krízishelyzetben vergődő anyákhoz. Szerencsére egyre többen, átértik ezt a felelősséget és megadják a mi telefonszámainkat.

Mert a mi munkánk fizetsége a jó hír. Jó hír rólunk és a munkánkról! Erre azért van szükségünk, hogy a bajbajutott nők megtalálhassanak bennünket.

A nyílt örökbeadások a számok tükrében. Száz nyílt örökbeadással örökbeadó anya adatait dolgoztuk fel.

Családi állapot

Lány	54
Elvált	14
Férjes	12
Férjes, de külön él	13
Élettárs	5
Özvegy	2

A férjes, de külön élő kategória azért van kiemelve, mert az örökbeadáshoz mindig a törvényes férjet kell előkeríteni, hiszen a törvények szerint ő az apa. A számokból látszik, hogy a magányos, magukra maradt nők kényszerülnek az örökbeadásra.

Lakóhely

Budapest	12
Város	40
Falu	47
Hajléktalan	1

A lakóhely szerinti megoszlás nem mutat különbséget a falu és a város között.

Az örökbeadó anyák életkora

Kiskorú (18 év alatt)	11
18-25 év között	44
26-35 év között	28
36 év fölött	17

Az örökbeadó anyák életkori megoszlása is azt mutatja, hogy a 18-25 év közötti korosztályban a legtöbb az örökbeadás, mint ahogy a szülés is. Ezek az anyák azonban családi háttér és lakáslehetőség nélkül kényszerülnek erre a megoldásra. Érdekes jelenség, hogy a 36 éven felüli anyák közül a fele papíron házasságban él, de valójában rendezetlen párkapcsolatokban élnek, mert a legtöbb esetben a biológiai apák nem a törvényes férjek.

Iskolai végzettség

Kisegítő iskola	2
Tanuló	5
8 általánosnál kevesebb	5
8 általános	49
Szakmunkás	17
Középiskola	19

Főiskola	3
----------	---

A számok azt mutatják, hogy az anyák közel kilencven százaléka legalább az általános iskolát elvégezte, sőt harminckilenc százalékuknak szakmája, érettségije, sőt közülük háromnak diplomája (közülük kettő pedagógus) is van.

Hányadik gyermekét várja

Első gyermekét	29
Másodikat	26
Harmadikat	23
Negyediket	14
Ötödiket	6
Hetediket	2

Megdöbbenően magas, az első és a második gyermeküket örökbeadók száma. Sok köztük a nagyon fiatal éretlen emberek, éretlen, gyors kapcsolatok, ártatlan babák. Ha már az első gyermekét is örökbe adja egy nő, hogyan tud valaha is családot teremteni?

Döbbenet hallgatjuk az élettörténeteket, a zilált családi történeteket, amiket megosztanak velünk.

Úgy tűnik, a bajok már a családban kezdődnek, a fiatal anyák helytelen hozzáállása a saját gyermekükhöz a saját gyermekkori életükre vezethető vissza. Aztán a mai fiatalok az iskolából is úgy kerülnek ki, hogy nem hallottak a magzati élet fejlődéséről, az élet értékéről, a felelős párkapcsolatokról, a természetes családtervezési lehetőségekről, a felelőtlenség súlyos következményeiről, a terhesség-megszakítás veszélyeiről.

Sok esetben a gyermekükhöz való hozzáállásuk a gyerekkorukra vezethető vissza.

Az 5-7. gyermeküket váró nők, akiknek már felnőttek a gyerekeik és bár a körülményeik miatt vállalhatnák az újszülöttet, azt mondják, azért adják inkább örökbe, mert nem akarnak újra kezdeni egy kicsi gyerekkel.

Azt is tapasztaljuk, hogy a nők több esetben inkább ragaszkodnak a bizonytalan párkapcsolatukhoz, mint a gyerekükhöz. Itt viszont a férfi jelenti ki, hogy neki gyerek nem kell.

Megyék szerinti eloszlás az örökbeadó anyák és örökbefogadásra kerülő újszülöttek lakóhelye szerint.

Megye	Örökbeadó anyák száma	Az örökbefogadott újszülöttek száma
Bács-Kiskun	5	2
Baranya	7	9
Békés	1	5
Borsod-Abaúj-Zemplén	6	3
Csongrád	1	1
Fejér	6	6
Hajdú Bihar	2	-
Heves	6	-
Komárom-Esztergom	2	4
Nógrád	-	4
Pest	24	24

Somogy	9	3
Szabolcs Szatmár Bereg	5	1
Szolnok	2	-
Tolna	2	3
Vas	2	-
Veszprém	7	19
Zala	1	9

Ezek mögött a számok mögött az „Alfa-hangok” elkötelezett, komoly és körültekintő munkája van, és meggyőződésünk, hogy nem kevés a csecsemőgyilkosságtól megmentett újszülött is közöttük. A számokból nem tükröződik viszont, hogy az esetek néha több megyét is érintenek, hiszen a titkolt terhes a saját megyéjéből egy másik megyébe szül, és a baba egy harmadik megyébe kerül az örökbefogadás következtében. Vannak aztán olyan megyék, ahol a titkoltan szülő nőt mindig készségesen befogadják. (Veszprém – 15 szülés)

Az esetek mögött a szakemberekkel, a védőnőkkel, orvosokkal, gyámügyi dogozókkal való jó együttműködésünk is benne van. Köszönet érte nekik!

Lakóhelyén gondozás alatt állt (orvos, védőnő)

igen 56

nem 44

Az apa tud-e a terhességről?

igen 47

nem 53

Az apa tud-e az örökbeadásról?

igen 46

nem 54

A nagyszülő, illetve a rokonok tudnak-e a terhességről?

igen 52

nem 48

A nagyszülők, illetve a rokonok tudnak-e az örökbeadásról?

igen 46

nem 54

A lakóköznyezet tudja-e a terhességét?

igen 33

nem 67

A lakóköznyezet tudja-e az örökbeadást.

igen 16

nem 84

A válsághelyzetben lévő titkolt terhesek több mint 50 %-a az apa elől is titkolja a gyermek létezését, a szülők és rokonok körében is hasonló arányú a titkoltság, de a legnagyobb mértékű a lakókörnyezet előtt a titokkényszer.

Az az apa, aki tud a gyermeke születéséről, tud a további sorsáról is, van olyan eset, hogy közösen hozzák meg a döntést az örökbeadásról.

Meglepően magas a nem gondozottak száma. Terhesgondozásra 44 %-uk nem jelentkezett, olyan nagy volt a titokkényszerük. A mi segítségünkkel szültek kórházban, sok esetben a lakóhelyüktől távol.

Mindent megtesznek annak érdekében, hogy ne ítéljék el őket, mindenáron megfeleljenek az elvárásoknak. Nem akarják, hogy a környezetük megtudja, hogy lány, özvegy, elvált, egyedül élő létükre gyermeket várnak.

A titkolás mértéke között is van különbség. Az újszülött gyilkosság szempontjából, a legveszélyesebb az, aki mindenki elől titkolja állapotát, ők a legmagányosabbak.

Vannak, akik orvoshoz, védőnőhöz elmennek, de a lakókörnyezetükből el szeretnének menni arra az időre, amíg megszülnék, letenni a terhet, és utána visszatérni, mintha mi se történt volna... Ezek a gyerekek kerülnek a segítségünkkel nyílt örökbefogadással családba.

Mások terhességüket a család elől nem tudják titkolni, de mégsem mennek el védőnőhöz, orvoshoz. Ők nem bíznak a titoktartásban – pedig ebben lehetne bízni – és attól is félnek, hogy szemükre vetik: „miért nem vetették el időben?”

Nemek szerinti megoszlás

Fiú 55

Lány 45

A gyermek családba kerülésének időpontja (a születést követően)

1 héten belül	64
2 héten belül	17
1 hónapon belül	8
3 hónapon belül	8
15 hónaposán	1
6 évesen	1

1 gyermek, aki egy 14 éves anyától született, a kórházban, fejlődési rendellenesség miatt meghalt

Az esetek döntő többségében az újszülött az élete első napján már az örökbefogadó szülei simogatását érzi, a korai kötődés minden előnyével. A gyermekek számára a legfontosabb, hogy minél hamarabb biztonságban, állandóságban, szeretetben éljenek. Ezt leghamarabban a nyílt örökbeadással lehet elérni. Ahogy azt a táblázat mutatja, az Alfa Szövetség munkája nyomán, 100 újszülöttből 81 a születést követően két héten belül családba került, hivatalos gyámhivatali jegyzőkönyv után, kihelyező határozattal!

Munkánk a válsághelyzetbe jutott anyák megsegítéséből áll, a nyílt örökbeadás csak egy lehetséges megoldás, ha az anya így dönt.

Tevékenységünkben, nem is törekszünk feltétlen az örökbeadásra. Szerencsére sok megtartott „gyermekünk” is van, akik mégis édesanyjukkal maradtak. (113 megtartott gyermek)

120 anyát segítettünk a szülésig kismamaotthonba kerülni, anya-gyerek otthonba segítettünk kerülni gyermekes anyákat 375 esetben, és 647 esetben babakelengyét adtuk az anyának.

Az újabb újszülött gyilkosságok arra figyelmeztetnek, van még tennivalónk bőven.

Mindannyiunk felelőssége, hogy a titkukat kétségbeesetten megőrizni akaró és gyermeküket igazán teherként viselő anyákhoz eljusson az információ, kétségbeesett helyzetükben segítséget tud nyújtani az Alfa Szövetség is.

Nagy Lajosné-Móruicz Lajosné
szociális munkás-iskolavédőnő
egyházmegyei karitászigazgató Pest megyei Alfa hang
Fejér megyei Alfa-hang
06-309-541-005, 06-309-541-011

Írta:

ESÉLY KÖZÖSSÉGFEJLESZTŐ ÉS CSALÁDSEGÍTŐ SZOLGÁLAT

Mindenki életében lehetnek olyan időszakok, amikor nem képes egyedül megbirkózni gondjaival, problémáival. Ha megtisztel bizalmával és felkeres minket, közösen végiggondolhatjuk, mi okozza problémáit és mit lehet tenni megoldásuk érdekében.

Az Esély Közösségfejlesztő és Családsegítő Szolgálat Erzsébetváros lakosainak nyújt segítő szolgáltatásokat.

- Mivel fordulhat hozzánk?

Bármilyen egyéni és családi, szociális vagy lelki háttérű probléma esetén. Például, ha:

- felvilágosításra, tájékoztatásra van szüksége,
- életvezetési nehézségekkel küszködik,
- lelki természetű problémái vannak,
- családi kapcsolatain szeretne javítani,
- gyereknevelési gondjai adódnak,
- elakad hivatalos ügyeinek intézésében,
- beiskolázási, pályaválasztási tanácsra van szüksége,
- lakással, lakhatással kapcsolatos gondjai vannak,
- munkát keres, az elhelyezkedéshez kér segítséget,
- jogsegélyre, jogi tanácsokra van szüksége,

- Kik dolgoznak szolgálatunknál?

Különböző végzettségű segítő szakemberek:

- szociális munkások,
- pszichológusok,
- jogászok,
- pedagógusok.

- Milyen formában segítünk?

- információnyújtással, tájékoztatással,
- tanácsadással,
- szociális ügyintézéssel,
- érdekképviseléssel.

- Szolgáltatásaink

Lakhatással, lakáskarbantartással kapcsolatos problémák, társasházak vitás kérdéseivel kapcsolatos tanácsadás.

Adósságkezelési tanácsadás: munkatársaink segítenek a díjhátralék rendezésében és az ügyintézésben. Segítenek végiggondolni a lakhatási költségek csökkentésének lehetőségeit.

Pályaválasztási tanácsadás.

Családsegítés videós módszerrel: a videófilm eszközével segíti a gyerekes családokat konfliktusmegoldó képességük javításában.

Pszichológiai tanácsadás.

Családterápia: ha a probléma a család egy vagy több tagját érinti, de a változáshoz az egész család bevonása szükséges.

Jogsegélyszolgálat: jogi tanácsadás és érdekképviselés jogsérelmek esetén.

Kineziológia: lelki háttérű problémák felderítése és oldása.

- Klubok, önszervező csoportok

A résztvevők azonos céljaikkal, problémáikkal egymásra találhatnak és segíthetik is egymást.

Egészség klub: neves orvosok, természetgyógyászok, pszichológusok előadásai alapján ismerkedhetnek meg az egészséges életmóddal, az egészség megőrzésével, a leggyakoribb betegségek házi kezelésével.

Baba-mama klub: amíg a babák játszanak, addig az anyukák részt vesznek egy alakformáló női tornán és beszélgethetnek gyermeknevelési, családi, életvezetési problémákról és egyéb javasolt témákról.

Gyermek-játszóház: kézműves foglalkozások és készségfejlesztő játékok.

Családsegítők Baráti Köre: mindazon kerületi lakosok számára, akiknek aktuális problémájuk ugyan nincs, de szívesen jönnek össze egy jó kis beszélgetésre, közös programokra.

Fiatál nyugdíjasok klubja: betegség miatt leszázalékoltak önszervező csoportja.

Álláskeresők klubja: mindenkinek, akinek munkakereséssel kapcsolatos kérdései vannak, szeretne elhelyezkedni vagy állást változtatni és többet tudni a képzési lehetőségekről.

Az intézményt a VII. kerületi Önkormányzat tartja fenn, minden szolgáltatása ingyenes.

Nem csak kéréseivel, hanem segítő szándékával is megkereshet minket. Örömmel fogadjuk javaslatait, hasznos ötleteit, szolgáltatásainkkal kapcsolatos észrevételeit és várjuk a segíteni akaró kerületi lakosok jelentkezését.

Esély Közösségfejlesztő és Családsegítő Szolgálat

Budapest, VII. kerület, Dózsa György út 70.

Telefon: 322-0272; fax: 322-8853

Nyitvatartási idő:

Hétfő-Kedd-Csütörtök: 10-18

Szerda: 14-18

Péntek: álláskereső 9-12

Írta: Incze Gabriella

GONDOLATOK A SZÜLÉSRŐL

Napjainkban a szülésről-születésről, a szüléset régi-új útjairól meglehetősen élénk társadalmi diskurzus folyik. Kérdés, hogy a szülési körülmények milyen hatással lennének a demográfiai mutatókra, és később hogyan befolyásolják a család összetartását, a családtagok kapcsolatát, egymás iránti szeretetét. A szüléssel kapcsolatos elvárások, élmények sokat elárulnak egy társadalom értékrendjéből, a gyermekekhez, az élethez való viszonyáról.

Abban általában egyetértés van a szakemberek és az érintettek körében is, hogy az utóbbi években jelentős változások következtek be a szülészeti gyakorlatban. Ezeknek a változásoknak a megismertetését, elfogadtatását, népszerűsítését és gyorsítását próbálják elősegíteni a médiákban a témával foglalkozó műsorok és írások. A kép, amely a médiákban a mai magyar szülészeti gyakorlatról, a nők szüléssel kapcsolatos érzéseiről, élményeiről megjelenik, bizonyára nem pontos, nem tudományos érvényű. Kirajzolódni látszik viszont, hogy a szüléssel, szülészeti ellátással kapcsolatos elvárások három olyan fő elem köré csoportosulnak, amelyek általánosabb társadalmi célok, törekvések, igények kifejezői is egyben: a szülő nő személyiségi jogának tiszteletben tartása és döntési jogának elismerése a szülés módjának megválasztását illetően; a természetes illetve természetesebb szülés igénylése; a szülésélmény megváltoztatása.

I. A SZÜLŐ NŐ JOGAI, MINT A BETEGJOGOK RÉSZE

Ma Magyarországon a szülések elsöprő többsége kórházban zajlik, kórházban pedig a szülő nő az egészségügyi törvény szerint beteg. Valóban nincs lényeges különbség a szülő nő és az egyéb kórházi ellátást igénybe vevő beteg jogai és jogsérelmei között. Egyformán megillet mindenkit az emberséges bánásmód, hogy ne beszéljenek vele kioktatóan vagy megalázóan, hogy ne tárgyként kezeljék, a szükséges vizsgálatokat emberi méltóságát tiszteletben tartva végezzék, döntési jogát elismerjék stb., és egyformán sérülnek ezek a jogok szülészeti és egyéb kórházi osztályokon.

Mégis elég gyakori a szülő nők és a „betegek” szembeállítása, mintha a szülő nővel szemben méltatlan lenne, ha a betegekhez hasonló bánásmódban részesülnének. Nick Thorpe például így fogalmaz: „ha egy orvos...úgy tekint rá (szülő nőre), mint egy betegre a sok közül, akit ő csak gyógyít... (az orvos is elveszíti méltóságát)” (Népszava, 98.01.03). A beteg nem olyan személy, akiből 12 egy tucat, hanem olyan ember, aki fizikailag-lelkileg nehéz helyzetben van és aki ezért fokozott megértést és érzelmi odafigyelést igényel. A Népszavában és másutt megjelent levelek és interjúk közül nagyon sok kifogásolja, hogy a szülő nőkkel úgy bánnak, mintha betegek lennének és a szakértők a várandósság-szülés természetes, azaz nem betegség voltát hangsúlyozzák. Ebből azonban nem a beteg emberhez és a szülő nőhöz, hanem a szüléshez és a betegséghez való eltérő viszonyulásnak kellene következnie. A szülő nő felfokozott tudati-érzelmi állapotban van, továbbá ő nem passzív elszenvedője mindannak, ami vele és körülötte történik (mint ahogy sok olyan kezelési mód, eljárás létezik, amelynek alkalmazása esetén szükség van a beteg aktív közreműködésére), és ez indokolhatja a megkülönböztetett bánásmódot, másfajta kommunikációt. Nyilván elképesztő lenne azt a következtetést levonni, hogy patológikus szülés lefolyása során az anyát kevesebb tisztelet, megértés illetné, mint háborítatlan szülés esetén. A kórház mint intézmény megpróbálja ellenőrzése alá vonni az egyént, legyen szó betegről vagy bármely okból a kórház ügyfelévé váló egészséges emberről. (Ezért hasonlítható a kórház börtönhöz). Ez nem magyar sajátosság, még akkor sem, ha igazak a jól ismert megállapítások az elmúlt évtizedek paternalizmusáról, a fogyasztó minden téren meglévő kiszolgáltatottságáról. Csak példaként: a népszerű Vészhelyzet című tévésorozatból tucatjával lehetne

sorolni az eseteket a kiszolgáltatottság, az emberi méltóság tiszteletben nem tartásának illusztrálására. A kórházba kerülő ember bizonyos jogfosztottságának nagyon mély okai és indokai vannak, és ezek közül némelyik racionálisnak, sőt kényszerítő erejűnek tűnik vagy tüntethető fel. Ezért is érzem nagyon fontosnak, hogy a betegjogokról immár törvény rendelkezik, és ez elismeri, hogy a szülő nőknek, hasonlóan más csoportokhoz (gyerekek, nagyon súlyos állapotban lévő betegek) speciális jogai és szükségletei vannak.

Általános gyakorlat (szülészetben és másutt), hogy beavatkozásokat rutinszerűen, a beteg felvilágosítása és beleegyezése nélkül vagy legfeljebb formális beleegyezés birtokában végeznek el. Manapság gyakran előfordul, hogy nők arról számolnak be, hogy bizonyos beavatkozások (borotválás, beöntés) pusztán tényét érzik megalázónak. Önmagában egyetlen beavatkozás vagy szülési pozíció sem megalázó, a kérdés, hogy ez a szülő nő döntése-e. Korábban és a legtöbb kórházban ma is a szülés meghatározott rutin szerint zajlott illetve zajlik. Jóhiszeműen feltételezni lehet, hogy ezt a rutint az osztály szakmai vezetése legjobb szakmai tudása szerint alakította ki, még akkor is, ha ez esetleg nem a legjobb és legkorszerűbb szakmai tudás. Nemcsak a szülések, hanem egyéb orvosi vizsgálatok, beavatkozások is különböző kórházakban különböző módon történhetnek. Egy vizsgálatot az egyik kórházban beöntés előz meg, a másikban nem. Aki beleegyezik a vizsgálatba, a beöntést is elfogadta. A szülésztársadalom feladata lenne, hogy elfogadva a nő önrendelkezési jogát szülés közben is, a szülészeti rutint felülvizsgálja. Lehetetlen helyzetbe kerül az az anya (hasonlóan a felsőbb utasítások szerint eljáró szülésznőhöz), aki a szülőszobán kezd el tiltakozni bizonyos beavatkozások ellen. A szülő nő persze sajátos helyzetben van. Sem törvény szerint és úgy gondolom morális okokból sem dönthet teljesen szabadon, hiszen döntéseitől egy másik emberi élet is függ. (Az más kérdés, ha erre hivatkozva indokolatlanul korlátozzák a szülő nő választási szabadságát.) Másrészt a szülést nem lehet elhalasztani, a szülő nő nem mondhatja, hogy ilyen feltételekkel (például rutinszerűen alkalmazott beöntés) nem akar ebben az intézetben szülni. Elvileg persze a várandósság ideje alatt tájékozódni lehet, de a valóságban a nők többségének a választási lehetősége nagyon korlátozott. Ma már ombudsmani állásfoglalás szerint is egy nőnek joga van otthon szülni, de amíg nincsenek a szülést otthon felelősséggel levezetni képes, akaró és merő szakemberek (amíg csak egy ilyen van); amíg a szülő nő azt kockáztatja, hogy esetleg fellépő komplikációk esetén rendkívül ellenséges kórházi környezetben találja magát, addig az otthoni szülés nem választás, amit lehet helyeselni vagy nem, de tiszteletben kell tartani, hanem inkább vállalkozás.

Természetesen a nők jelentős részének a tekintetben sincs valódi választási lehetősége, hogy melyik intézetben hozza világra gyermekét. Bajánsenyéről vagy Kishutáról nehéz valamelyik alternatív szülésre is módot adó kórházat választani. Vannak helységek, amelyektől 50-60 kilométerre, esetleg még messzebb van a legközelebbi szülészet, és ezeket a helységeket általában nem autópálya kapcsolja a külvilághoz. (Ezt saját tapasztalatom alapján gondolom. Olyan kismamával voltam együtt a szülészetben, akit 50 kilométerrel távolabb lévő faluból szállított a mentő nem a választott, hanem a „területileg illetékes” kórházba. Komplikációmentes harmadik szülésről volt szó.) Bármennyire is örömdetes az alternatívnak nevezett szülőszobák és általában a méltóbb vajúadás és szülés lehetőségének megteremtése egyre több intézményben, ez elsősorban azokra a főként budapesti kórházakra jellemző, amelyeknek magukhoz kell vonzaniuk a szülő nőket. Magyarul a fejlődés nem egyenletes, és az esélyegyenlőtlenség ezen a területen is nő. Persze várható vagy remélhető, hogy a pozitív változások előbb-utóbb mindenütt éreztetik hatásukat, ahogy elterjedt az együttszülés vagy a rooming-in rendszer is. Kevésbé komfortos szülészeti osztályokon azonban ezek a változások nem feltétlenül eredményezik a körülmények javulását minden anya számára. Az együttszülés nem mindenütt jelent egyágyas szülőszobát vagy szeparált vajúadást. Az egyik szülő nőnek esetleg el kell viselnie, hogy egy másik szülő nő hozzátartozója közvetlen közletről láthassa, hallhassa az ő kínlását, vajúadását, szülését. Vidéki polgárként bizony irritál az az állítás, hogy elsősorban a szülő

nő felelősségén és tudatos választásán múlik, hogy milyen körülmények között szül. (Ismét egy példa arra, hogyan lehet a társadalmi előnyöket érdemként értelmezni.)

A helyszín minden mamának elérhető: a Szent Imre kórház...

Ahol ezt nem kapják meg – MÁV kórházban uralkodó gyakorlat – oda nem mennek

Hogy eldöntöm-e magam, mi módon várom, szülöm és gondozom gyermekemet? És megteszek-e mindent az információk összegyűjtése érdekében, kiválasztva ezután a számomra leginkább testhez állót.

De még azokban az intézetekben is, ahol megteremtették a komfortos és otthonos szülési körülményeket, kérdés, hogy milyen elv szerint lehet ezekhez a lehetőségekhez hozzájutni, ha egyszerre több nő szül. Aki szerencsésebb és előbb érkezik? Akinek van fogadott orvosa; aki többet fizet; akinek az orvosa magasabban áll az osztály hierarchiájában?

Manapság, amikor a szülészetben a „lehető legkevesebb beavatkozás” tűnik a legkívánatosabbnak, kevés szó esik arról, hogy a nők nemcsak arról nem dönthetnek, hogy milyen helyzetben szüljenek, milyen beavatkozásokat engedélyeznek és melyeket nem, hordhatják-e a saját ruhájukat és így tovább, de nagyon sok nő számára a fájdalomcsillapításnak semmilyen lehetősége sem adott a szülés során. Nem vitatom, hogy a szülés lehet erotikus élmény, sokszor viszont valódi kínszenvedés, és ha tényleg fontos a nő választási joga, akkor a fájdalomcsillapítás lehetőségét is fel kellene kínálni az anyának. Jellemző, hogy a Mércse Egyesület kérdőívén csak az a kérdés szerepelt, hogy részesült-e az anya fájdalomcsillapításban, de az már nem, hogy volt-e lehetőség fájdalomcsillapításra vagy fájdalommentes szülésre (amit az anya elfogadhat vagy visszautasíthat).

A szülés közbeni jogsértések és méltatlan bánásmód egy része kifejezetten női mivoltában sérti vagy alázza meg a szülő nőket, ami azért is felfoghatatlan, hiszen az életadás a közfelfogás szerint a legszebb és legmagasztosabb női feladat. A levelek, személyes beszámolók szerint a szülő nők időnként olyan viselkedéssel találkoznak, ami más helyzetben elképzelhetetlen. Velem sem fordulhatott volna elő egy belgyógyászati vizsgálaton, hogy az orvos kislánynak nevezzen (34 éves voltam), mint az ügyeletes szülész orvos tette. Nem tudom, indokolt-e, hogy valaki megerőszkolásként éljen meg egy kellemetlen vizsgálatot. De nemcsak nőként elfogadhatatlan a szinte kárörvendés számba menő érzéketlenség a szülő nő fájdalmával szemben vagy az olyan durvaság, hogy „Szenvedjen meg a gyerekért”, „Ha akkor nem fájt, most se kiabáljon” vagy „Nyomjál, kisanyám”.

Az alternatív, egyszemélyes szülőszobák, az otthon intimitásának kórházban való megteremtése biztosan pénzbe kerül. Lehet, hogy ez nem igazán nagy beruházás (bár minden nő számára elérhetővé tenni ezeket a feltételeket azt hiszem elég sokba kerülne), a rendelkezésre álló pénzüsszegek felhasználása szakmai és betegcsoportok érdekeinek ütköztetése után dől el. (Miközben teljesen egyetértek a szülés méltóságát visszaadni kívánó törekvésekkel, úgy gondolom, hogy nem a szülő nők vannak a legméltatlanabb helyzetben. A szülő nő, éppen mert nem beteg, néhány napos kórházi tartózkodás után hazamegy, nem függ többé a kórháztól, és felléphet a méltatlannak érzett bánásmód vagy körülmények ellen. A legméltatlanabb helyzetben a legkiszolgáltatottabb ember van. Aki látott már végstádiumban lévő beteget 20-22 ágyas kórteremben, amint kénytelen minden nyomorúságát és szenvedését a betegtársak és a látogatók hol kíváncsi, hol sajnálkozó, hol undorodó szeme elé tárni, talán egyetért a fenti megállapítással.) De a szülő nő és méltóságának tiszteletben tartása, a születő élet csodája előtti alázat nem kerül pénzbe. Nem tudom, mennyire nehéz ezt a mentalitást általánossá és normává tenni, a társadalmi igény óriási erre. De ha sikerül, lehet majd méltó módon szülni a magyar kórházakban.

A szülő nő persze tényleg nem beteg. Az orvos vagy az orvostudomány nem mondhatja, hogy az ő segítsége nélkülözhetetlen a szüléshez. Ezért az nagyon fontos kérdés, hogy szükséges volt-e a nőket

szigorú orvosi felügyelet alá vonni és kórházba kényszeríteni, hogy ott hozzák világra gyermeküket, és milyen módon lehet megtalálni az utat a természetesebb, emberibb, de biztonságos szülés felé.

II. A TERMÉSZETES SZÜLÉS

Napjainkban a gazdasági racionalitással, a gazdasági-társadalmi mutatókkal kifejezhető értékekkel, a tudomány és technika által nyújtott lehetőségek kihasználását sürgető szemlélettel szemben határozottan fogalmazódnak meg más értékeket, az emberi minőséget hangsúlyozó nézetek, gondolkodás a zöld mozgalmakra, a gazdasági növekedés elsőbbségét tagadó nézetekre, vagy a természetes szülés igénylésére.

Természetes szülésen általában a beavatkozásoktól mentes, természetes lefolyású (háborítatlan) szülést szokták érteni, de időnként beleértődik ebbe a fogalomba, hogy a szülő nő teljesen átengedi magát a testének és a test jelzéseit követve szinte természeti lényként hozza világra a gyermekét. Nem hiszem, hogy ebben az utóbbi értelemben van természetes szülés. Az ember társadalmi lény és mindenben amit tesz és érez, benne vannak az elvárásai, szorongásai, kulturális tradíciók stb. .

A háborítatlan szülés mellett az egyik érv, hogy a szülés természetes folyamat, amelybe lehetőleg nem szabad beavatkozni. Ismert az ellenérv is, miszerint az orvostudomány mást sem csinált, mint természetes folyamatokba próbált beavatkozni. Szakmai érv a háborítatlan szülés mellett, hogy éppen a beavatkozások és a kórházi környezet keltette szorongás és feszültség okozhatnak nehezebb szülést vagy vezethetnek szülési komplikációhoz. Általános jelenség az orvostudomány történetében, hogy a gyógyítás során alkalmazott eljárásoknak, gyógyszereknek megvan a maguk kockázata. A szülés esetében is a kockázatok és a fájdalom csökkentésére irányuló törekvés új veszélyeket teremtett. Bizonyára a szülészetben is lehet példát találni arra, hogy a gyengédebb, esetleg régen is ismert eljárásokkal szemben a nagyobb orvosi szakértelmet igénylő, de nagyobb kockázatokkal járó és nem feltétlenül hatásosabb megoldást preferálják.

Azt hiszem, kicsit idealizált kép az, hogy a parasztasszony kiment a határba, és amikor elérkezett az ideje, megszült, ellátta a kisbabáját, aztán dolgozott tovább. Régen a szülés félelmes eseménye volt a nők életének, magas volt az anyai és csecsemőhalandóság, a szülés maga rengeteg szenvedéssel járhatott együtt. A szülési fájdalom enyhítése vagy megszüntetése, illetve ennek lehetősége, a kockázatok kiszűrése és a hirtelen fellépő komplikációkra való felkészülés igenis győzelem volt az orvostudomány részéről.

Mára nagyon megváltozott a halálhoz és az emberi szenvedéshez való viszonyunk. Régen a halál az élet természetes része volt. Egy nő, aki 8-10 gyereket hozott a világra, szinte biztos, hogy néhány kisgyermek halálát végig kellett hogy nézze. Bizonyos korokban természetes volt, hogy a szülés a vezető női halálozási ok. Ma egy kisgyermek vagy szülő nő-halála vagy súlyos károsodása tragédia, amelyet mindenáron meg kell akadályozni. A biztonság, sőt abszolút biztonság alapvető igényünké vált. Amerikából nemcsak a születésházak hálózatát lehet példaként felhozni, hanem azt is, hogy az orvosok alig mernek szülés levezetésére vállalkozni a műhiba perek kockázata miatt. A szülészeti gyakorlat valóban olyan irányba fejlődött, hogy szülés során nemcsak a reális kockázatokra, hanem minden eshetőségre fel kell készülni. Ez lehet, hogy rossz, az pedig biztos, hogy ennek a szemléletnek sok negatív következménye van, de halált, szenvedést, egyéni tragédiát elutasító világunkban nagyon is érthető.

Az, hogy a szülés biztonsága hogyan teremthető meg, szakmai kérdés, és különböző szakmai álláspontok léteznek e tekintetben. Az azonban biztos, hogy a biztonságnak ára van. Pénzben is természetesen, de én elsősorban arra gondolok, hogy minél inkább fel akarunk készülni „minden esetre”, minden kockázatra, annál közelebb kerülnek és fenyegetőbbé válnak az egyébként talán elhanyagolható veszélyek. Ma kampány folyik a bölcsőhalál megelőzésére. A bölcsőhalál iszonyatos tragédia, amelynek elkerülésére minden lehetőséget meg kell tenni. Ugyanakkor nagyon sok anyában

bölcshalál-fóbia alakult ki. Az éjszakai csönd nem azt jelenti, hogy szépen nyugodtan alszik a kicsi, hanem gyakran a riadalmat, Jézusom, csak nem...

Az az érzésem, hogy az ún. alternatív szülészobák létrehozásával a kórházak csatát fognak nyerni az otthonszüléssel szemben. Az Otthonszülés – Az intézeten kívüli szülés gyakorlati kézikönyve bevezetőjében is ez olvasható: „A legjobb megoldás a kórházi szülés körülményeinek megváltoztatása lenne, minél inkább közelítve azt az otthon légköréhez.”¹ Ez nem baj, bár úgy gondolom, amit ma a kórházban alternatív szülészetnek hívnak, a minőségi (normál) szülészeti ellátás kellene, hogy legyen, nem pedig alternatív szülészet. (Jellemző, hogy egy alternatív szülészobát bemutató orvos elmondta, hogy itt minden megtalálható, a szülészoba szükség esetén műtő is.) Félrevezetőnek érzem az alternatív jelzöt, mert nemcsak a be nem avató orvosi-szülészeti magatartást jelenti (háborítatlanságot), hanem ma még beleértődik a komfortosság, a vajúdás megkönnyítése, sőt a szülő nő és családjának tisztelete, sok olyan, a szülés légkörét befolyásoló elem, amely nem kapcsolódik a szülés háborítatlan voltához. (Több, a Szent Imre Kórházban történt alternatív szülésről szóló beszámoló említi, hogy az orvos és a szülész nő kopog, mielőtt belép a nevezetes IKEA-szobába.) Az igazi alternatíva, az otthon vagy

születésházban történő szülés lehetőségének megteremtése lényegesen nehezebb. (Nemcsak az otthonszülés levezetésére felkészített szakemberek, az elfogadó szemlélet hiányzik, hanem olyan alapvető kérdések szabályozása is, hogy mi történjen a placentával.) Pedig a valódi háborítatlan, senki által nem siettetett szülés, a család boldog, zavartalan egymást felfedező órái a szülést követően a kórházakban nem biztosíthatók minden nőnek, amíg a szülészeti ágyak száma és megoszlása olyan, mint jelenleg.

A legfontosabb ok, amire a természetes szülés lehetőségének követelése visszavezethető, valószínűleg az, hogy sok nő másképp szeretné megélni a szülését, mint korábban. Nem a mindenre kiterjedő, a szakemberek és a technika által garantált biztonság a legfontosabb, hanem a szülés újfajta élménye.

III. A SZÜLÉS ÉLMÉNYE

Ma a szülés a fájdalom és a méltatlannak érzett kórházi körülmények ellenére a nő életének különleges és felemelő élménye, vagy legalábbis tudjuk, érezzük, hogy annak kellene lennie. Amíg egy nő 8-10 gyermeket hozott a világra (akiknek jelentős része még gyerekként meghalt), amíg a szoptatás vagy terhesség volt a nő természetes állapota, addig a szülés nem volt különleges élmény, a magas anyai halálozás miatt pedig az életadás sok nő számára a halált jelentette. A mi kultúránkban a fájdalmas szülés büntetés volt a nő számára az Istennel szembeni engedetlenségéért, ezért az egyház határozottan ellenezte a szülési fájdalom enyhítését. A nő a szüléssel nem megdicsőült, hanem sok kultúrában tisztátalanná lett. A szülés körülményei még a kor higiéniai színvonalához viszonyítva is szörnyűek lehettek, mint például a palóc nagycsaládban. Ami pedig a gyermeket illeti „*E tekintetben az a nézet az irányadó, hogy a gyerek olyan, mint az üvegporhár. Törékeny. De éppen ezért kell belőle sok. Hogyha egy-kettő eltörik is, azt észre se lehessen venni.*”²

Mára a helyzet teljesen megváltozott. A gyermek érzelmi értéke rendkívül nagy, és meggyőződésem, hogy a családokban ma is a gyermek a legnagyobb érték. Ennek ellenére a szülés szükséges rossz maradt, amit el kellett viselni ahhoz, hogy az embernek gyermeke lehessen. Viszonylag új jelenség, hogy a nők határozottan pozitív élményként akarják megélni a szülésüket. Sok nő élete legszebb, legfelemelőbb élményeként írja le a szülését, és még több nő vágyik arra, hogy az ő szülése is hasonló legyen.

¹ Philipp G. Stubblefield, a szülészeti-nőgyógyászati professzora, Harvard Orvosi Egyete,

² Részlet Tömörkény István: ... boldog Isten bírja című novellájából

Bármennyire is fontosak az objektív körülmények, a szülés élményét jórészt mi magunk alakítjuk. Tőlünk függ, hogy a rendelkezésre álló forrásokból mit építünk be elvárásainkba, hogy aztán elvárásaink jelentős része valósággá váljon. Ott vannak a családi és ismerősök köréből származó rémtörténetek az elviselhetetlen fájdalomról vagy a durva, megalázó kórházi körülményekről; a könyvek, kiadványok, szülésre felkészítő tanfolyamok; a médiákban megjelenő szülési beszámolók, közöttük olyanok is, amelyek szerint a szülés gyönyörű és felemelő élmény. Ma nők gyakran számolnak be arról, hogy még fizikailag nehéz szülés esetén is a gyermek megszületése után egész lényüket valami csodálatos, eufórikus érzés járja át. Korábban gyakoriak voltak azok a beszámolók, hogy az anya a szülőágyon megfogadta, „soha többet” vagy közismert és sűrűn citált mondás volt, hogy a nők nem szülnének többet, ha nem felejtenek el a szülésüket. Ezzel nem a szülésekről szóló szubjektív beszámolók hitelességét akarom kétségbe vonni, csak azt gondolom, a szubjektív élmény erősen függ attól, ahogy a beszélgetésekben, közvéleményben, médiákban a szülés megjelenik.

Általában is, de főleg a pozitív élményként megélt szülésekről szóló beszámolóiban nagyon jellemző a szülés, mint teljesítmény hangsúlyozása.³ Ez persze önmagában nem új jelenség. Az anyaságra való képesség, az anyasággal kapcsolatos események milyensége mindig jelentősen befolyásolta a nők megítélését, „értékét” a társadalomban. A meddő nők megvetése szinte általános volt, és ebből a megvetésből, lesajnálásból (nem szép szó, de elég pontos) bizony napjainkra is maradt. A rossz szoptatási „teljesítmény” vagy akár a császármetszés sok nő önértékelését rontja. De egyfajta teljesítmény a szülési fájdalom fegyelmezett elviselése is. A nők többsége büszkén cipeli a pocakját vagy tologatja a csecsemőjét, és korábban is sokan érezték úgy, hogy egy gyermek világrahozatalával végrehajtottak „valamit”. A teljesítmény maga az anyaság, az anyává válás, de ez inkább történés, mint cselekvés volt a nő számára. Még az is, hogy egy anya mennyi ideig szoptatta a gyermekét, inkább személyes adottságnak számított, amit az anya saját akaratával kevésbé tud befolyásolni. A szülésnek, mint teljesítménynek a hangsúlyozásában úgy érzem az az új, hogy ennek a teljesítménynek a létrehozásában a nő nagyon is aktívan vesz részt, a szülés a nő teljesítménye.

A testemre és az erőmre volt bízva, hogy a legnagyobb csodát produkáljam.

A szülés idejére egy elszánt, önállóvá vált és saját belső erejét használni tudó ember állt a szülési „csata” elé.

Átéltettem az a nagyszerű érzést, hogy képes vagyok megszülni őket.

Mindig úgy éreztem... hogy én vagyok a felelős, hogy minden rendben menjen, nekem kell végigcsinálnom.

A szülés feladat.

Megváltozott a szóhasználat: a szülést nem levezetni kell, hanem kísérni. A „képes vagyok én megszülni”, a fájdalomnak nemcsak elviselése, hanem néha szinte az önsanyargató szentekre emlékeztető módon való igénylése jellemzi ezeket a beszámolókat.

... súlytalanná vált a szenvedés

³ A továbbiakban nem arról próbálok írni, hogy milyenek a nők a szüléssel kapcsolatos élményei ma Magyarországon, hanem milyen új hangsúlyokat, irányokat, változásokat érzékelnek ezekben az élményekben.

Szülésem jelentős fájdalommal járt, de ez a fájdalom távolról sem volt szenvedés, sőt kifejezetten jó rá visszagondolni. A szülés olyan alkotómunka, amely koncentrációt és fájdalomig menő erőfeszítést kíván.

Túlzottan is teljesítményelvű, individualista világunkkal összhangban vannak ezek a nagyon magabiztos, sőt le merem írni, időnként nárcisztikus vallomások. A szülő nő teremtő istennő, nem pedig az élet törvényeinek alávetett és azokat beteljesítő ember. Ahogy ezt egy édesapa látta: „*Olyan volt, mint egy megdicsőült, nemes, archaikus istennő, aki földöntúli energiát sugároz testéből*”. Ezért a Penny Amstrong és Sheryl Feldman által leírt és úgy érzem, példaként állított amish szüléseket egészen másnak érzem, mint amit mi háborítatlan, „alternatív” szülésen értünk, még akkor is, ha mindkettő lehetőleg orvosi beavatkozás nélkül zajlik. A meglehetősen tradicionális amish társadalomban természetes, az „élet rendje” az, hogy a nők (sok) gyereket szülnek, és talán fel sem vetődik, hogy a szülésben egyéni teljesítményt lássanak. A „nekem kell megszülni gyermekemet” irányzatnak szélsőséges képviselője az a nő, aki a rádió londoni tudósítója szerint az esetében fennálló súlyos kockázatok ellenére is ragaszkodott ahhoz, hogy gyermekét teljesen egyedül, külső segítség nélkül hozza világra, mondván, hogy számára akár a saját, akár a gyermeke halála a szülés természetes kockázata, amelyet vállal. Mindez ellentétes azzal, ami az anyaság hagyományos felfogásából következne, vagyis az anyai önfeladással, az anya érdekeinek, személyének, érzéseinek a gyermek érdekeinek való alárendelésével. Furcsamód a teljesítményelvűség közös azokban a nőkben, akik saját erejükből, minimális segítséggel akarják világra hozni gyermeküket és azokban, akik magabiztosak, sikeresek, és a kiszámíthatóság és kockázatok elkerülésének érdekében a legmagasabb szintű orvosi segítséget akarják igénybe venni. Nagyon ritkán találkozni az élettel szembeni alázattal, amikor a szülés szépségét az új élet csodája adja, akkor is, ha a nő érzi és elismeri saját gyöngeségét. (Erre volt számomra nagyon szép példa egy hétgyermekes anya levele. Népszava, 1998.04.11.)

Ha a „szülés feladat”, akkor a szülésre fel lehet és illik is jól felkészülni. (Egyesek szerint valamilyen formában kötelezővé kéne tenni a szülésre felkészítést.) Ma a nők jelentős része tudatosan készül a szülésre, könyveket olvas, tanfolyamokon, tréningeken vesz részt, és ez valószínűleg fokozottan igaz azokra, akik nem „átetni” akarnak a szülésen, hanem életük egy nagyszerű élményét várják tőle. A szülés egészséges kisbaba világra jöttkor is lehet kudarc, ha nem úgy zajlik, ahogy az anya elképzelte.

Az első kettőnél (szülésnél) – a saját mércém szerint- kudarcot vallottam, ezért úgy éreztem, nem vagyok rá képes.

Én nem szültem. Részt vettem egy műtéten. Felejthetetlen, felkavaró és megemészthetetlen. Sírnom kell.

A szülési élmény lényege sok nő számára (és ez ellentmond a „szülés feladat” felfogásnak), hogy a szülő nő ráhagyatkozik arra az ősi, elemi erőre, amely a szülő nő testét elárasztja (ha hagyják). A külvilág eltávolodik, a szülés csodája elsősorban a női test csodája. Ennek átéléséhez legjobban az illene, ha az anya a világ szemé elöl elbújva, csak a testére figyelve hozná világra a gyermekét. Ilyen is van, vagy lehet és az ellenkezője is, amikor a szülés családi-baráti eseménnyé válik, a megfelelő ceremóniális elemekkel kiegészülve. Hallottam egy szülési beszámolót, amelyben összegyűltek a barátok, (az anya megérezte a szülés napját), finom vacsorát főztek, az anya megfürdött, sminkelt, felkészült, hogy az újszülöttje szépnek lássa, és a nap csúcspontján megszületett a gyerek. Vannak olyan ceremóniális elemek, amelyek egyre több szülési beszámolóban felbukkannak, például félhomály, paszteliszínek, az apa vágja el a köldökszinórt stb. .Bár nem biztos, hogy az előbb említett vagy más külső kellékek szükségesek vagy akár fontosak lennének a méltó módon való szüléshez, de jelzik egyfajta szülési ceremónia igényét, ahogy a szüléshez kapcsolódó rítusok, szertartások élnek ott,

ahol a szülés és a szülő nő szigorú felügyelet alá helyezése nem söpörte el őket. Lehetséges, hogy maga a szülés bizonyos esetekben átveszi a korábban nagyjelentőségű, de mára fontosságukat veszített, a gyermek megszületését ünneplő alkalmak (keresztelő, paszita) szerepét.

Ma a szülések jelentős részénél jelen van az apa. A leendő apák közül is sokan vesznek részt felkészítő tanfolyamokon, tréningeken. A szülés-születés világa, amelyből a legtöbb helyen a férfiakat korábban kirekesztették, most számukra is elérhetővé vált. Lehet, hogy némely harcos feminista nem helyeslik ezt a jelenséget, hiszen a nők a nagy közös asszonyi titkot szolgáltatják ki a férfinak. Tény, hogy egyes nők sérelmeznek, ha egy férfi arról beszél, hogy együtt szült a párjával vagy ha az apa utasításokat próbál adni a szülő anyának. Az együtt szülő párok többsége azonban nagyon pozitívan ítéli meg az apa jelenlétét a szüléskor. A szülés a női élet férfi számára titokzatos eseményéből a nő és férfi közös élményévé válik, amely szorosabbá és mélyebbé teheti a két ember kapcsolatát.

Ugyanakkor a szülés mintha megszűnt volna generációk közös élménye lenni. Amit a nagymamák a szülésről és gyermekgondozásról tudnak ma, korszerűtlen tudásnak minősül. A szülés nem hozza közelebb egymáshoz anyát és leányát, a nagymamákra jó esetben háztartási segítőként van szükség a szülés utáni időben. (A hagyományaikhoz jobban ragaszkodó cigány közösségekben a férfiak nem vesznek részt a szülésen, viszont jelentős szerep hárul az anyára, anyósra és idősebb nőrokonra.) Hallottam esetről, amikor a nagymama csak hathetes kora után láthatta az unokáját, mert a szakember szerint ennél fiatalabb korban a baba számára káros lehet az „idegenek” látogatása. Pedig a gyermek születése az individuális és páros élményen túl annak végig gondolatát is jelenthetné, hogy valamikor mi is megszülettünk, generációk sorában mi is csak egy láncszem vagyunk, és akarva – akaratlan tarozunk egy közösséghez, amelyet családnak nevezhetünk.

Az anyaságunkat is sokféleképpen építhetjük föl. Ösztönösen vagy tudatosan, a környezet mintáit átvéve vagy a legújabb tudományos eredményeket felhasználva. Az etnográfusok mindenféle anyai viselkedésre tudnak példát felhozni, pedig az úgynevezett természeti népeknél általános a szoptatás és az anya-gyermek közti viszonylag szoros testi kapcsolat. A braziliai mbaja nők nem akarnak szülni, a népesség utánpótlását jórészt más törzsek gyermekeinek örökbefogadásából fedezik. A nyambikvara törzsben kevés a gyerek, de nagy szeretettel nevelik őket. A mundugumorok ridegen, öröm nélkül, bosszúsággal gondozzák gyermekeiket, de még a nevelőanyák is eléri, hogy gyermeküket hosszú időn keresztül szoptathassák. A palóc nagycsaládban az anyák egymás gyermekeit is megszoportatták, de a saját gyermeküknek se örültek túlságosan. Bizonyos társadalmi rétegekben természetes volt, hogy az anya nem szoptat, miközben nagy gondot fordítottak a gyermek nevelésére. A csecsemőgyilkosság egyik módja lehetett, hogy az anya „véletlenül” agyonnyomta éjszaka a gyermekét, akivel születésétől kezdve együtt aludt. És a példák vég nélkül folytathatók.

Azt szokták mondani, hogy egy gyermek világra jöttékor nemcsak gyermek, hanem család is születik. Biztosan nagyon szép élmény lehet (lehet nagyon szép élmény), ha az élet első óráit az anya, apa és az újszülött együtt töltik. A szépséges és kellemes együttlétek bizonyára beépülnek valamilyen módon az anya-gyermek (szülő-gyermek) kapcsolatba. Lehetséges, hogy a pszichológusok, esetleg etológusok érdekes kísérletekkel támaszthatják alá, milyen nagy a jelentősége az első néhány órának vagy napnak az újszülött, illetve a későbbi anya-gyermek kapcsolat szempontjából. (Pszichológiában járatlan és az új eredményeket legfeljebb újságcikkekből vagy ismeretterjesztő kiadványokból ismerő ember számára időnként úgy tűnik, mintha a kísérletek – egyébként rokonszenves – ideológiát lennének hivatva alátámasztani. Például Ádám Borbála említi (Népszava, 98.06.13.), „Vannak olyan megfigyelések, hogy epidurális érzéstelenítést követően az anyák kevesebb időt töltenek el a csecsemőikkel.” Magyarországon valószínű, hogy mint társadalmi csoport meglehetősen különbözik azoknak a nőknek a csoportja, akik számára elérhető az epidurális érzéstelenítés és azoké, akik számára gyakorlatilag nem. És ha minden nő számára egyformán adott ez a lehetőség, nincs-e jelentős különbség már a szülés előtt az epidurálást választók és az azt elutasítók között a szüléshez, anyasághoz való viszony tekintetében?) A szülésre való felkészítés, a szülési-születési élmények

feldolgozása, a magzattal való kapcsolat, a korai kötődés fontos témák ma a pszichológiai kutatásokban. Ezeknek a kutatásoknak és elméleteknek a laikus által leszűrhető közös üzenete, hogy a magzati és perinatális lét milyensége döntő fontosságú. A szülésre és ami szerintem fontosabb, a gyermekre nem mi magunk készülünk föl a hagyományok, a családban látott példák, az anyánktól átvett tudás felhasználásával, hanem szakemberek készítenek föl. A szülés medikalizált módjának megváltoztatására irányuló mozgalmak egyik célja éppen a szülő nő „szakemberek” uralma alóli felszabadítása. Nem lenne jó, ha most másfajta szakemberek irányítanák a szüléssel és az anyasággal kapcsolatos érzéseinket, élményeinket. (A szakemberekre természetesen szükség van. Valószínű, hogy sok család életét tette tönkre, hogy nem ismerték föl vagy nem kezelték például a szülés utáni depressziót.) Jó néhány levél és szakértői vélemény is arról tanúskodik, hogy egyes anyák túlzottan mechanikusan magyarázzák a szülés körülményeiből és az azt követő órák-napok történéseiből a gyermekükhöz való jó vagy kevésbé jó kapcsolatukat.

Vele tudtam meg, mi az igazából anyának lenni (a harmadik gyerek, akit szülés után azonnal megszoptathattott)

A két intézményben található eltérő körülményeknek tulajdonítom azt, hogy a kisfiámat jobban szeretem, mint a kislányomat.

Most kislányom nyolc és fél hónapos, és kortársainál sokkal nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb. Ezt én a gyöngéd születésnek tulajdonítom.

Ma nemcsak a „szülés feladat”, hanem egész anyaságunk az. Meg kell tanulni a magzattal való kapcsolattartást; meg kell nyerni a „szülési csatát”, jól ki kell használni a születést követő órát, ha biztosítani akarjuk a korai kötődés kialakulását, aztán „szoptatni minden nő tud” legalább 10-12 hónapig és így tovább. A büntudatot, hogy hibánk, tudatlanságunk, mulasztásunk vagy éppen fizikai gyengeségünk a gyermek személyiségfejlődését vagy az anya-gyermek kapcsolatot károsan befolyásolhatja, szintén a szakemberek enyhíthetik.

Anyának lenni sokkal bonyolultabb (és csodálatosabb) annál, hogy csupán néhány kapcsoló (születés után mellre tették – nem tették mellre a babát) helyes vagy helytelen beállításától függne. Egyszer részt vettem az örökbefogadó családokat tömörítő Mózeskosár Egyesület találkozóján. Az egyik örökbefogadó édesanya az érzéseivel és könnyeivel küszködve arról beszélt, hogy nem akarta, hogy a kislánya édesanyjának szólítsa, mert úgy érezte, ő nem méltó erre. Egy másik anya elmesélte, hogy egy pedagógus dicsérte meg azzal, hogy ő nagyon jó anya, majdnem olyan, mint egy igazi. Tudom, hogy azok a szakemberek, akik a magzati és az újszülöttkori élet történéseit alapvető fontosságúnak tartják, nem bántani akarják azokat, akiknél ebben az időszakban az anya-gyermek érzelmi és fizikai kapcsolat nem volt teljes. (A gyermeket adoptálták, az anya császármetszéssel szült, nem szoptatott stb.) A korai anya-gyermek kapcsolatra vonatkozó tudományosan is alátámasztott elvek jó irányba befolyásolhatják a kórházi és gyermekgondozási gyakorlatot, csodálatos élménnyel gazdagíthatják anya, apa és gyermekük viszonyát, de nagyon szerencsétlen lenne, ha ezekből az elvekből az anyák egy részének másodosztályú anyává minősítése következne.

Makacsul vallom, hogy a szülés élménye elsősorban tőlünk függ, a külső körülmények fontosak, de másodlagosak. Szakemberek beszélnek arról, hogy a szülészeti osztályok között verseny folyik a szülő nőkért, és ahol nem biztosítják a megfelelő körülményeket, oda a nők nem mennek szülni. Arról általában szemérmesen hallgatnak, hogy a szülészeti osztály forgalmának növelésében nemcsak a kórház, hanem a szülészek is érdekelték anyagilag. Anyák pontokba szedve fogalmazzák meg a szülés körülményeivel és a kórházi ellátással szemben támasztott igényeiket. Bár könnyebb megfogalmazni a szülés külsőségeire vonatkozó elvárásokat, mint azt, hogy önmagunkat belülről hogyan készítsük fel a szülésre, mégis úgy érzem, hogy a szülésről, a szülészetről új útjairól folytatott diskurzusban mintha túl

nagy hangsúlyt kapnának a külsőségek. Gyakori az a nézet, hogy a szülészet szolgáltatás, amelyet a „megrendelő” igényeihez kell igazítani. A megfogalmazás fontos és árulkodó: „A piacot a kereslet határozza meg...”, „A méltó szülésnél a nők a megrendelők, akik ismerik jogaikat, lehetőségeiket, és fel tudnak lépni a saját igényeik mellett. Vajon azok a nők, akik nagyon pontosan megtervezik szülésük körülményeit – mennyi időt töltenek a kórházban, ki vágja el a köldökzsinórt, milyen legyen a drapéria, milyen zene szóljon – hogyan fogadják, ha sérült, beteg gyermekük születik, és erre felkészültek-e?

Az ember maga teremti meg a szépséget, és jórészt tőle függ, hogy mit érez csodálatosnak és mit borzalmasnak. Az orvostudomány fejlődése és általában az élet és higiénés körülmények javulása lehetővé tették, hogy ne kelljen félelemmel tekinteni a szülés elé. Talán sikerül az embernek, ha harcok árán is, a büntetésként kapott fájdalmas szülést gyönyörűséges élménnyé változtatnia. De ha ez nem is sikerül, a méltósággal való szüléshez joga van az anyáknak. Ami számomra azt jelenti, hogy a nő nem fokozódik le orvosi beavatkozások tárgyává, hogy önrendelkezési jogát és személyiségét tiszteletben tartják, és lehetőség szerint az általa igényelt segítséget kapja meg. Legfőképpen olyan környezet és olyan emberek veszik körül, akik tisztelik őt és tisztelik a születendő életet.

IRODALOM:

Népszava, 1997.10.11-1998.07.04. szombati számok

Losonczi Ágnes, 1986, A kiszolgáltatottság anatómiája az egészségügyben, Magvető, Budapest

Penny Armstrong – Sheryl Feldman, 1995, A szünetés művészete, Alternatal, Budapest

F. Várkonyi Zsuzsa, Normális szülés, Valóság, 1990/3

Hanák Katalin (szerk.), 1988, Terhesség – szülés – szünetés I.,

MTA Szociológiai Kutató Intézet, Budapest Hanák Katalin (szerk.), 1991, Terhesség – szülés – szünetés II.,

MTA Szociológiai Kutató Intézet, Budapest Neményi Mária, 1998, Cigány anyák az egészségügyben, NEKI Morvay Judit, 1981, Asszonyok a nagycsaládban, Akadémia, Budapest

Csordásné Varga Edit-Kovács József, 1997, Bábaregény, Polar Stúdió, Salgótarján

Kemse. Egy elsüllyedt falu a Dunántúlon, 1936

Philippe Aries, 1987, Gyermek, család, halál, Gondolat, Budapest

Margaret Mead, Férfi és nő, Gondolat, 1970

Claude Lévi-Strauss, Szomorú trópusok, Európa Könyvkiadó, 1973

Írta: Sáska Géza

IGAZSÁGOSSÁG, MÉLTÁNYOSSÁG ÉS A TEHETSÉGGONDOZÁS

„Mi egyéb lenne az állam igazságosság nélkül, mint egy gigantikus méretű rablóbanda?” – kérdi Szent Ágoston. A kérdésfeltevés feltételezi, hogy többféle igazságosság élhet egymás mellett. Van állami és nem állami szférában érvényes, egymással nem feltétlenül egybeeső igazságtudat. E kettősség világosan megmutatja, hogy más szabályok vonatkoznak az egyikre és a másira, mert ha nem így lenne, nem lenne a kettő megkülönböztetve. Az állam igazságosságával nincs gond: az állami-politikai szervezetek önmaguk kreálják és hordozzák az igazságosság tudatát. A nem állami szférával nagyobb a definíciós probléma, ugyanis ennek nincs oly éles határa, mint az előbbinek. A kettő közötti határ nem éles. A szakmai érvek egyaránt megjelennek az állami szférában, de a magánterületen megjelenő szakmai szervezetek körében is.

A közoktatás és a gyermekvédelem egyaránt az állam által szervezett közszolgáltatás, amely értelemszerűen az igazságossággal legitimálja irányát, tetteit, a közpénzek felosztásának elveit és arányát. Általánosan elfogadott nézetek szerint a tehetségnek minden körülmény között elsőbbséget kell adni, a leszakadóknak, a hátrányban lévőknek segítség kell. Ez pedig azt jelenti, hogy a közpénzekből a tehetségeseknek többet kell adni, mint a tehetségtelennek, aki elesettek. Ugyanakkor bármilyen okból cselekvésképteleneket támogatni kell, amit a cselekvő és ügyes, állami támogatást nem igénylő emberektől vesznek el, akiket tehetségeseknek szokás tartani és példaképpül állítani a leendő felnőttek elé. Természetes, hogy mindkét, egymást kizáró esetben is a támogatás és az elvonás bármilyen arányát az igazságosság érveivel támasztják alá. Többfajta igazságosság van tehát.

Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy az igazságosság hiánya miatt érzett rossz érzés nemcsak azért mutat állandóságot, mert – többnyire – az egymást kizáró igazságosság-felfogások közül csak az egyik diadalmaskodhat, a másik képviselői pedig csalódottak maradnak, s igyekeznek a maguk igazságérzetét győzelemre vinni. Az egymást kizáró, de egymással többnyire egyenértékű igazságok váltakozásának rendje adja meg a belpolitikai viszonyok stabilitását, de azt is, hogy az jobbító szándékú önkény el tudjon hatalmasodni.

Alig van olyan igazságosság, amely mintegy magától teljesülne a közszférában, nincs olyan automatizmus, amelyik az igazságot egyfajta természeti törvényként győzelemre vinné, hiszen a tehetségek többsége magától elkallódik – különösképpen Földünk, országunk szerencsétlenebb régióiban. Amíg tagolt lesz a társadalom, mindig lesz teteje és alja, nem lehet a szegénységet betiltani (a gazdagságot azonban el lehet venni), a társadalom peremére mindig szorulnak emberek.

A közoktatásban vagy a gyermekvédelemben elenyésző a piac szerepe, éppen ezért az állami, tehát a politikai szférában válik értelmessé a tehetséghez kötődő igazságosság ideológiája. Hiszen a pénzt, az erőforrást, a támogatottságot az állam adja, amelyet a politika irányít. (Éppen ezért érdekes az a gyakori gondolat, hogy ki-ki a piaci viszonyokat feltételezve, saját kockázatára döntene, de nem a saját, hanem a közpénzekből.) A különböző és többnyire egyenértékű igazságok mögé szerveződő pedagógiai nézetek és technikák értelemszerűen vitáznak egymással, a győztest – fájdalom – sohasem a szakma, hanem a politika hirdeti ki. Így jön létre az egyfajta, de változó tartalmú „igazságot” követő állam.

A TEHETSÉG MINT BIOLÓGIAI ADOTTSÁG

Az egyik pedagógiai igazságosságképzet szerint a társadalmi egyenlőtlenség csak a biologikumban lévő, megmásíthatatlan adottságok világában fogadható el. Ha nem tévedek, Newton és Mozart egyedi példáját vetítik ki az emberiség egészére. E gondolatsor szerint az ember génjei hordozzák a

tehetséget, amelyhez a megfelelő körülményeket a társadalomnak baloldali elképzelések szerint kellene megteremtenie olyképpen, hogy a természeti adottságok maradéktalanul meg tudjanak jelenni. Minthogy a természeti adottságok önmagukban nem lehetnek értéktelenek, több olyan területnek kell tehát lennie, amely tehetség forrása. Minden (egészséges) ember eképpen tehetséges, a kérdés csak az, hogy résztehetségei közül melyek fejlődjenek főként. Ismert álláspont szerint a társadalomnak, értsd az iskolának, az ember minden oldalát fejlesztenie kell. Ha a társadalom mindezek ellenére bántóan tagolt maradna, vagy nem a tehetség, hanem valami más lenne az érvényesülés alapja, akkor az nem az egyén hibája, hanem az iskoláé (ekkor szokás beszélni az iskola disz-funkciójáról).

A baj a társadalomban van, amelyet meg kell változtatni. Puhán például úgy, hogy a különböző családi háttérrel rendelkező gyermekeket a tanügyigazgatás erejével egységes iskolatípusban egy osztályba teszi, hogy a különbségek kiegyenlítődjenek. Vegyük észre, hogy ez az ismert gondolatsor a társadalom hallatlan rugalmasságát és alkalmazkodóképességét feltételezi, nem említve az erőforrások korlátlanágát és a központi irányítás komoly erejét. Kézzel fogható tapasztalataink vannak, ha máshol nem, akkor a régiókból arról, hogy az ilyenképpen felfogott igazságosság következetes gyakorlása hova vezet.

A tehetség mint társadalomtól független biológiai adottság jobboldali gondolatának szerint, minthogy nem minden ember mutat tapasztalhatóan tehetséget, az erőforrások korlátozottak. Ebből fakadóan az iskola feladata csak az, hogy a tehetségeseket elkülönítse az értéktelenebbektől, s mindenki kapja azt, ami neki jár. Külön iskolát az egyiknek, külön a másiknak, amelyik egyben kijelöli a további életutat is. Látjuk ennek működését is a (hirtelen) decentralizálódó országokban, például nálunk.

A szélsőjobboldali nézetek szerint az egyén tehetsége, de népcsoport felsőbbrendűsége, alantas volta, csökkent morálja nagy biztonsággal felismerhető az alkata, a bőrszíne, arcberendezése stb. alapján.

A TEHETSÉG AZ ISKOLAI TUDÁSBAN

Egy további igazságosság-képzet szerint a társadalomban meglévő különbség megváltoztathatatlan tény ugyan, ám baloldali szempontból elfogadhatatlan, ez „nagy” volna, különösképpen, ha az elismertebb, előnyösebb helyek betöltését a származás, vagyon vagy éppen a szerencse határozza meg. Ehhez illeszkedő pedagógusi eszmerendszer szerint a természettől adott tehetségre épülő tudás, (a tanulás tehetsége) az egyetlen olyan elem, amelyben ember és ember közötti különbség tehető. (Arany János: Családi körének általános nézete szerint: „e fiúból pap lesz, akárki meglátja.”) Mondván: a tehetséges előbbre jut, a tehetségtelen lesüllyed. Az okos és tanult ember sokra viszi, a tompa és tanulatlan sorsa pedig maga a keserűség. Kitérő: vegyük észre a fentiekből, hogy az esélyek egyenlőségének gondolata kizárja az óhatatlanul elkülönüléssel járó tehetséggondozást.

Az iskolában megszereshető tudáson alapuló pedagógiai igazságosságképzet megváltoztathatónak tartja a társadalom rétegződését. Vannak azonban olyan pedagógiai nézetek is, amelyek szerint a tehetségek igazságossága voltaképp a tehetősek igazsága, mert a tehetség tartalmából kirekesztik azokat a kreativitást igénylő területeket, amelyeket a társadalmi elit kizár a maga értékvilágából, ellenben beemel minden olyan elemet, amelynek gyakorlati haszna nagyon csekély, sokkal inkább a másoktól való elkülönülés dokumentálását szolgálja, miképpen a latin nyelvtudás volt a XIX. század közepén, vagy a komolyzene ismerete, netán gyakorlása.

A tehetség jelentését tehát az adott társadalom határozza meg, nemcsak azzal, hogy olyan dimenzióban adja meg, amely a társadalom alsóbb szeleteiben élők számára nem, vagy csak nagy erőfeszítés árán értendő: a feketéknek a fehér kultúra, az ázsiaiaknak Európa, a nőknek a férfiaké, a fizikai munkát végző embereknek az elvontság és haszontalan dolgok. Másfelől pedig az is igaz, hogy eddig még nem sikerült olyan társadalmat építeni, amelyben az érvényesülés csak és kizárólag a

bármilyen értelemben vett tehetség, tudás alapján történik. (Ha nincs, de még lehet, ám az ilyen társadalom építésének programja a 80-as évek végétől, néhány egzotikus országtól eltekintve, a könyvtárakban áll a kutatók rendelkezésére.)

MOBILITÁS, TUDÁS, TEHETSÉG

Kétségtelen azonban, hogy a szocialista típusú oktatási rendszer a felemelkedés egyik csatornájaként komoly szerepet töltött be Kelet-Európában, így Magyarországon is, egészen a rendszerváltásig. Ám ez időponttól kezdve az iskolán kívüli világban számos új karrierutak nyíltak meg, amelyeket korábban éppen a társadalmi igazságosság nevében zártak el. (Csak emlékeztet-frissítőtül: ami nem áll állami felügyelet alatt, az önmagában ellenséges: az egyéni vállalkozó, a lángossütő, a nem-szövetkezeti paraszt a kollektív társadalmat gyengíti, a másodállású kisiparos kizsákmányol, ha főállású alkalmazottja volna, az érvényesüléshez ajánlott a párttagság stb. stb.) A piacgazdaság létrejötte leértékelte az iskola tudását és ezzel együtt mobilitásban betöltött szerepét is. Nyugat-Európában és az USA-ban pl.: a természettudományi ismeretek, olvasás megértés szintje tartósan alacsony, mert az iskolai tudás nem feltétlenül kell a boldoguláshoz, pontosabban: a sikeres élet feltétele nem a mobilitás, hanem az ettől függetlenül megszerezhető anyagi természetű elégedettség! Csak a tudásszinthez kezd most igazodni a volt szocialista államok közoktatásának színvonala. (Arany János korában a helyzet fordított volt: akkor a Nyugat volt a művelt, most pedig mi, de olyan területen, amelynek értéke egyre csökken.)

Az egységes oktatási rendszer mint a tehetséget a megérdemelt helyére eljuttató szisztéma megroppanni és darabokra hullani látszik Magyarországon a központosított igazgatás gyengülésével együtt. Elkülönülnek a tehetségek iskolánként, tagolttá válik az oktatási rendszer. Úgy tűnik, hogy minden társadalmi rétegnek megteremtődött a saját iskolája, a 6 és 8 osztályos gimnáziumok, a jó minőségű egyházi iskolák, a népes szakiskolák, a presztízsből növekvő különbséget mutató szakközépiskolák rendszere erre utal. A tehetség tehát nem az iskolarendszer egészében, hanem a többé-kevésbé azonos képzési célt folytató iskolák körében vált értelmessé.

Vegyük észre, hogy akkor értelmes felvetni a közoktatás északultuszának bírálatát, ha az iskolarendszer már szétesett. Akkor lehet nevetségessé tenni az oktatást, amikor az állam által fenntartott (városi) iskolákban elkülönülnek a diákok szülei iskolázottsága, jövedelmi aspirációi szerint. Csak akkor van értelme az egyszerű növény szákeresztmetszetének edénnyaláb szerkezetét, az athéni hajók számát, a jeles művész múzsáinak helyes sorrendjét és nevét megtanulni, ha mindezek kellenek a felemelkedéshez. Ha már nem, jöhet a nevelés, a jellem kialakítása, a megfelelő erkölcs építése és a stabilitást szolgáló világnézet. Ez a jobbos tehetségfelfogás egyik típusa, amelyik szűk körre szorítja a tudás alapú tehetséget, és mindenkire kiterjeszti a morál szabályzó erejét.

A TEHETSÉGEK ISKOLÁJÁNAK EGYIKE

A Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorlóiskola filozófiájának alapja, hogy tanulást pénzhiány ne gátoljon, s aki tanulni akar, elfogadja az iskola értékrendjét, annak mindent meg kell adni: egyéni foglalkozást, felzárkóztatást. Tisztában vagyunk azzal, hogy a növendékünk egyéni hozzájárulása, mondhatni az önrész nagysága a kritikus mozzanat, s reményeink szerint az iskolához kötődő kollégium tán sikeres lesz.

A közgazdászok körében ismert mondás szerint nincs ingyen ebéd, mert azt valakinek meg kell fizetnie. Így van ez az oktatásban is. Ha tehetséges és elszánt, ám tanulatlan diákkal foglalkozik Gyakorlóiskolánk kiváló tanára, akkor nem tudja már más tehetséges és tanult diák tudását építeni. Méltányosságból mégis megtesszük, még akkor is, ha tudjuk, hogy az utóbbi esetben rövidtávon nagyobb sikert érhetnénk el. Ha pedig a tehetséges és az iskola értékeit szorosán követő, ám

tanulmányaiban önhibáján kívül elmaradt diák jövőjét Gyakorlóiskolánk bármelyik vezető tanára egyengeti, akkor ez komoly pénzbe kerül, amelyet más diákoktól, más területtől kell elvenni. A Fővárosi Önkormányzat és a Gyakorlóiskola ezt megteszi, mert így tartjuk igazságosnak és méltányosnak. Mások iránti méltányosságból számos területen korlátozzuk magunkat, ám a képzés minőségéből egy jottányit sem engedhetünk. Ez már a méltányosságon kívüli terület.

Írta: Molnár László

JELENSÉGEK I.

Mostanában több lakásotthon átadásán vettem részt. Az ilyenkor szokásos ünnepélyes külsőségek, szalagátvágással, emelkedett beszédekkel, a szükséges politikai szereplők jelenlétével, elismerések átadásával, sok-sok támogató és vendég, mind-mind szériatartozékai egy ilyen eseménynek.

Nincs is ezzel semmi baj. Még ha gyakran egy politikus közszereplésére mozdul is rá a média, fontos, amit a közvélemény felé közvetít, mert segíti egy normalizálódó gyermekvédelem elfogadtatását.

Nem is kell ebben többet látni, mint a politika megnyilvánulási szükségletének és egy legalább annyira társadalmi, mint szakmai érdekeknek a kölcsönös előnyökön nyugvó kapcsolatát.

Még jó ideig szükség lesz erre a komparatív kapcsolatra. A valódi legitimációt az jelenti majd, amikor a ma még ünnepi köznapivá fog szelídülni, ha nem lesz többé országos esemény a lakásotthonba költözés, csak a helyi társadalom ügye lesz, sőt pusztán az érintettek, mindenekelőtt a gyermekek személyes ügye marad.

Addig is, amíg a széleskörű társadalmi elfogadtatás ideája a jövő században beteljesedik, nem lehet haszontalan az otthonok szemszögéből végiggondolni néhány „magátólértetődőséget”.

Ezek a gondolatok akkor fogalmazódnak meg, amikor rendszerint pezsgős pohárral a kezünkben járjuk be az otthont, amit a rövidesen odaköltöző gyerekek szolgálnak fel. Ezzel sincs semmi baj, hiszen ez egy hétköznapi lakásavatáskor is így szokás, legfeljebb a gyerekek számára ismeretlen vendégek vannak túlon túl sokan.

Vegyünk szemügyre néhány magétól értetődő jelenséget. Első nekifutásra csak keveset markoljunk, még így is kiderülhet, hogy túl sokra vállalkozunk.

A gyerekekkel beszélgetve hamar megtudjuk, hogy jutalomból vehetik birtokukba a házat, mert tanulásukkal és magatartásukkal kiérdemelték azt. Vagy

Egy többcélú közoktatási intézménnyé átalakult általános iskola és diákotthon „lakásotthonába” – ami a diákotthon egyik szegletében található, és megmagyarázhatatlan oknál fogva lakásotthonnak neveznek – az ún. ifis gyermekek költöznek.

Miért éppen ők?

Mert problémások, és elkülönítésük pedagógiai szempontból kívánatos.

Értem én, hogy valamilyen szempont szerint kell működnie a dolgoknak akkor, ha az iskolai működés értékeit és módszereit, különösen az értékelést, a minősítést, a jutalmazást és büntetést tekintem meghatározónak.

Csak hogy nem kellene annak tekinteni. Mert más az otthon és más az iskola.

Tudniillik az otthon, a tanulás és a munka színterei társadalmi méretekben utoljára a középkorban estek egybe és ez a színtér nem volt más, mint a család.

A társadalmi munkamegosztás, vagy ha úgy tetszik a modernizáció azóta ezt az egységet felborította és külön-külön intézményesítette.

Ha figyelmen kívül hagyjuk e színterek természetes szétválását, akkor összezavarjuk, megtévesztjük a gyermekeket, konfliktusokat, mindenekelőtt szerepkonfliktusokat gerjesztünk a velük dolgozóknak.

Eppen ezt a mesterséges képződményt vagyunk hivatva megszüntetni, ahol nevelőotthon, belső iskola, szakmunkásképzés, „művelődési ház” (lásd stúdiók, szakkörök, klubok), minden együtt volt.

A szociális szakma születése idehaza és differenciálódása – szociális munka, szociálpedagógia, gondozói szakmák – még rövid múltra tekint vissza. Az otthonokban dolgozók többségében még általános iskolai oktatásra hitelesített pedagógusok, akik sokszor többéves iskolai pályafutás után

kerültek a gyermekvédelembe, s így érthető, hogy szakmai személyiségükben a tanári attitűd a meghatározó.

A speciálisan e területre (is) képzett pszichopedagógusok valahogy nem váltak meghatározóvá, részben azért, mert nem itt helyezkedtek el.

Ilyen és efféle okait látom annak, hogy a gyermekek hazatérve az iskolából az otthonban továbbra is tanulói szerepüknek megfelelően lesznek kezelve és megerősítve, akár a nap huszonnégy órájában.

Nem jó az, ha egy iskola és egy otthon házirendjét összevetve elenyésző különbségeket találunk.

A szinterek, a helyzetek és a szerepek tartós felcserélése súlyos hiba.

Triviálisan fogalmazva a gyermekotthonnak, a lakásotthonnak otthonként kell működnie, míg az iskola úgyis iskola marad, mert így természetes.

Gondoljuk végig, hogy alaphelyzetben helyes szereposztás mellett is mekkora a kísértés lehetősége olyan integrált intézményekben – többcélú közoktatási intézményben, gyermekotthonban belső iskolával + lakásotthonnal a környezetében –, ahol a szabadságolások, influenzajárványok, és nagyszámú továbbtanuló kolléga esetén helyettesíteni kell. Ki kit fog helyettesíteni?

A munkaerővel és a túlórakerettel való „racionális gazdálkodás” hogyan békíthető össze a szakmailag elvárható gyakorlattal? Azt gondolom, hogy sehogy.

Közhelynek számít, hogy a pszichológus miért nem helyettesítheti a nevelőtanárt. Ugyanilyen szakmai közhelyé kell válnia annak is, hogy a lakásotthonban dolgozók helyett még átmenetileg sem végezhetnek munkát az ezzel a szereppel ellentétes szerepekben lévők.

Ha mindehhez kevésnek találjuk azt az érvet, hogy a gyerekeknek a normális társadalmi szerepeinkben kell látniuk minket, hogy helyes mintákat követhessenek, akkor lássuk be, hogy saját rosszul megválasztott vagy ránk kényszerített szerepeink bennünket is megzavarnak, érdekeinket sértik.

Könnyű végiggondolni, hogy a délelőtti tanítás során az én órámön vélt vagy valós sérelmet szenvedett gyermek délután a lakásotthonban hozzám, a helyettesítő pedagógushoz forduljon bizalommal?

Egyaránt hiteltelenné válhat valaki a helyettesített és a saját szerepében, a gyerekek és önmaga előtt is.

A lakásotthon az otthont nyújtó ellátások között a vérszerinti családjukat átmenetileg vagy tartósan nélkülöző gyermekek helyettesítő védelmének egyik színtere, és mint ilyen, minden gondozásba került gyermek számára alternatíva kell, hogy legyen személyiségállapotától, tanulmányi előmenetelétől és magatartásától függetlenül.

A lakásotthonba helyezés céljában nem lehet szelekciós elvek és mechanizmusok függvénye, nem lehet pozitíve vagy negatíve diszkrimináló, nem lehet „jó szándékú szegregáció” eredménye és semmiképpen nem stigmatizálhat.

Azért mondom, hogy céljában, mert nem szándékolt következményében még mindez sajnos előfordulhat egy rosszul megválasztott lakókörnyezetben, vagy hibás gondozói-nevelői munka mellett.

Számos más aspektusa is fölvethető a lakásotthonba kerülés körülményeinek, a lakásotthonok működésének és pedagógiájának, de hagyjunk ezekből más alkalmakra is.

Már egy újabb kört töltenek pezsgőspoharainkba, addigra a figyelmes és tájékozott olvasó fölcattan, és azt mondja, hogy képtelenségekről beszéltem.

Ha ugyanis számos szakember együttműködésében, a hatályos jogszabályok és a már létező szakmai normák betartása mellett terveztük meg a gyermek elhelyezését, ha a tervek végrehajtásán gyámok, gyámi tanácsadók és a gyámhivatal öröködik, akkor helyi pedagógiai ötletek alapján olyasmi, amiről szóltam, nem történhet meg.

És a tájékozott olvasónak valóban igaza van.

Írta: Bogár Zsuzsa

KÖTŐDÉS ÖRÖKBEFOGADÓ CSALÁDOKBAN

Magyarországon igen kevés olyan tanulmány készült, amely pszichológiai szemszögből vizsgálta volna az örökbefogadó családok életét. Mivel az után követés gyakorlata is igen szegényes, nagyon keveset tudunk arról, hogy mi történik a családokban az örökbefogadás után. Vizsgálatomban arra vállalkoztam, hogy kicsit bepillantsak az örökbefogadó családok életébe, hogy közelebbről megfigyeljem milyen kapcsolat alakul ki az örökbefogadott gyermek és örökbefogadó szülei között. A vizsgálat ismertetése, a hozzá kapcsolódó elméleti háttérrel együtt elhangzott az 1999 szeptemberében megtartott Nemzetközi Örökbefogadási Konferencia azonos című szekcióülésén, ahol azokat a lényeges tényezőket elemeztük, melyek hatással lehetnek a kötődés minőségének alakulására az örökbefogadott gyermek és örökbefogadó szülei között.

A KÖTŐDÉS ELMÉLETI ALAPJAI

A gyermek személyiségének és szociális kompetenciájának a fejlődésében a biológiai és veleszületett faktorok mellett jelentős szerepet játszik az a kapcsolati közeg is, amelyben felnő. A korai személyes kapcsolatok minősége igen nagy hatással van későbbi társas és érzelmi fejlődésére. Igaz, a társas kapcsolatok gyökerei az élet legkorábbi időszakára nyúlnak vissza, de a kölcsönösség, a társas világgal való kapcsolat hat és kilenc hónapos kor között hatalmas minőségi változáson megy át. Ebben az időszakban egy specifikus személyre szóló érzelmi kötelék, a kötődés kialakulása figyelhető meg a gyermek és a gondozója között. Ennek az érzelmi kapcsolatnak a legfőbb jellegzetességei, hogy a csecsemők megpróbálnak a gondozó közelében maradni, a gondozótól való elválás pedig nyugtalanságot, tiltakozást vált ki belőlük.

A korai kötődés elmélete egy angol pszichiáter, John Bowlby nevéhez kapcsolódik. Teóriájának lényege, hogy az ember, mint faj, olyan bioszociális ösztönnel születik, amely arra készíti a csecsemőt, hogy az őt gondozó személlyel szoros kapcsolatot alakítson ki. Bowlby tehát a kötődést egy létfontosságú, elsődleges szükséglet kielégítésének tartja, ami azért nagyon fontos, mert az újszülött számára a védelmet, a biztonságot az anya fizikai közelsége jelenti. Ezért ebben az időszakban igen nagy jelentőséget kapnak azok a viselkedések, melyek segítségével a gyermek az anyát a kapcsolat felvételére és fenntartására készíti vagy azok, amelyekkel ő maga tudja ezt a kapcsolatot megteremtetni. Ezeket a viselkedésformákat nevezte Bowlby kötődési viselkedéseknek.

Az elmélet szerint ennek az igen szoros érzelmi kapcsolatnak nemcsak a korai életszakaszban van ilyen nagy jelentősége. A gondozóval való korai tapasztalatokból ugyanis egy belső modell fejlődik ki, amely automatikusan és tudattalanul befolyásolja az egyén érzéseit, gondolkodását, viselkedését, másokhoz való viszonyulását. Így a gyermek minden kapcsolatba beleviszi a múlt emlékeit és a jövőre vonatkozó elvárásait. A belső modell azonban nemcsak a másokról alkotott elképzeléseket, elvárásokat befolyásolja, hanem az egyén saját személyiségéről kialakított képét is, hisz az elsődleges kötődési személyről és sajátmagáról kialakított reprezentáció szoros kapcsolatban van: Az a gyermek pl., akinek kötődési igényei nincsenek kielégítve, nemcsak a gondozóról alakít ki egy olyan modellt, melyben a gondozó visszautasító, hanem saját magáról is egy olyan ember képét alakítja ki, mint aki nem érdemes a szeretetre.

Bowlby elméletének empirikus alátámasztása során a kutatók különféle kötődési mintázatokat írtak le. Ezek a mintázatok két nagy csoportba sorolhatók: beszélhetünk biztonságos és bizonytalan kötődésről. Egy biztonságos kötődési mintázatot mutató gyerek képes az anyát biztonságos bázisként használni. Ha az anya a közelében van és a helyzet stresszmentes, nyugodtan játszik, folyamatosan

szemmel tartva az anya és a közte lévő távolságot. Feszültségteli szituáció esetén közeledik az anyához, az anya távozásakor pedig nyugtalan lesz. Ha az anya visszajön, egyből kommunikálja felé az érzelmeit, és pillanatok alatt megnyugszik. Ezzel szemben a bizonytalan kötődési mintázattal rendelkező gyerekek vagy alig mutatnak ilyen biztonságos bázis – kereső viselkedést, vagy túl szorosan kapcsolódnak az anyához, és egy esetleges szeparáció után nagyon nehezen megnyugtathatóak.

MEGHATÁROZÓ ELEMEEK A KÖTÖDÉS KIALAKULÁSÁBAN

A kulcstényező: anyai szenzitivitás

Azok a kutatások, melyek a kötődési minták különbségeinek háttérben álló tényezőket vizsgálták, leginkább az anyák magatartására összpontosítottak. A kutatók megfigyelések alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a biztonságos kötődés kialakulásában igen nagy szerepe van az anyai szenzitivitásnak. Ezen olyan viselkedést kell érteni az anya részéről, amely megfelel a gyermek szükségleteinek, érzékeny a gyermek jelzéseire, és azokra adekvát módon reagál. A kutatások eredményei azt mutatták, hogy a biztonságos kötődési mintázatot mutató gyerekek mamáira magas fokú szenzitivitás és szinkronitás volt jellemző. Ha a gyermek nyugodtan eljátszott egyedül, képesek voltak a háttérben maradni, míg ha a gyermeknek segítségre volt szüksége, elérhetőek voltak és megfelelően avatkoztak be a helyzetbe. A bizonytalanul kötődő gyerekek esetében a mamák általában akkor kapcsolódtak be a gyermek játékába, mikor azt a gyermek nem igényelte volna különösebben, viszont amikor a gyermeknek segítségre lett volna szüksége, visszavonultak, nem igazán tudtak mit kezdeni a gyermek distressz reakcióival, vagy nagyon kiszámíthatatlanul reagáltak a gyermek jelzéseire.

Szenzitív periódus – rizikótényezők

Szenzitív periódus alatt olyan életszakaszokat értünk a fejlődépszichológiában, melyekben bizonyos történéseknek kell bekövetkezni az ember életében ahhoz, hogy a későbbi fejlődési folyamat ne károsodjon. Bowlby elméletében megfogalmazza, hogy a szelektív specifikus kötődés a gondozóhoz egy ilyen szenzitív periódusban alakul ki az első életév harmadik negyedétől másfél – két éves korig. Kezdetben igen szilárdan állította, hogy ennek megfelelően a csecsemőkori anyai depriváció permanens és visszafordíthatatlan károsodásokat okoz a későbbi szociális életben. Elképzelései szerint az anyához való kapcsolódás teljes hiánya az első három életév során egy olyan személyiség kifejlődéséhez vezet, aki képtelen igazi érzelmekre épülő, tartós kapcsolatot kialakítani másokkal, de emellett megkülönböztetés nélkül mindenkihez, még a teljesen idegen emberekhez is barátságos viszonyulást mutat.

Bowlby álláspontját azonban sokan vitatták. A kritikusok szerint a korai szeparációval kapcsolatos tapasztalatok egészen különböző kimenetekhez vezetnek, melyek erősen függenek a későbbi tapasztalatoktól. Abban azonban számos szerző egyetért, hogy a korai szülő – gyerek szeparáció különböző fajtái, melyek általában harmonikus, de személyes szeretet nélküli életet jelentenek az élet első éveiben, nagy valószínűséggel veszélyeztetik a biztonságos szülő – gyerek kötődés kialakulását (Rutter, Quinton, Hill, 1990). Más szerzők is beszámoltak arról, hogy ha a gyermek élete első évében valamilyen okból kifolyólag nem részesül anyai gondozásban, valószínűbben sorolható a bizonytalanul kötődő kategóriába függetlenül a későbbi tapasztalatoktól (Belsky és Rovine, Chase-Lansdale és Owen, Jacobsen és Wille, évszám nélkül, idézi Belsky és Rovine, 1988; Hodges és Tizard, idézi Rutter, 1995). Nem feltétlenül arról van szó tehát, hogy ezek a gyerekek a későbbi életük folyamán egyáltalán nem lesznek képesek szorosabb kapcsolatot kialakítani felnőttekkel, hanem arról, hogy ez a kapcsolat nagyobb valószínűséggel lesz bizonytalan. Ugyanis a kötődési viselkedés, amely a gyermek és a gondozó közötti távolságot szabályozza, 6-12 hónapos kor körül evidens. Ebben az

időszakban egy adekvát gondozó kész válaszolni a gyermek szoros kontaktusra irányuló igényeire, és képes megérteni a csecsemő elváláskor mutatott distressz reakcióját. Két éves kor fölött azonban a gondozó talán kevésbé válaszkész a csecsemő közeledésére, és inkább elvárja, hogy nagyobb autonómiát mutasson. Ebben a korban a gyermek szoros kontaktus iránti igényét már „túlzott tapadásnak” tekinti, és nem biztos, hogy olyan türelmes a szeparációban mutatott distresszre. A kevésbé reszponzív gondozó jelenléte pedig megnehezítheti a biztonságos kötődés kialakulását (Chisholm, Carter, Ames, Morrison, 1995).

A fenti elképzelések mindegyikéből kitűnik tehát az a tény, hogy az első életevekben nagyon fontos a gyermek számára egy folyamatos és biztonságos kötődés kialakításának a lehetősége, és e lehetőség hiányának hatásai igen tartósak, még ha a későbbi családi tapasztalatok kedvezőek is.

ÖRÖKBEOFODÁS ÉS KÖTÖDÉS

Az örökbefogadott gyermeknek és az örökbefogadó szülőknek számos pszichológiai problémával kell szembenéznük az új kapcsolat kezdetén, és ezek a problémák nagy hatással lehetnek mind a gyermek további érzelmi fejlődésére, mind az örökbefogadás kimenetelére.

Az örökbefogadott gyermekek szempontjából két lényeges tényező van, amely hatással lehet a kötődés kialakulására: az életkor, amikor az örökbefogadó családhoz kerülnek és az előtörténetük, tapasztalataik. Az életkorral kapcsolatban Yarrow és munkatársai (Juffer és Rosenboom, 1997) végeztek jelentős kutatásokat. 1973-as vizsgálatukban azt találták, hogy a hat hónapos koruk alatt örökbefogadott gyerekek visszahúzódó magatartást mutattak az új mamájukkal szemben vagy nagyon ragaszkodtak hozzá, és vigasztalhatatlant sírni kezdtek, ha kikerült a látóterükből, míg akiket hat hónapos koruk után fogadtak örökbe, visszautasítást mutatnak az új mamával szemben. Ezen utóbbi csoportba tartozó gyermekek később is több szocio-emocionális problémát mutattak. Más kutatók a kötődés minőségét is vizsgálták a korai és a később örökbefogadott gyermekeknél. Egy romániai árvák kanadai szülők általi örökbefogadásának kimenetelét utánkövető vizsgálatban szintén az örökbefogadási életkor alapján választották két csoportra a gyermekeket. Az egyik adoptált csoportba azok kerültek, akiket nyolc hónapos koruk után fogadtak örökbe, a másikba pedig olyan babák, akiket négy hónapos koruk előtt. Emellett még alkalmaztak egy kanadai gyermekekből álló, vér szerinti szüleiknél élő kontrollcsoportot is. Az eredményeikből kiderül, hogy mindegyik örökbefogadott gyermek képes volt kötődés kialakítására az örökbefogadó szüleivel, bár a később örökbefogadott gyermekek nagyobb arányban mutattak bizonytalan kötődést, mint a korai örökbefogadott vagy a kanadai kontrollcsoport. Ebben a vizsgálatban a kutatók arra is kíváncsiak voltak, hogy mennyire jellemzi az örökbefogadott gyermekeket a megkülönböztetés nélküli barátságosság. Erre vonatkozóan az anyáknak tettek fel öt kérdést (PL: Mennyire barátságos a gyermeke idegen felnőttekkel? vagy Volt-e valaha félős? vagy Hajlamos-e arra, hogy elkószáljon?), melyekre a kapott válaszokat 1-5 pontozták az indiszkrinatív barátságosság szempontjából. A vizsgálatot végző kutatók azt állapították meg, hogy főleg a nyolc hónapos kor után örökbefogadott gyermekeknél volt ez a viselkedésforma jellemző, és akik itt magasabb pontszámot értek el, azok alacsonyabb kötődési biztonságot mutattak (Chisholm, 1996).

Az örökbefogadott gyermek előtörténetével kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy az intézeti tapasztalatok nagyon mély nyomot hagyhatnak bennük, melyek megnehezíthetik későbbi alkalmazkodásukat, a későbbi szociális kapcsolatok kialakulását. A gyakori gondozóváltásokból, a személyes interakciók alacsony intenzitásából, az anyai szeretet hiányából származó tapasztalatok miatt veszélyeztetve van az örökbefogadó szülőkhez való biztonságos kötődés kialakulása.

Természetesen az is lényeges kérdés, hogy az örökbefogadó szülők képesek-e kötődni egy nem vérszerinti gyermekhez a terhesség, a szülés, a kezdeti kommunikáció tapasztalatai nélkül. A biztonságos kötődés kialakulása szempontjából nagyon fontosak mindazok a problémák, melyek az

adoptáltak szülővé válásából adódnak. Az ebben az életciklusban felmerülő gondok igencsak különböznek azoktól, melyekkel egy nem adoptáló családnak kell szembenéznie a gyermek születése előtt, így az örökbefogadó szülőknek kevesebb szerepmódeljük van a problémák megoldásában, és általában kevesebb támogatást kapnak a rokonoktól, barátoktól. Az első és talán legfontosabb stresszforrás a meddőség ténye, amely számos pszichológiai problémához kapcsolódhat. Ilyenek például az alacsony önbizalom, a torzult testkép, szorongás, depresszió, zavarok a házastársi kommunikációban. Ha a pár nem tud megküzdeni ezzel a problémával, sérülhet a családon belüli bizalom és biztonság. Ez megnehezíti azt, hogy befogadják az örökbefogadott babát a családba, hogy melegséget, pozitív érzéseket mutassanak irányába. Ezenkívül az állandó figyelmet igénylő gyermek, aki akadályozza őket megszokott függetlenségükben, esetleg fel is erősítheti ezeket a megoldatlan érzéseket, így a düh, az ellenségesség érzése a gyermekre irányulhat. A másik lényeges probléma, hogy a pároknak akár több évet is kell várni a gyermek örökbefogadására, és az a tény, hogy nincs biztos időpont, hogy állandó készenlétben élnek, növelheti a pár szorongását, amely szintén ellentmondhat a későbbi meleg, elfogadó és érzékeny szülői attitűddel. További konfliktusok forrásai lehetnek a szülők reményei, elvárásai a gyermekkel kapcsolatban, melyek nagyon sokszor nem felelnek meg a valóságnak. A szülőknek gyakran kell szembesülniük azzal, hogy miután hazaviszik otthonukba a gyermeket, nyoma sincs az oly áhított boldogságnak, szeretetnek, hisz ilyenkor a gyermek élete is hatalmas változáson megy keresztül, neki is szüksége van egy bizonyos időre, amíg alkalmazkodik környezetéhez, feloldódik és képes lesz szeretetet adni és kapni. A szülők számára az elvárások széttröszése azonban további szorongásokhoz, az elégedettség csökkenéséhez vezet, ami szintén kapcsolatba hozható a szülő és gyermek közötti interakciókban mutatkozó későbbi problémákkal.

A szenzitív válaszkészség, a biztonságos kötődés egyik lényeges elemének kialakulását is aláaknázhatják bizonyos tényezők: az intézetben nevelkedett gyermekeknél gyakrabban fordulhat elő nem optimális egészségi állapot, amely esetleg hatással lehet jelzései konzisztenciájára, értelmezhetőségére. Ez az anyában inkompetencia-érzést, szorongást idézhet elő, ami megnehezíti azt, hogy a gyermek jelzéseire adekváтан reagáljon. Vizsgálattal elsősorban azt szerettem volna feltárni, hogy mindezen rizikótényezők hatásaként jelentkezik-e különbség az örökbefogadott gyermekek és az illesztett kontrollcsoport között a kötődés minőségében, az örökbefogadó mamák és a kontrollcsoport mamái között pedig az anyai szenzitivitás terén.

A VIZSGÁLAT

Vizsgálati személyek

A vizsgálatban 10 örökbefogadott gyermek és örökbefogadó anyja vett részt. A gyermekek közül hat fiú és négy lány, életkoruk 23 és 50 hónap között mozog, a csoport átlagéletkora 30 hónap. A gyerekeket változó életkorokban fogadták örökbe. A legkorábbi időpont az egy hónapos életkor volt, a legkésőbbi 28 hónap. Az örökbefogadás idejének átlagértéke 10 hónapos kor volt. A gyermekek mindegyike már legalább fél éve élt örökbefogadó szüleivel. Részt vett még a vizsgálatban egy kontrollcsoport is, amely biológiai kapcsolatban álló anya – gyerek párokat foglalt magába. Őket úgy választottam meg, hogy a gyermekek neme és életkora, valamint a mamák iskolai végzettsége megegyezett a hozzájuk illesztett örökbefogadó anya – örökbefogadott gyerek páros adataival.

Eszközök

A kötődés és az anyai szenzitivitás mérésére két olyan módszert használtam, amely otthoni megfigyelésen alapul. A megfigyelt periódus adott szempontok szerinti elemzése során megállapítható a kötődés biztonságának, illetve az anyai szenzitivitásnak a mértéke.

Eredmények

A fenti módszerek segítségével kapott adatok statisztikai feldolgozásának eredményeként az állapítható meg, hogy sem a gyermekek kötődési biztonságában, sem az anyai szenzitivitásban nem mutatkozott figyelemre méltó eltérés a vizsgálati csoport és a kontrollcsoport között.

Értelmezés

A gyermekek kötődésére vonatkozó eredmény egyik kézenfekvő magyarázata az lehet, hogy az örökbefogadott csoportban lévő gyermekek nagy része egészen kicsi korban (1 hónaposán) került az örökbefogadó családjához. Ezalatt az egy hónap alatt, amit esetleg kórházban vagy csecsemőotthonban töltöttek, nem érték őket olyan intenzív és tartós negatív tapasztalatok, és abban az életkorban pedig, amit a szakirodalom a kötődésre szenzitív szakasznak nevez (6-8 hónapos kor után), már több hónapja örökbefogadó családjukban éltek, így már mind a gyermeknek, mind a szülőknek volt lehetőségük arra, hogy ráhangolódjanak egymás természetére, a közösen átélt események pedig már erőssé tették az összetartozás érzését. A mamák érzékenysége szempontjából természetesen lehetnek nehézségei is egy ilyen korai örökbefogadásnak, hisz egy csecsemő gondozása valószínűleg nagyobb bizonytalanságot vált ki a szülőből. Az eredményekből azonban úgy tűnik, hogy ezeket a rizikófaktorokat ellensúlyozták azok a tényezők, melyek védőfaktoroként lehetnek jelen egy ilyen helyzetben: ilyen kicsi korban a mamáknak talán könnyebb volt megismerni a gyermek jelzéseit, könnyebben tudtak ráhangolódni a gyermekre.

Vannak azonban a vizsgálati csoportban olyan gyermekek is, akik jóval a kötődésre érzékeny életkor után kerültek az örökbefogadó szüleikhez, ennek megfelelően hosszabb időt töltöttek intézetben, vagy esetleg nem megfelelő, elutasító otthoni légkörben, de ezek között a gyermekek között is akad olyan aki igen magas pontszámot ért el a kötődés felmérése során, és ugyanígy az anyai szenzitivitás felmérésénél is előfordultak magasabb pontszámok ezen gyermekek mamáinál. Tehát valószínű, hogy a számos rizikófaktor mellett, ami egy ilyen helyzetben felmerülhet, léteznek olyan védőfaktorok, melyek elősegítik azt, hogy a gyermek a későbbiekben képes legyen új mamáját biztonságos bázisnak, szeretetet adó kötődési személynek tekinteni, a mama pedig képes szenzitivén, adekvát válaszkészséggel reagálni a gyermek jelzéseire. A gyermek szempontjából ilyen védőfaktor lehet például a temperamentum. Ha a gyermek veleszületetten pozitív szemléletmóddal, könnyű temperamentummal rendelkezik, ez sokat segíthet abban, hogy a korai, esetleges negatív tapasztalatok ne hagyjanak mély nyomot a személyiségében. Szintén védőfaktoroként szerepelhetett ezeknél a gyermekeknél az, ha az örökbefogadásuk előtt, akár csecsemőotthonban, meleg, elfogadó nevelésben részesültek, és lehetőségük volt jó kapcsolatok kialakítására. Ebben az esetben a gondozótól való szeparáció nagyobb distresszt jelent a gyermek számára, azonban ha már volt lehetősége megtapasztalni a szeretetteljes gondozást és pozitív kapcsolatot, a későbbiekben nagyobb bizalommal fordul majd örökbefogadó szüleihez, és képes lesz velük is biztonságos kapcsolat kialakítására. Mindezek a tényezők az anyai viselkedésre, szenzitivitásra is hatással lehetnek: a gyermek pozitív, könnyű temperamentuma, bizalomteljes odafordulása csökkentheti az örökbefogadást körülvevő problémákból adódó szorongásukat, és így lehetővé teszi, hogy ők is kialakítsanak egy bizalomteljes, elfogadó, meleg atmoszférát a gyermek számára.

A vizsgálat eredményei tehát arra utalnak, hogy az örökbefogadás, mint komplex élethelyzet, a biológiai anya – gyerek kapcsolathoz képest nem alapvető minőségi különbségeket generáló tényező. Vagyis nem a vérségi kapcsolat az, ami miatt a gyermekek ragaszkodnak a szüleikhez, hanem a szeretet és a törődés miatt, amit kapnak tőlük. Az örökbefogadó szülő pedig képes elfogadó, meleg családi atmoszférát teremteni a gyermeke számára.

IRODALOM:

BELSKY, J., ROVINE, M. J. (1988): Nonmaternal Care in the First Year of Life and the Security of Infant – Parent Attachment Child Development 1988 Febr. Vol. 59. No. 1. 157-168

CHISHOLM, K. (1996): Románián Adoptees Three Years Later: Attachment and Indiscriminately Friendly Behavior Poster at the Biennial Conference of the International Society for the Study of Behavioral Development 1996, Aug. 12-16 Québec City, Canada

CHISHOLM, K., CARTER, M. C, AMES, E. W., MORISON, S., J. (1995): Attachment Security and Indiscriminately Friendly Behavior in Children Adopted from Románián Orphanages Development and Psychopathology 1997 Vol. 7. 283-294

JUFFER, R, ROSENBOOM, L. G. (1997): Infant – Mother Attachment of Internationally Adopted Children in the Netherlands International Journal of Behavior Development 1997 Vol. 20. No. 1.93-107

RUTTER, M. (1995): Maternal Deprivation

BORNSTEIN, M. H.(Ed): Handbook of Parenting 1995 Lawrence Erlbaum Associates New Jersey 3-31

RUTTER, M. QUINTON, D., HILL, J. (1990): Adult Outcome of Institution – Reared Children: Males and Females Compared

ROBINS, L, RUTTER, M. (Ed.): Straight and devious pathways from childhood to adulthood New York Cambridge University Press 1990 135-157

Írta: Jásper Éva

SZOCIÁLIS MUNKA EGY LAKÓOTTHONBAN ÉLŐ, ÉRTELMILEG SÉRÜLT FIATALLAL ÉS CSALÁDJÁVAL

ELŐZMÉNYEK

B. 1994-ben nyert felvételt otthonunkba, ő volt az első kliensünk. Első találkozásunk egy gyermek mentálhigiénés osztály volt, ahol B-t epilepsziával kezelték. A 17 éves fiút hozzánk ajánló védőnő véleménye szerint B-t azonnal ki kell emelni a környezetéből, mert elhanyagolják a szülei, nappal kizárják az utcára, ahol B. állandóan verekedésekbe keveredik. Találkozásunkkor B. valóban tele volt „harcis” sebekkel, lehajtotta a fejét, nem nézett a szemembe, és kérdéseimre csak rövid tömondatokban válaszolt. Megbeszéltük a védőnővel, hogy elmennek a pszichiátriai, gyógypedagógiai szűrésre, majd a szülőkkel együtt jelentkeznek nálunk.

B. RÖVID ÉLETTÖRTÉNETE

A szülőkkel folytatott beszélgetés során a következő információkat tudtam meg B-ről. 1977-ben született második gyermekként, édesanyja első házasságából. Édesanyja nem vett észre semmi különösöt B. fejlődésében, normálisnak találta. Hideg zuhanyként érte a hír, amikor az iskolaérettségi vizsgálatok után az áthelyező bizottság elé küldték őket. Ott megállapították, hogy B. enyhén értelmi fogyatékos, és kiegészítő iskolába irányították. Ekkoriban a szülők házassága már nagyon labilis volt, válással végződött. A mamának hamarosan új élettársa lett, aki elhatározta, hogy majd megneveli B-t. Szinte mindennaposá váltak a verések. B-nek feltehetőleg már ekkor komoly epilepsziás rohamai voltak, amelyről a szülők azt gondolták, hogy direkt csinálja, ezért fegyelmezésként ismét megverték. Édesanyja új kapcsolatából született egy kislány, akit nem engednek B. közelébe, nehogy ártson neki. A kislány most 6 éves és feltehetőleg a megterhelt környezeti hatások miatt ambuláns pszichoterápiás kezelésre szorul. B. bátyjával való kapcsolata rendkívül feszült. A mama a B-vel való foglalkozás terhét áthárította nagyobbik fiára, aki ezt kényszerként éli meg, és szabadulni szeretne ettől a tehertől. B. édesapjával való kapcsolata a szülei válásakor gyakorlatilag megszakadt.

A küldő intézménytől azt az információt kaptam, hogy B-t sürgősen el kell távolítani a mamától, mert ők még „ilyen rossz anyát nem láttak”, és B-nél szuicid veszély állt fenn. Emellett B-nek veszélyes epilepsziás rohamai voltak, agressziója mellett szadisztikus fantáziák is megjelentek. Antiszociális viselkedészavar veszélye állt fenn, súlyos dadogása pedig megnehezítette számára a világgal való kommunikációt.

AZ ELSŐ INTERJÚ, CÉLMEGHATÁROZÁS

Az első interjú alkalmával jelen volt B., az édesanya, a nevelőapa és B. kishúga. B. szülei társaságában ha lehet, még zavartabb volt, mint előtte. Főleg a mama beszélt. A nevelőapa csak akkor válaszolt, ha személyesen neki címeztem a kérdést. Első beszélgetésünk az volt az érzésem, hogy B-nek úgy tudok segíteni, ha a családjának is megajánlom a segítséget. B. ugyanis mindenféle nehézsége ellenére láthatóan kötődött kishúgához, bátyjához és édesanyjához. Nevelőapját a mai napig nem tudja elfogadni. B. édesanyja találkozásunkkor már ott tartott, hogy B-t állami gondozásba adja. Az első fontos cél így magától értetődő volt: tehermentesíteni kell a családot, ugyanakkor segíteni is őket abban, hogy B-t elfogadják olyannak, amilyen, ha otthon van. A másik célként a szülők B. önállóbbá tételét tűzték ki. Az intervenciókat így két szalon indítottuk el:

- 1, közvetlen munka B-vel
- 2, támogatás nyújtása B. családjának.

ESETI MUNKA B-VEL

Első szakasz

A B-vel való közvetlen munka legelső lépése a fiú „megszelídítése” volt. B. hozzánk kerülésekor olyan volt, mint egy csapdába esett kis vadember. Ha nyúltam felé, kezét védekezőleg emelte maga elé, azt gondolta, hogy meg akarom ütni. Habzsolta az ételt, gyakran a rosszuléig ette tele magát. Ha mi már nem tettünk elé ennivalót, akkor bemászott a környékünkön lévő kertekbe és onnan próbált élelmet keríteni. (B-t otthonlétekor étel-ital nélkül kizárták a lakásból kora reggeltől késő estig, ezért a serdülőkorban lévő fiú feltehetőleg sokat éhezett.) B. nagyon nehezen oldódott, a rövid „igen-nem” válaszokon kívül nem nagyon lehetett belőle mást kipróbálni. Erőteljes agresszív késztetései voltak, amelyet a körülötte lévő tárgyak tönkretételében vezetett le. Ennek a nehéz időszaknak az átvészelését segítette, hogy B. 3 hétig egyedüli lakónk volt, így intenzívebben tudtunk figyelni rá. B. speciális szakiskolában tanult, ahol az első év végén kémiából megbuktatták. A pótvizsga pedig hozzánk kerülése után két héttel volt esedékes. B. nagyon szorongott, mi lesz vele, ha nem sikerül. Próbáltam megnyugtatni, mindent megteszünk még az előttünk álló két hétben, hogy sikerüljön. Ha ennek ellenére mégsem sikerül, majd kitalálunk valamit. Az volt az érzésem, hogy B. jelenlegi állapotában nem bírna elviselni egy kudarchelyzetet. Ennek megelőzése érdekében a vizsga előtt beszéltem B. tanárával, aki megértette a helyzetet és átengedte B-t a vizsgán. Itt persze felmerülhet a kérdés: etikus-e egy ilyen lépés? Én azonban utólagos értékelésem alapján is úgy gondolom, hogy nem volt más választásom. B. tudása alapján biztosan megbukott volna, ezt azonban labilis pszichés állapota miatt igen nehezen viselte volna el. Ne feledjük, épp erre az időszakra esik, mikor szülei végső kétségbeesésük miatt meg akartak válni B-től. A sikeres pótvizsga azonban boldoggá teszi B-t, végre sikerült neki valami. Hozzám való kötődését inkább viselkedésével, mint szavakban fejezte ki. Például mikor elkísértem az évnnyitóra, akkor, bár kamaszhoz méltóan próbált nyíltan nem odafigyelni rám (én is akceptáltam ezt, próbáltam észrevétlen maradni), de azért lopva mindig megnézte, megvagyok-e még. B. megismerkedésünktől tudta, hogy én hosszabb időre el fogok utazni, és addig egy kollégám foglalkozik vele. Az utolsó alkalommal, mikor találkoztunk, B. odadobott hozzám egy füzetet és röviden közölte, hogy ezt vigyem magammal, majd köszönés nélkül elfordult tőlem. Távollétem alatt kollégáim közvetítésével több levelet is kaptam B-től, az egyiket szó szerint idézem: „Milyen jó neked hogy most Hollandiába vagy irigyelek téked. mérnem vittél magadal hollandiába. Üdvözöllek téged irigyelek hogy jó szállodákba vagy. biztos jó ruhákba vagy és irigyellek hozzál nekem valamit.” B. nagyon várt vissza, kollégáim elmondásuk szerint nem tudtak közel kerülni hozzá. Megérkezésem után azonban B. olyan elutasítóan viselkedett velem, mint a kisgyermek édesanyjával ha az magukra hagyja egy időre őket. Hetekig nem vett tudomást rólam, míg végül egy kedves jelenet keretében megtört a jég. B. tanult a szobájában, mellé léptem, és megkérdeztem, mit csinál. B. tőle meglepő módon mélyen a szemembe nézett, kamaszos kedvességgel meglegyintette az arcomat, és azt mondta: na jól van. Ez a történet pecsételte meg közöttünk az igazi munkakapcsolatot.

Második szakasz

B-t a szociális munka eszköztára szerint próbáltam közvetett és közvetlen módon is segíteni. Újra kapcsolatba léptem a szülőkkel, a kórházi osztályon B-t kezelő orvossal, pszichológussal, illetve az iskolával, ahol B. tanult. A házon belül B. fejlesztése, támogatása a következő területen volt szükséges:

1. biztonságos légkör megteremtése, amelyben megnyílhat és destruktív viselkedése korrigálható
2. segítség a tanulásban

3. a társadalom szabályait közvetíteni felé
4. családja és közte kommunikációt elindítani.

B. a csoportos helyzetben, családjából hozott minta alapján gyakran került bűnbak szerepbe. Ezt hosszú ideig védekezés nélkül tűrte, illetve magában bosszút forralt a rá panaszkodókkal szemben. Biztattuk, mondja el ő is, hogyan látja a dolgokat. B. azonban visszahúzódott, és azt mondta: nincs véleménye. Lassan megértette, ilyenkor nem számon kérni akarjuk, hanem megérteni a cselekedeteit. B. 2 év után eljutott addig, hogy már képes véleményt mondani, megvédeni magát és a tetteinek az indítékáról beszámolni.

A négy szemközti helyzet B. számára talán még elviselhetlenebb, mint a csoport. Zavarban volt, a földet nézte, a kérdéseimre nem válaszolt. Eleinte természetes közegében próbáltam B-vel kapcsoltni, pl. főzés közben stb. B. ilyenkor kevésbé volt zavart, könnyebben lehetett megközelíteni. Ebben az időben gyakran mentünk együtt ügyeket intézni. B. mindig (a mai napig) előre ment legalább tíz méterre. B. egyre nyitottabb és nyugodtabb lett a nálunk eltöltött idő alatt. Az első év után készülődtünk a nyárra, és eredeti megállapodásunk szerint B. hazament volna az egyhónapos nyári szünetire családjához. Ekkor azonban újra krízisbe került. Agresszív késztetési erők voltak, hogy nem tudott rajtuk uralkodni. Szadista fantáziáját állatok kíntásában realizálta, és azt is sejtette, hogy az otthon töltött hétvége alatt összeütközésbe került a rendőrséggel. Ezek után nem mertük hazaengedni. Segítséget kértünk az egyik hasonló intézménytől, ahol befogadták arra az egy hónapra, amíg mi bezártunk. A nyár után megállapodtunk B-vel, hogy minden héten egyszer leülünk beszélgetni. B. gyakran elbújt a beszélgetések elől, de hozzám való kötődése minden eddiginél intenzívebb lett. „Szerelmes” leveleket kaptam tőle. Ezeket általában olyan helyzetben adta oda, mikor már nem tudtunk beszélni róla. (Mér az utcán voltam, mert indultam, vagy ő ment éppen valahová. Az egyik alkalommal bedobta a levelét az irodába, ahol ültem, majd kirohanta kertbe. Utánamentem. Ő azonban nem akart meghallgatni, azt kérte, írjak én is neki. Pszichológus munkatársaimmal való konzultáció után a következőt írtam neki: Nagyon örülök fejlődésének, annak, hogy képes kifejezni érzéseit, de fontos lenne, hogy erről beszéljünk. Később kiderült: B. rajtam próbálta ki, visszautasítják-e a levelét, amelyben érzelmeiről ír. Hamarosan azzal az ötlettel hozakodott elő, hogy levelet szeretne írni édesanyjának. Ez volt az a pont, amikor B-vel és családjával folytatott munkám a valóságban is összeért. Az édesanya megdöbbsent B. levelén, azt kérdezte, most mit csináljon. Megkérdeztem, mit szeretne tenni. Ő azt válaszolta, hogy semmiképpen nem akar írni B-nek. Végül abban maradtunk, hogy megemlíti B-nek, hogy megkapta a levelét. Érezhetően javult a kapcsolat B. és családja között. B. egyre inkább meg tudta különböztetni a helyes és helytelen dolgokat egymástól. Erre utal a következő történés is. B. iskola után nem jött haza. Nagyon aggódtunk érte, mert attól féltünk, hogy epilepsziás roszullét miatt marad el. Felhívtam a kórházakat, rendőrséget, szüleit. B-ről azonban senki nem tudott. Végül B. több órás késéssel jött, egy másik kliensünkkel együtt, aki B-vel ellentétben bejelentette, hogy később jön. Megérkezésükkor mindkét fiatalat félrehívtam. B-nek elmondtam, hogy mennyire aggódtam érte, és hány helyen érdeklődtem iránta. B. felkiáltott: Úristen! Ezután B. barátja aggódni kezdett, biztosan őt is hibáztatom. Mielőtt bármit mondhattam volna, B. nagyon komolyan rám nézett és felnőtthöz méltóan azt mondta: Én vagyok a felelős mindenért, ő nem tehet róla. Én felejtettem el szólni! Büszke voltam rá, hiszen tudom, hogy idáig nagyon hosszú és keserves út vezetett. B. hozzánk kerülése előtt az utcán töltött órák alatt rossz bandákba keveredett. Az ép értelmű, deviáns fiatalok B. elmondása szerint gyakran használták fel B-t különböző heccekre. B. meglátásom szerint mindent megtett azért, hogy elfogadják. Ő komolyan hitte azt, ha a többiek utasítására például megver egy járókelőt, akkor az jó vicc (hiszen a referenciának számító bandatagok is nevettek. Attól tartok, ők inkább B. „mulyaságán” vigyorogtak.) Nálunk is ilyen módon akarta a többiek szimpátiáját elnyerni. Néha támogatásra talált, de többnyire társai (persze a mi hatásunkra) keményen bíralták cselekedeteit. B. a csoportmunka során kapott visszajelzések alapján kezdett el fejlődni, ekkor következett be viselkedésében az a változás, melyet édesanyja így foglalt össze: sokkal nyugodtabb,

itthon is jól elvan. Ma már nem rettegünk attól, hogy mi lesz, ha hazajön. B. nehezen viseli a feszültségeket a mai napig. Régebben próbált nem tudomást venni a vitákról, nem belevonódni a feszültségektől terhes helyzetekbe. Még munkánk kezdetén, az egyik megbeszélés alkalmával az akkori vezető és az egyik stábtag között vita kerekedett. B. ekkor leült a földre a lábam elé, majd egyszer csak felkiáltott: ne tessék már veszekedni. Ma már hasonló helyzetben (nem túl gyakran) előfordul, hogy ő is elmondja a gondolatait a megvitatásra kerülő kérdésről.

ÖSSZEGZÉS

Ezek alapján azt gondolom, sikerült B. számára olyan meleg, biztonságos légkört nyújtani, amellyel deviáns viselkedése korrigálható és amelyben kifejezheti magát. A társadalom szabályai ugyan még nem váltak belsővé nála, de a mi (társai és a személyzet) kedvünkért egyre kevesebbszer csinál bajt. Sőt, egy új kliensünknek, aki szintén hajlamos a devianciára, ő próbálja a társadalom normáit közvetíteni. Azonban van, amikor túl nagy a kísértés, és nem tudnak ellenállni. B. ebben a helyzetben megmutatja az új fiúnak, hogyan kell a stáb adta segítséget kihasználni. B. a gyógypedagógiai fejlesztésnek köszönhetően akadálytalanul végzi az iskolát, logikai készsége sokat fejlődött (ő az egyik fő sakkmester).

ESETMUNKA B. CSALÁDJÁVAL

A fentiek mellett célunk volt B. és családja között a kapcsolatot legalább az elviselhetőségig optimalizálni. B. családjához kezdetben 2 hetenként, később havonta 1 1/2 órára mentem ki. Legelső látogatásomkor a mama fogadott, a család többi tagja elment otthonról. Később a nevelőapa ugyan megérkezett, de a mama nem tudta a beszélgetésünkre becsalni. Hosszú ideig látogatásaimkor csak a mamával tudtam beszélni. Elbeszéléseiből kiderült számomra, hogy a családtagok nem kommunikálnak egymással, jóformán semmit nem tudnak egymásról, csak egymás mellett élnek. A családban a negatív indulatok B-re, a pozitív indulatok pedig kishúgára kerülnek. Egyéves munkába került, mire a családtagok annyira megbíztak bennem, hogy hajlandóak voltak velem nyíltan beszélni B-vel kapcsolatos érzéseikről. B. édesanyja elmondta, hogy ő legszívesebben eldugná egy pincébe, hogy senki ne lássa. Kilátástalannak tartja a helyzetet: ennek soha nem lesz vége. Ez nem olyan, mint egy tüdőgyulladás, ez a gyerek soha nem lesz egészséges. B. nevelőapja eleinte nem szólalt meg, csak figyelt. Azonban mikor arra kérdeztem rá, mikor figyeltek fel először a fiú epilepsziás rohamára, kiderült, ezzel kapcsolatban milyen mély büntudat él a nevelőapában. Elmondása szerint akkor volt B-nek először epilepsziás rohama, amikor ő megfegyelmezte, mert nem akart rendet rakni a szekrényben. B. bátyja máig indulatosan hozzáteszi a történehez: „Én lakok egy szobában az öcsémmel, éveken át azt lestem éjszakánként, hogy mikor van rohama, mikor kell kihúznom szobából, hogy legalább ne oda pisiljen. Nem merek vendéget sem hívni, mert nézze meg hogy néz ki az a szoba. Addig nem állok neki szépíteni, amíg az öcsém ilyen vandál.” Beszélgetésünkkor azt is elmondták, hogy azért nem akartak velem beszélni, mert attól féltek, hogy majd én is letolom őket. Próbáltam megértetni velük, én nem akarom minősíteni őket (mire fel is tenném), abban szeretnék segíteni nekik, hogy találjunk egy olyan megoldást amely nekik és B-nek is jó (B. ezen a beszélgetésen nem vett részt). Abban maradtunk, hogy B. csak két hetenként megy haza hétvégére, így lesz egy nyugodt hétvégéjük, amikor hazamegy, akkor megpróbálják jobban tolerálni furcsaságait, viselkedését. A báty azt is megígérte, hogy azon a hétvégén, amikor B. otthon lesz, foglalkozik vele egy kicsit. Úgy gondoltam, hogy B-nek is előnyösebb lesz, ha ugyan időben kevesebb időt tölt otthon, de azt kellemesebben. Fontos volt ez azért is, mert a családnak szembesülnie kellett azzal is, hogy B. távollétében is vannak olyan konfliktusaik, amit nem tudnak megoldani.

Az ügyintézésben is segítenem kellett a családot. (Közvetett beavatkozás.) Egy időre teljesen átvettem a mamától B. ügyének az intézését. Szüksége volt a tehermentesítésre ilyen szinten is. Sokat beszélt sérelmeiről is. Mindenki támadja őt, hogy rossz anya. Neki senki nem mond semmit. Biztattam, mindenhol kérdezze meg azt, ami érdekli. Próbáltam közvetett módon is segíteni. Pl. beszéltem B. kezelőorvosával, ne ítélje el az anyát, mert ha ambivalens is, de harcol a beteg fiáért. Ezután elmentünk a kezelőorvoshoz, akit az anya végre kifaggathatott fia betegségéről, kilátásairól. Később a mama már csak segítséget kért (hogyan kell a leszázalékolást elintézni, kitől kell az emelt szintű családi pótlékot igényelni stb.).

ÖSSZEGZÉS

Két év intenzív segítségnyújtás után úgy tűnik, B-t elfogadják, tolerálják. Az első nyárral ellentétben már természetes volt számukra, hogy B. otthon tölti a nyarat.

A mama képessé vált anyai funkcióit felvállalni. Emellett azonban további nehézségeket kell leküzdenie a családnak, pl. mi lesz B-vel, ha az iskolát befejezi.

Mindent összevetve B. ugyan nagyon sokat fejlődött, de önálló életvitelre még nem képes. További fejlesztése, támogatása szükséges. Családjával a kapcsolat nem ideális, de már elviselhető. Azt hiszem, a kitűzött célokat a lehetőségekhez mérten B. esetében sikerült elérni. A jövője biztosított lenne egy kiscsoportos lakóotthonban, ahol kis segítséggel viszonylag önállóan élhetne.

Írta: Büki Péter

VESZÉLYEZTETETT FELNŐTTEK A GYERMEKOTTHONOKBAN

Az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet Szakellátási Osztályának munkatársai a gyermekotthonok látogatása során, telefonbeszélgetések alkalmával és a beérkezett levelekből sokszor hallanak, olvasnak arról, hogy a lakásotthonban élő gyermekek egy része nem alkalmas az ilyen környezetben való elhelyezésre, mert visszaélnék a bizalommal; a nevelőket gyakran kijátsszák egymás ellen; gyakran hazudnak; sokszor agresszívek. Visszatérő panasz, hogy hiányzik a speciális szükségletű gyermekek ellátására alkalmas intézmény (hálózat), valamint kevés a speciális szükségletű gyermekek ellátásában segítséget adó szakember (pszichiáter, pszichológus, gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus, stb.). Gyakran hallanak a gyermekotthoni, a lakásotthoni munkatársak nagyarányú fluktuációjáról, aminek a legtöbb esetben a szakmai kudarcok, az elkeseredettség az oka.

A gyermekotthonokban, lakásotthonokban dolgozó szakemberek személyiségének védelme is alapvető feladata a gyermekvédelmi szakmának. A következőkben ennek a védelemnek néhány aspektusára próbálok rávilágítani.

A „válaszadás” alapvető funkciója minden civilizációnak. Meg kell magyarázniuk azt, hogy hogyan jött létre a világ, mi emberek hogyan kerültünk bele, hol a helyünk, mit kell tennünk, hogyan kell viselkednünk ahhoz, hogy életben maradjunk? Meg kell magyarázniuk, hogy milyen erők mozgatják a világot, és ezzel lehetővé kell tenniük, hogy kezelni tudjuk a világot. Ki kell jelölniük a jó és a rossz határait, és el kell fogadtatniuk velünk a szenvedés, a mulandóság, a halál tényét. Értelmes szerepeket és célokat kell kínálniuk nekünk, hogy érezhessük: fontos tagjai vagyunk a társadalomnak (és fontos alkotóelemei a világmindenségnek). Meg kell határozniuk azokat az alapértékeket, amelyekre rá lehet építeni az emberi-társadalmi együttélés szabályrendszerét. El kell hitetni velünk, hogy életünknek van célja és értelme. És így tovább.

Egy-egy civilizáció válságát többek között épp az jelzi, hogy már nem képes választ adni ezekre a kérdésekre. S következőképpen az emberek magukra maradnak, a társadalom anomikussá válik. Megzavarodnak az emberi kapcsolatok, felbomlik a társadalmi szolidaritás, erejüket vesztik az erkölcsi normák; az emberek nem találják a helyüket, szerepüket, önmagukat; életcéljaik elhomályosulnak, életük értelme bizonytalanná válik. Vagyis, más szóval, eltűnnek a társadalmi létből és az emberi életekből olyan tényezők, amelyek hiányát a társadalmak és emberek súlyosan megsínylik. Eltűnik, hiánycikké válik a bizalom és a biztonságérzet, az emberi méltóság, a tartalmas szerep, az emberi élet értelme, és eltűnik az emberi halhatatlanság hite, illúziója.” (Hankiss: 19-20.o.)

A gyermekotthonokba kerülő gyermekek, fiatalok zöme a társadalom anomikus működésének áldozatai családjaikkal együtt. Az úgynevezett nehezen kezelhető, magatartászavaros, beilleszkedni nem tudó vagy nem akaró fiatalok vagy gyermekek – akiket a Gyermekvédelmi törvény szavaival speciális szükségletűeknek nevezünk (bár még definíciók nem állnak rendelkezésünkre, kategorizálásunk erősen szubjektív az esetek többségében) – a családjuk, szűkebb környezetük, a társadalom anomikus működése révén keresnek „egyéni” utat, megoldást azokra a kérdésekre, amikre nem kapnak már választ a civilizációtól. Attól a civilizációtól, amelyik különféle csatornákon keresztül a tömeges fogyasztásra sarkallva megfosztja őket amúgy fennmaradt egyéniségüktől, individuumuktól, s alig észrevehető módon, mégis erőszakosan tömeggé formálja őket. Ebből a tömegeből akarnak kilépni, kiválni, akarnak egyének lenni a kollektivizált individualizmusban.

„Kezelhetőségüket” csak nehezíti, hogy kitörésükre mintát ugyanannak a civilizációnak ugyanazon csatornáin keresztül szereznek, ezek pedig az erőszak, a másik ember semmibe vétele, az öntudatlan mámor keresése, a felelősség elhárítása.

Természetesen mindez csak abban az esetben igaz így, ha a gyermek vagy fiatal egészséges, organikus problémája nincsen, vagy az csekély mértékű.

Mi egy ilyen civilizációban, társadalmi helyzetben egy gyermekotthon feladata, legyen az úgymond normál vagy speciális?

A gyermekotthon mint intézmény nem képes semmiféle feladatot ellátni, ha a személyzete nem megfelelő. A személyzet összetételéről elsősorban a 15/1998. (IV 30.) NM rendelet mellékletei szólnak. Ezt kiegészíti A gyermekotthonok működésének szabályairól és követelményeiről szóló módszertani levél. Ennek főbb pontjai:

- ne csak anyagi motiváltsága legyen, hanem szakmai, erkölcsi is;
- alkalmas személyiség (érett, differenciált, kreatív, kommunikatív, hiteles, következetes = alkalmas modellnek, nem előítéletes, stb.);
- kapjon szakmai segítséget: esetmegbeszélés, szupervízió, bum out megelőzés;
- képes legyen team-ben dolgozni: munkatársait fogadja el, ugyanakkor őt is fogadják el munkatársai.

György Júlia írta: „A mi otthonainkban (minthogy nem voltunk ez irányban szabályokhoz kötve) az is előfordult, hogy ha egy nagyon alkalmasnak látszó egyéniségre akadtunk, inkább eltekintettünk a pedagógiai diplomától is, remélve, hogy amennyiben jó személyi alap és bizonyos általános kulturáltság adva van, a gyakorlat meghozza a technikai tudást, a sorozatos közös megbeszélések pedig kialakítják a megfelelő világos emberszemléletet. Feltevésünkben nagy általánosságban nem is csalódtunk, sőt, többen közülük maguk is ráébredve igazi hivatásukra, utólag esti tagozatban megszerezték a pedagógiai diplomát.” (György: 36.o.)

Az említett személyiségtényezőkből következik, hogy a gyermekotthoni munkatárs akár egy válságban lévő civilizációban is „tartja magát”, mert van egy belső, kialakult és tartós értékrendje. Csak ennek birtokában képes modellt nyújtó személyiséggé válni. Más szóval a nevelő nem lehet „tömegember”. Azaz időnként „felemelkedve” kell, hogy elemezze a társadalmat, a mikrokozmoszt, amiben él, valamint „önvizsgálatot tartva” meg kell tudnia állapítania, mennyiben hatnak rá a társadalmi és a mikrokozmoszi hatások, és azt is el kell tudni döntenie, hogy mindez jó-e.

A Gyermekotthon lehetséges feladatai Hankiss Elemér idézett írásának logikájára építve:

1. Magukra maradtak az emberek – nyugodt helyet, bizalomra épülő, az emberi méltóságot tiszteletben tartó, értékeken alapuló biztonságot nyújtani a növendékeknek.
2. Felbomlott a társadalmi szolidaritás – az egymás iránti tolerancia és szolidaritás kiépítése. Az „egymás iránti” nem egyfajta tolvajbecsület kiépítését, vagy pedig egy gyermekotthonos „mi-tudat” kialakítását jelenti, hanem a társadalom minden tagja felé irányuló felelősséget és szolidaritást.
3. Erejüket veszítik az erkölcsi normák – az erkölcsi normák kiépítése. Ehhez kellene a személyiségükkel, életükkel modellt adó nevelők. Ez nem egyfajta vallásos erkölcsi nevelést jelent, hanem a természeti törvényekből fakadó emberi magatartás elsajátíttatását.
4. Az emberek nem találják a helyüket, szerepüket, önmagukat; életcéljaik elhomályosodnak, életük értelme bizonytalanná válik – Az ember szinte minden cselekvésével élete értelmét keresi. A koncentrációs tábor megjárta Viktor Emmanuel Franki számol be a ... mégis mondj Igent az Életre! című könyvében, ha valaki elvesztette élete értelmét, nem tudott miben reménykedni, akkor elpusztult. Ma sokak nem találják helyüket az életben, annak értelmét nem lelik. Ezek az emberek sokszor súlyos pszichés és szomatikus zavarokkal küszködnek. Mindez a szociális egzisztenciájukra is romboló hatással lehet. Manapság tapasztalható egyfajta életuntság, perspektívátlanosság. Ennek történelmi gyökerei vannak: felbomlottak a primer kisközösségek, megindult a globalizáció, és ezzel együtt az elidegenedés, elszemélytelenedés folyamata. A gyermekotthonban ezek alapján értelmes, a növendék számára hasznos és elérhető életcél kell felmutatni, és segíteni kell őt annak elérésében.

5. Meg kell tenni – lehetőség szerint – mindazt, amit addig ezekkel a gyermekekkel és családjaikkal nem tett meg a társadalom, a civilizáció, azaz „választ kell adni a kérdéseikre”. Épp ehhez a válaszadáshoz szükséges a nevelő kiforrott, modell értékű személyisége. Mert kérdezni csak attól tud a gyermek, a fiatal, akiben meg tud bízni, és csak annak a választát, kiigazítását, útbaigazítását fogadják el, aki előttük hiteles, aki megbízható. „A neveléshez a nevelőnek tehát valódi tekintélyre van szüksége, ez viszont csakis a szeretet és a bizalom talaján teremhet meg, és csakis akkor, ha ez kölcsönös! Ha a nevelő magatartása a gyermek önértetét sértő, a gyermekben az embert nem veszi tekintetbe bármilyen körülmények között is, úgy a gyermektől viszont-megbecsülésre sohasem számíthat!” (György: 33.o.)

A felsorolt feladatok ellátásához többféle tudás szükséges. Ezek a következők:

1. A nevelő ismerje a társadalom aktuális állapotát, valamint történetét.
2. A nevelő ismerje és tudja az egészséges emberi fejlődést. Tudjon különbséget tenni az ettől eltérőtől. Tudja, hogy meddig terjed a kompetenciája, és mikor és milyen más szakembert kell segítségül hívnia.
3. Megfelelő szociális munkás ismeretek, különösen az egyéni esetkezelés és a csoportmunka.
4. Pedagógiai ismeretek.
5. Alapvető jogi ismeretek.
6. Megfelelő kommunikációs tudás és képesség, hiszen a szociális munka, az emberekkel való foglalkozás alapvetően kommunikatív. A gyermekotthoni munkatársaknak ismerniük és érteniük kell a gyermekek nyelvét, a fiatalokét, a szlenget, a szubkultúrák tipikus kommunikációját.
7. Az adott növendékek ismerete – egészségügyi, pszichés, szociális.
8. Az adott növendékek szükségleteinek ismerete.

Ez utóbbi két tudás egyszerre statikus és dinamikus. Azaz mindig tudni kell a jelen állapotot és az ebből fakadó szükségleteket, ugyanakkor ennek történetét is ismerni kell, valamint egy hozzávetőleges prognózist is fel kell tudni állítani, hogy melyik hogyan alakul.

A gyermekotthon munkatársainak – motiváltságuk, személyiségük állapota, szaktudásuk, rutinjaik révén – fontos szerepük van abban, hogy egy-egy gyermekotthonból mi lesz, különösen akkor, ha a gyermekotthonnak új programmal, egy új típusú feladatot kell ellátnia. Ebben a munkatársakat két szempontból kell figyelembe vennünk. Az első a nevelő személye, azaz az egyes nevelőről kell szólni. A második esetben pedig a nevelőtestületet mint egészet kell megvizsgálni.

A munkatársak mint egyének esetében gyakorlatilag a szupervízió kérdése merül fel. A művészetek katartikus, felszabadító hatására nemcsak a növendékeknek van szüksége, hanem mindenkinek, aki a személyiségével dolgozik. Tehát a nevelők és a többi munkatársak számára a művészetek szolgálhatnak személyiségük mindennapi karbantartására. Ahogy azt Gyökössi Endre írta szükség van a pszichohigiénias be- és kimosakodásra. Ezt mindenkinek személyére szabottan ön-magának kell kitalálnia. Lehet ez zene, egy könyv vagy „csak egyszerűen csöndben maradás”. Weöres Sándor számára ez utóbbi „vált be”:

„Mindent elveszítettem.
Csak azt nem,
amit a csend hozott nekem.”

A nevelők önmagukkal való lelki törődése igen fontos. A személyiség elhasználódása, a kiegész sokkal gyorsabban bekövetkezik, mint a korábbi nagy nevelőotthonokban. Ennek oka nem az, hogy a nagy létszámú nevelőotthonok jobbak lettek volna, hanem az, hogy ott a nagyobb létszámú nevelőtestület tagjai esetleg jobban tudtak egymásra is figyelni. Egy kisméretű gyermekotthonban – főleg lakásotthonban – a nevelők egymást váltják. Jelenlétük folyamatos, állandó „raportállapotban”

kell lenniük a növendékek szükségletei szerint. Mindezt csak tetézi, hogy a nevelőknek négyüknek vagy ötüknek kell kialakítaniuk a csoport sajátos profilját, szintén igazodva a gyermekek szükségleteihez. Vezetniük kell a statisztikákat, nyilvántartásokat, esetleg gazdálkodniuk is nekik kell. Mindezek mellett el kell látniuk korábbi feladatukat is: a nevelést, esetkezelést, csoportmunkát.

A nevelő a személyiségével dolgozik, esetenként az ő személyisége a mérce a növendék szemében. Egy infantilis, felnőni nem akaró vagy nem tudó személy nem állhat a növendék elé. De nem állhat egy könnyen befolyásolható személy sem. Találóa fogalmazza meg ezt Dubravka Ugresic: „Korunk szlogenje – I am just a kid – már nem jelenti az örömet, az ártatlanságot, a kíváncsiságot, a spontaneitást és a naivitást. Annyit jelent, hogy én nem vagyok felelős. Fogalmam sincs. Én áldozat vagyok. Én nem tudtam.” Ez esetben előfordulhat, hogy a vak vezet világtalant, mint Bruegel festményén, a Flamand közmondásokon. Mint ismert, a kép jobb felső sarkában három görnyedt figura botorkál: háttal mindenkinek, el mindenkitől. És talán ez a legkisebb rossz, ami egy infantilis személyiségű nevelő hatására történhet.

„Az ember viszonylány. Bajai következésképpen a viszonyokban gyökereznek. E tény paradox következménye azonban a bajjal kevert viszony visszahatása a benne résztvevőkre, akiknek megbetegedett állapota újabb viszonyok zavarait okozza. (...) kiút csak akkor lehetséges, ha feltárjuk az ősvizonyt, melyben a szenvedés keletkezett.” (Csepeli György: 70-71.o.) A nevelő folytonos viszonyhelyzetben, viszonytapasztalatban van növendékeivel, kollégáival, családjával. Ezek a viszonytapasztalatok, pontosabban az emberi viszonyaikból eredő visszajelzések elhalványodása, vagy a visszajelzések a lélek fáradása miatt bekövetkező nem fogadása idézi elő az elszigetelődést, ami – ha az illető a szakmában marad – a kiégéshez vezet. Ugyanis a viszonytapasztalatokban jelenik meg az Én, s amennyiben e viszonytapasztalatok nem kerülnek „regisztrálásra”, Énjét nem látja, megszűnik a kontroll.

Örkény István önéletrajzi írásai között szerepel:

„(...) akkor történt velem valami, amitől újra rányílt a szemem a világra. Egy barátom házában történt, egy Duna melléki faluban. Délben érkeztem, délután beállított egy vendég, egy ötven év körüli orvosnő, aki szintén gyakran megfordult Sztalinvárosban. A gyári üzemi étkezdék kerültek szóba, s különösen egy, ahová én is sokszor be-benéztem. Azt mondja az asszony:

- *Ez...ez valami rettenetes. Miért nem csinálnak már valamit?*
- *Mit kéne csináljunk? – kérdeztem.*
- *Hát nem látta?*
- *Mit kellett volna látnom?*

Rám bámult. Aztán elmondta, – s ahogy mondta már láttam is, emlékezetemnek valamilyen rejtekfiókjából kezdtek előpotyogni a képek – a mocskos, gödrös betonpadlót a kiloccsantott leves zsírfoltjaival. (...) Az abrosz nélküli szennyes asztalokat, s a sok száz embert, aki le sem ült a piszkos asztalok mellé. Mosatlan kézzel – mert vízcsap nincs -, állva falnak, hol egy kanál levest a csajkából, hol egy falat kenyeret a hónuk alól, üres szemmel nézve maguk elé. (...)

Olyan vakság volt bennem, amit máig is szégyellek. Nekem nagyon tisztán kellett volna látnom, hisz részt vettem a háborúban, voltam hadifogoly, láttam néhány dolgot... Az emberekről sokkal többet tudtam, mint amennyit megírtam... nem láttam meg a dolgokat, és nem mondtam, nem is írtam meg azokat, ami erkölcsi kötelességem lett volna... Az írástudó felelőssége.”

Ennek elkerülése érdekében szükséges a szupervízió, az esetmegbeszélő csoport, mert a „dolognak az aspektusait, amelyek a legfontosabbak a számunkra, egyszerűségük és mindennapiságuk rejti el előlünk. (Nem lehet észrevenni – mivel folyton szem előtt van.)” (Wittgenstein, 83.o.)

Bakó Tihamér munkája alapján három szupervíziós technikát mutatok be amik gyakorló pszichoterapeuták számára készültek, így azokat a gyermekvédelem számára adaptálni kell.

A belső, önmagunkat elemző szupervíziós munka folyamán nagy segítségünkre lehet, ha tudjuk, hogy nevelői fejlődésünk mely szintjén, szakaszán állunk. Bakó a következő szakaszokat különbözteti meg:

Az első a szívvel-lélekkel munkálkodás szakasza. Ebben az időszakban teljes jelenlétünkkel, elfogadásunkkal, szeretetünkkel dolgozunk. Ezek a munkaeszközeink. Ekkor még nem ismerünk reménytelen esetet. Ebben a szakaszban egyre fárad az ember, de egyre csak igyekszik még jobbnak lenni. Nevelői eszköztárunkat gazdagítja a módszerek tanulása, a belső és a külső szupervízió.

A második az átmenet szakasza, amely egy nehéz időszak, mert már nem hiszünk olyan vakon a szívvel-lélekkel végzett munka hatékonyságában, ugyanakkor még nem vagyunk szakemberei a szakmának.

A harmadik a szakemberé válás időszaka, amelyben kellő türelem és idő után rátalálunk egy viszonyulásra. Ki tudunk alakítani egy megfigyelő ént, egy belső szupervizort. A belső szupervizor tanít, átgondol, értelmez, építkezik. Ez a tapasztalat viszi át az embert a szakemberré válás szakaszába. Ekkor jövünk rá arra, hogy saját személyiségünkkel mint munkaeszközzel dolgozunk. Mindezt követi a folyamatos tárgyi ismeret, megismerési szándék.

A második típusa a szupervízió az egyéni szupervízió. Egy-egy kudarc oly mértékben elbizonytalaníthat, hogy szakmai alkalmasságunkat kérdőjelezheti meg. A nevelői munka folytatása már nem épít, hanem rombol, éget. Kisebb és nagyobb csalódások láncolata is eljuttathat idáig bárkit. Ilyen esetben lehet kérni az egyéni szupervíziót, hogy egyrészt túljuttassunk az akadályon, másrészt pedig, hogy bemutathassuk azt az élményt, amit átéltünk munkánk során. Az egyéni szupervízióból erőt lehet nyerni, fel lehet benne töltődni. A szakmai én megerősödéséhez vezethet.

A nevelők is kerülnek olyan szituációba, hogy egyéni szupervízióra lenne szükségük. Ezeknek az alkalmaknak a meg nem adása (ma még azt kell mondani, hogy a lehetőség hiánya) végzetes lehet a szakmai munkában. Vagy megfásultan végzi tovább a nevelői munkát, vagy megkeseredve, önmagában csalódva pályát változtat.

Egy harmadik lehetőség a csoportos szupervízió. Ez gyakorlatilag egy munkacsoport. A csoport egyik feladata, hogy megismerje tagjainak „vakfoltjait”. A csoport biztonságot ad, ahol a hiányosságaink feltárása nem okoz gondot.

Csoportos szupervízió nevelői közösségek esetében problematikus. Csoportterápiás alapelv, hogy a tagok egymást ne ismerjék, s csoporton kívül se tartsanak kapcsolatot. Ennek célja, hogy a történések ne kerüljenek ki a csoportból, ne folytatódjanak az „utcán”. Nevelői testületek azonban csak egyszerre tudnak „mozdulni”. Ennek ebből a szakmából adódó praktikus okai vannak. Azt mindenesetre szerencsétlen megoldás, hogy a gyermekotthon vezetőségéből bárki is jelen legyen ezeken a szupervíziós csoportokon. A vezetők számára egyéni szupervíziót kéne biztosítani.

A nevelő általában nem önmaga dolgozik egy-egy növendékkel. Kisebb-nagyobb nevelői csoportok alakulnak ki az intézményeken belül – ezek természetesen függenek az intézmény méretétől. A nevelői csoportok alakulhatnak spontán, például szimpátia alapján, valamint alakulhatnak „hivatalos” módon, ahogy azt a gyermekotthon szervezeti és működési szabályzata vagy hagyománya előírja.

A továbbiakban a „hivatalos” nevelői csoportokról esik szó, mert feltételezhető, hogy akik között szimpátia alapján kapcsolat létesült, azok könnyebben tudnak együttműködni egymással.

Ezek a munkahelyi csoportok eddig is működtek, ma is működnek – szervezett formában főleg az intézmény egészét érintő nevelőtestületi értekezletek formájában.

Eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy ezek többnyire formális együttműködések tartalmazzanak. Az igazgató és néhány vezető beosztású alkalmazott kiadja a feladatokat, a nevelőtestület tagjai azt meghallgatják, s jól, rosszul végrehajtják. A már említett gyermekotthoni módszertani levél igyekszik

szakítani ezzel a gyakorlattal: a szakmai program elkészítésébe ugyanis valamennyi munkatársat be kell vonni. Azaz a nevelőtestületnek egy minden téren együttműködő csoporttá kell válnia, egy team-mé. Másként fogalmazva: csapattá kell válni. Egy nevelőtestületnek nem feltétlenül kell egyetlen team-et, csapatot alkotnia, bizonyos létszám felett szükséges, hogy több team alakuljon. Ez a nevelőtestület összehatékonyosságát növeli, hiszen mindenki érdekeltté válik egy-egy probléma – főleg, ha az az egész gyermekotthon egészét érinti – megoldásában.

IRODALOM:

- Bakó Tihamér: Töréspontok mentén. Animula, Budapest, 1999.
- Belbin, Meredith: A team, avagy az együttműködő csoport. SHL Hungary Kft., Budapest, 1998.
- Csepeli György: A meghatározhatatlan állat. Ego School Bt., Budapest, 1993.
- Domszky András: A gyermekotthonok működésének szabályairól és követelményeiről. Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet, Budapest, 1999.
- Frankl, Viktor Emmanuel: ... mégis mondj Igent az Életre! Pszichoteam Mentálhigiénés Módszertani Központ, Budapest, 1988.
- Gyökössy Endre: Magunkról magunknak. A Magyarországi Református Egyház Kálvin Kiadója, Budapest, 1992.
- György Júlia: A gyermekotthoni nevelésről. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1985.
- Hankiss Elemér: Proletár reneszánsz. Helikon Kiadó, Budapest, 1999.
- Lüssi, Péter: A rendszerszemléletű szociális munka gyakorlati tankönyve. A Magyar Testnevelési Egyetem, a HÍD Alapítvány és a Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány kiadása, Budapest, 1997.
- Örkény István: Azt meséld el, Pista. Az író szavaiból összeállította Bereményi Géza és Mácsai Pál (kézirat).
- Pataki Ferenc: A tömegek évszázada. Osiris Kiadó, Budapest, 1998.
- Ugresic, Dubravka: lamjusta kid! Népszabadság, 1999. május 15., szombat
- Wittgenstein, Ludwig: Filozófiai vizsgálódások. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 1998.